

ב"ה

פירורים
משולחננו של
ר' יואל

רשימות מסעודות שבת קודש
אצל הגה"ח ר' יואל שיחי' כהן

- שנת תשע"ח -

תשורה

משמחת הנישואין של
הת' אברהם ופייגא מלכה שיחיו גולדשמיד
ה' אלול, תש"פ
ירושלים, אה"ק ת"ו

פתח דבר

בשבח והודיה להשי"ת על כל הטוב אשר גמלני, ביום נישואיי. ברצוני להביע בזה את תודתי מקרב הלב לכל ידידי שנטלו חלק ובאו לשמוח בשמחתי, ולאלו אשר שלחו את ברכותיהם החמות מרחוק - ימלא ה' כל משאלות ליבכם לטובה!

ולזיכרון טוב וכאות תודה והוקרה, הנני מתכבד להגיש תשורה זו הכוללת חלקים מרשימות שכתבתי מעת השתתפותי בסעודות השבת אצל הגה"ח ר' יואל שיחי' כהן במהלך שהותי בשנת הקבוצה אצל הרבי.

רשימות אלו הועלו עלי הכתב בעת שהותי בשנת ה'קבוצה', לפני כשנתיים, בהיותי בשבת תחכמוני בישיבת תומכי תמימים המרכזית בבית חיינו 770. בלילות שבת קודש של אותה התקופה, הסתופפתי בביתו של הגה"ח ר' יואל כהן, שהיה נוהג לתבל את סעודת השבת בביאורים במאמרים, במעשיות, בסיפורים ובאמרות שפר מחסידים ואנשי מעשה.

בחבורות זו שלפניכם, נרשמו סעודות שבת אלו, העלאת הזיכרונות מהסעודות עלי כתב נעשתה בעזרתו האדיבה של חברי ורעי הרה"ח ר' מנחם שיחי' אלמליח, ותודתי שלוחה לו על עזרתו הרבה בשחזור ה'תורה שבעל פה' ועיבודה ל'תורה שבכתב'. הוא ואני, ניסנו לשחזר את דברי התורה וסיפורי החסידים שנאמרו על ידי ר' יואל בסעודה, ולהרכיב מכל אלו פסיפס אותנטי ומדויק מאותם סעודות שבת מיוחדות.

בתור פתיחה לסעודות שבת אלו, ובכדי להבין את החידוש והמשמעות שיש בהני מילי מעלייתא, צרפתי מכתב שכתבתי בשעתו לידיד שלא היה באותן סעודות, וביקש לשמוע אודות ר' יואל ודרכו. הרבה יש להוסיף לאותו מכתב, אך השארתי את הדברים בצורתם המקורית, כפי שנכתבו בשעתו.

וזאת למודעי: למרות שרשימות אלו עברו הגהה מדוקדקת, והשתדלתי להוסיף עליהן הערות, ציונים ומראי מקורות. אעפ"כ, כל הרשימות כולן, הן מבלי אחריות

כלל וכלל, ואלו רק שברי זיכרונות בלבד. בסופו של דבר, לא מן הנמנע שטעיתי בזיכרון הדברים ובדיוק המעשיות, ואתי תלין משוגתי.

•

כמה מעלות טובות בהוצאה לאור של חוברות מעין זו, ובראש ובראשונה להגביר אצל הקוראים את דרכי החסידות ואורחותיה.

כידוע, ר' יואל זכה להכיר את דמויות ההוד של חסידי חב"ד בשנים קדמוניות שהתגוררו בעיר תל אביב. מהם היו בעלי 'השכלה' מופלגים, חלקם היו בעלי 'עבודה' אמיתית, וגם חסידים 'פשוטים' שהביעו את חסידותם בצורה אותנטית עם חוש חסידי.

ר' יואל התבשם מאותה אווירה חסידית שהייתה תדיר סביב אותם חסידים של אותה התקופה. ואצר בזיכרונו עשרות סיפורים, מעשיות ושלל אפיזודות מאותם חסידים ואנשי צורה.

ובעיקר, זכה ר' יואל, להסתופף עשרות שנים בצילו של כ"ק אדמו"ר זי"ע, ולשמש כ'חוזר' ראשי לתורתו של הרבי. עומק עיונו במאמרי הדא"ח, יחד עם עוצם ביטלו והתקשרותו לרבי, הניבו דמות יוצאת דופן בהסברת עיקרי החסידות, אורחות החסידות ויסודות ההתקשרות החב"דית.

בחוברת זו נפרשת לנו, אם כן, מסכת שלמה ומפורטת של דרכי החסידות ואורחותיה. כאמור, הרשימות שמובאות כאן מלוות במעשיות וסיפורים מאותם חסידים ואנשי מעלה, תוך כדי שר' יואל מטעים ומסביר את הדברים בסגנונו ועומקו היודעים לשם דבר.

כך שמתוך כל סעודות שבת אלו, ניתן להתחזק בדרכי החסידות, בהוספה בלימוד החסידות, ובחיזוק הקשר לכ"ק אדמו"ר זי"ע

•

תקוותי ותפילתי שחוברת זו תחזק אצל הקוראים את ההבנה החסידית, את אורחותיה ואת דרכה, ותתרום להפצת מעיינות החסידות אשר תחיש ותזרז - כהבטחת המשיח לבעש"ט - את גאולתנו על ידי משיח צדקנו.

אברהם גולדשמיד

ה' אלול תש"פ

תוכן העניינים:

7.....	פתיחה: מכתב אודות ר' יואל כהן
35.....	פרשת וירא.....
38.....	פרשת חיי-שרה
45.....	פרשת ויצא
51.....	פרשת וישלח
61.....	פרשת ויגש.....
68.....	פרשת ויחי.....
79.....	פרשת שמות
86.....	פרשת כי תשא
93.....	פרשת בהר-בחוקותי
103.....	פרשת בהעלותך
112.....	פרשת שלח
124.....	פרשת חקת
132.....	פרשת פנחס.....
138.....	פרשת מטות-מסעי
144.....	פרשת שופטים
148.....	פרשת כי תבוא.....

ב"ה, ליל-שישי, ערב ראש-חודש מנחם-אב לשנת תשע"ח

לכבוד ידידי הת' 000 שיחי' 00000

שלום וברכה!

כפי שכבר דיברנו בעבר, רציתי מאוד לעלות עלי כתב מעט סיפורים והרהורים, תובנות וסתם מרגליות מהנעשה ונשמע כאן, אצל הרבי.

אך כרגיל בדברים כגון דא, מה שהלב חושק הזמן עושק. ומחמת טרדות שונות ומשונות, ש'רבים הם ואי אפשר לפורטם', הרעיון נגנז, והדברים לא יצאו אל הפועל (למעט שנים או שלושה מכתבים בודדים).

הטרדות השונות, כמו גם קוצר הקולמוס, היוו מכשול לא קטן. נשמע קלישאה, אך תרגום החוויות והתובנות על-הכתב אינה מן המשימות הפשוטות הן. אם על כל מאורע קיימא לך ש'אינה דומה שמיעה לראיה', אזי כל-שכן וקל-וחומר על המאורעות כאן. אירוע רודף אירוע, תובנה מצטרפת לתובנה והסיפורים 'מתגלגלים' כאן מתחת לשולחן ואין איש הטורח להרימם'...

אך אף על פי כן, ולמרות הכל, לקראת סוף שנת ה'קבוצה', חשתי חוב בעצמי, לעלות שברי רעיונות, חצאי מחשבות, וכמה אפיונים זעירים לדמותו של הכהן הגדול האי גברא רבה ר' יואל כהן שמו (להלן הרי"כ, ר' יואל וכל כיוצא בהאי לישנא).

לא אכחד שבאופן אישי, אני חש טובה עצומה לרי"כ. לימוד וההבנה בדא"ח שונים אצלי, ההשקפה של חסידות התחדדה אצלי עד 'שפנים חדשות באו לכאן', וגם דרך-ארץ ואף אנושיות למדתי ממנו הרבה.

לפני עשור, במוסף 'אושפיזין' של עיתון 'שעה טובה' נכתב על הרי"כ בהאי לישנא

קדישא:

"בצד כל אלה רבי יואל כהן הוא גם דמות של עובד ה' חב"די אמיתי. וכשהוא נמצא בדבקות, הוא מהדק את ידו במטפחת כדי לא להגיע לכלות הנפש מחמת הדבקות".

הצ"זבטים ותיאורי הדמיון האלו וכיוצא באלו, היוו גם תמריץ קטנטן לעלות על הכתב מעשיות נכונות ותיאור מדויק של הרי"כ למען ידעו וידעו.

כאמור, קשה עלי מלאכת הכתיבה, כמעט בלתי אפשרי עבורי לסכם את הרי"כ בכמה עמודים בודדים. ובכל זאת 'פטור בלי כלום אי אפשר'. החלטתי לנצל את נדודי השינה שפקדו אותי הלילה במשיכת אי אלו קווים דקיקים לדמותו של הכהן הגדול. אקווה שיהיו הדברים לתועלת. ואחזור שנית, אין כאן לא סיכום ממצה ולא סקירה מקיפה אלא שברי רעיונות והרהורים בעלמא.

אחרי הקדמה קצרצרה זו, אגש לגוף העניין. אך רגע לפני אקדים, ברשותך עוד מספר מילים קצרות.

בהבא להלן אגע ב'קצירת האומר' בכמה נקודות ונושאים שונים, חלקם דורשים אריכות וריכוז וחלקם פחות, על חלקם אביא דוגמאות ועל חלקם לא. כך או כך, אשמח לשמוע ממך על הכל, שאלות כמו הבהרות או סתם מעשיות ושאר ירקות.

ואחרי רוב ההקדמות וההבהרות, אפתח דיבורי על שיטת לימודו של הרי"כ, ומשמך כבר אתגלגל ל'השכלה ועבודה', לסעודות השבת ושאר מעשיות ומרגליות טובות כפי שיתגלגלו הדברים בספונטניות ובהתאם לאסוציאציות החופשיות שיעלו.

הרי"כ כבעל 'הסברה'

בלימוד הישיבתי נהוג להגדיר ולחלק בין כמה וכמה שיטות לימוד, 'שיטת החילוק', 'שיטת הפלפול' 'לשיטתיהו', 'הבנה', 'חידוד' ועוד ועוד (ספר מפורסם בעניין זה חיבר הגרש"י זוין - 'אישים ושיטות', ספר פחות מפורסם, אך מדהים בעומקו חיבר הרב שג"ר - 'בתורתו יהגה'. מומלץ). לכשתמצי לומר, את שיטתו של ר' יואל ניתן להגדיר במילה אחת - 'הסברה'.

ר' יואל הוא המודל המדויק של 'הסברה', הוא רחוק מפלפול כרחוק מזרח ממערב. הוא אינו נוהג בהבאת סתירות ותירוצים כמו גם באמירת קושיות ופירוקים. כאשר הרי"כ מלמד מאמר, הרי ש'אין עוד מלבדו', לדידו הכל נמצא כאן, במאמר שלפניו טמונים התשובות לכל השאלות, המשלים, הביאורים, התירוצים. ובקיצור: הכל.

שעה שהמאמר לא מובן, או לחילופין שעל פניו נראה שהמאמר עמוס בקושיות, לדידו של ר' יואל יש צורך בעמידה מדויקת של המושגים, וממילא הקושיות נפתרות מאליהן. וכיצד עושים זאת? באמצעות מה ניתן לעמוד על עומקם של מושגים? התשובה אחת היא: על-ידי הסברה. אל לנו לעשות הנחות ולעמם את המושגים, עלינו לחשוב על המושג, לנסות לקלף את קליפתו החיצונית ולגלות את פנימיותו, ושוב כגלדי בצל, לקלף את השכבה החיצונית ולקטוף את ליבת הפרי, וחוזר חלילה.

במובן זה, ר' יואל מחנך לחשוב, כאשר יש קושיא הוא אינו שולף איזה מאמר נידח שבאמצעותו ניתן ליישב את הקושיא, הוא גם אינו משיב באמצעות פלפול יצרתי, ר' יואל חושף את נקודת המושג, והקושיא מתאדה לה מאליה.

קיצורו של דבר: ר' יואל חושף רעיונות עלומים באמצעות ההסברה, בזה כוחו ובזה גדלותו.

שיטת לימוד הר"כ: סינתזה של האנליטי והסנטטי, שילוב ה'חכמה והבינה'

בכדי לבאר זאת בעומק יותר, אעמוד בקצרה על שתי צורות חשיבה, 'חשיבה אנליטית' ו'חשיבה סנטטית', ובטרמינולוגיה החסידית 'חשיבה של חכמה' ו'חשיבה של בינה'.

הדברים מעט ארוכים ודורשים ריכוז (וזאת על אף שקצצתי מלפניו ומאחוריו), אך לדעתי ההקדמה הזו נחוצה בכדי לבאר טוב יותר את דרך לימודו של ר' יואל (ובכלל, הדברים מעיקרי החשיבה הם, וחשוב לדון ביסודות אלו, אף ללא קשר להרי"כ).

מן המפורסמות שאת המערכת הקוגניטיבית של האדם ניתן לחלק (באופן סכמטי) לשני רבדים 'חכמה' ו'בינה' (האונה הימנית והאונה השמאלית) - מה ההבדל ביניהם?

באופן פשטני רגילים לבאר (על פי דברי רבינו הזקן בפרק ג' ופרק י"ח בספר התניא) שכוח ה'חכמה' הינו הכוח הראשוני בכוחות השכל, בשלב זה האדם תופס את הנקודה היסודית ביותר של הרעיון והסברא, אך הפרטים השונים והמלאים של ההשכלה טרם מושגים בכוח ראשוני זה.

זו הסיבה שכוח זה נקרא בשם 'חכמה' מלשון 'כח מה', כלומר, זהו כח שטרם התגבש להבנה מסודרת ומובנת, ולכן הוא נקרא "מה". מאידך, כוח ה'בינה' הינו הכוח

שבאמצעותו ניתן לקלוט, להשיג ולפתח את שאר כל פרטי הסברא בצורה רחבה, מפורטת וממושגת.

אמנם, הדברים אינם מדויקים דיו, שכן לפי-זה נמצא שההבדל בין ה'חכמה' ל'בינה' הוא כהבדל שבין התחלת פעולה כלשהי לבין סיומה. ואם כך הוא צריך ביאור מדוע ה'חכמה' וה'בינה', נחלקו לשתי ספירות שונות (במערך של העשר ספירות הכתובות בספרי הקבלה)? ובדין מדוע צורות חשיבה של חכמה וצורת חשיבה של בינה הינן שתי צורות חשיבה שונות?

בכדי לבאר זאת, עלינו לעמוד על המושג 'חכמה' ביתר עמקות וביתר דיוק. לאמיתו של דבר ב'כוח החכמה' יש שני רבדים, זה למעלה מזה, והמהות העיקרית של 'כוח החכמה' זהו הרובד השני, העמוק יותר:

(א) תהליך ההולדה והיצירה של הסברא השכלית. ברובד זה נקודת הסברא ויסודה קיימים בהפשטה רבה, ולא ניתן להגדירה בשפה השכלית המקובלת, אך בכל-זאת כל ההרחבה של הסברא שנעשית באמצעות 'כוח הבינה', יסודה כבר מצוי ב'כוח החכמה' - זהו הרובד הפשוט שהתבאר לעיל.

(ב) ב'כוח החכמה' יש רובד עמוק יותר, 'ראיה דחכמה', בדרגה זו נקודת השכל כלל אינה קיימת, אלא שיש ב'חכמה' כוח מיוחד שבאמצעותו ניתן לצפות ולזהות את האמת השכלית, גם ללא תבניות ושפה הסברתית השכלית המקובלת.

במילים אחרות: הרובד הראשוני של 'כוח החכמה' היא דרגה כזו ששם השכל קיים אך בעדינות והפשטה רבה. מה-שאינ-כן ברובד השני של 'כוח החכמה' לא ניתן לומר שהשכל מצוי בה, זהו דרגה המשוללת לחלוטין משכל ומציאות, וכל עניינה היא בקליטת האמת שמצויה בשכל (אך לא באמצעות התבניות השכליות הרגילות).

ליתר ביאור:

בתורת החסידות מבואר ש'חכמה' היא בדוגמת 'ראיה' בעוד 'בינה' היא בדוגמת 'שמיעה'. ה'חכמה נמשלה לראיה, בה האדם קולט ורואה את הדבר בלי מתווכים ובלא ממוצעים, וזאת בניגוד ל'בינה' שהיא כשמיעה בה אין ה'דבר בעצמו' מופיע, אלא האדם זקוק למתווכים בכדי לאשר ולקיים את נכונות הדבר.

ההבדל המהותי שבין 'ראיה' ל'שמיעה' הוא מידת ההתאמות אצל האדם. מקובלנו ש'אינה דומה שמיעה לראיה', ובאופן פשטני הכוונה שראיה יותר מאומתת אצל

הרואה, שכן הוא אינו צריך להסתמך על יושר הזולת ומידת אמינותו, כיון שהוא עצמו המקור שראה את הדבר, מה שאין כן בשמיעה, הוא יודע את הדבר רק באמצעות מתווך, הזולת.

אמנם, לאמיתו של דבר, המשמעות של 'אינה דומה שמיעה מראה', עמוקה יותר, והיא מכוונת אף כלפי האדם עצמו (את הרעיון הזה קראתי פעם באחד ממאמריו של הרנ"ג בהיכל הבעש"ט, ומובא כאן בסגנוני שלי בתוספת אי אלו הסברים) - כאשר האדם רואה בעיניו, הוא אינו זקוק לאף הוכחה או הסבר על הדבר, הראיה פועלת על האדם את הוודאות הגדולה ביותר שיכולה להיות. מה-שאי-כן כאשר כל המסקנה מושגת על 'שמיעה' בלבד, על הוכחות והסברים שכליים, אזי גם הוודאות של המסקנה היא בהתאם לחוזק ההסבר וההוכחה.

ניתן לבאר זאת יותר באמצעות סיטואציה בה יבוא אדם וינסה לסתור מסקנה מסוימת של אדם אחר. אזי אם המסקנה התקבלה כתוצאה מראה בלתי אמצעית בדבר, אזי כל ניסיונות ההפרכה יעלו בתוהו, אצל האדם הרואה המסקנה מאוממת לחלוטין. מאידך, אילו המסקנה התקבלה כתוצאה מהוכחות שכליות, אזי כעת כתוצאה מהקושיות השכליות, התערערה הוודאות שלוותה למסקנה.

אך עדיין הדבר דרוש ביאור, מדוע זה אכן כך? מדוע בראה הדבר כה מאוממת עם האדם ואילו בשמיעה המסקנות אינן כה מאוממת עם האדם? הסיבה להבדל נעוצה במהותם של הדברים, במהות של 'ראיה' ובמהות של 'שמיעה'.

באופן הראשון, בוודאות שמבוססת על ראיה, ניתן לומר שהמסקנה עצמה היא זו שהתגלתה לפני האדם, כלומר, הדגש העיקרי הוא שהאדם הוא כלי לקלוט ולתפוס את המציאות שהתגלתה לפניו. מה-שאי-כן, באופן השני, בוודאות שמבוססת על הוכחות, ניתן לומר שהמסקנה לא נגלית, אלא שהאדם בכוח שכלו הצליח להוכיח שהמסקנה שרירה וקיימת, באופן כזה הדגש הוא על כישוריו של האדם ולא על המסקנה.

הנושא ארוך, ודורש אריכות רבה, ולא כאן המסגרת לכך (וברצוני להידרש לסוגיא זו במכתב בפני עצמו, שם אראה את יסוד זה בדיסציפלינות רבות ובתחומי דעת רבים). בכל-זאת אשתדל לבאר זאת מעט יותר:

כאשר אדם שומע על התרחשות כלשהי בעולם, יש תהליך שלם כיצד הדבר

מתקבל אצל האדם, לכל אדם יש תפיסת עולם וצורת מחשבה שונה, ובהתאם לכך הוא בוחר את הדברים האם מה ששמע הוא דבר הגיוני אם לאו, בשמיעה הדבר נקלט בהתאם למערכת החשיבה וההכרה הפרטית שלו, ועל פיהם הוא מחליט האם לדחות את ששמע או לא. כלומר, באופן כזה, של שמיעה, עצם קבלת המסקנה נעשית על ידי התאמה בין השמיעה למערכת החשיבה של האדם - ההבנה של האדם היא המרכיב המשמעותי בקבלת הדבר.

מאידך, כאשר אדם ראה בעיניו התרחשות מסוימת, אזי התהליך הוא בדיוק הפוך מתהליך השמיעה - האדם לא מחליט בהתאם לתפיסתו המחשבתית האם לקבל את הראיה או לא. אדרבה, ראשית כל הוא מקבל את שראה, ובהתאם לכך הוא מבסס את מערכת החשיבה שלו.

כלומר, כאשר אדם רואה, ה'דבר עצמו' התגלה לאדם, ועצם הראיה היא זו שמכריחה וכופה את המערכת המחשבתית של אדם לקבל את שראה. לעומת זאת, בשמיעה, האדם בהתאם לצורת מחשבתו מאמץ את ה'דבר עצמו'.

במילים אחרות: במסקנה המבוססת על ראייה הדגש הוא על המסקנה עצמה שהתגלתה לאדם (ולא על תפיסת האדם), ואילו במסקנה שיסודה הוא שמיעה הדגש הוא על הבנת ותפיסת האדם דווקא.

זהו אפוא המשמעות של 'אינה דומה שמיעה מראיה', שמיעה מבוססת על תפיסת האדם, וכיון שכך באמצעות שמיעה לא ניתן לשנות את המערכת המחשבתית מהיסוד. מאידך, ראייה מיוסדת על ה'דבר בעצמו', והיא כופה את עצמה אף על המערכת המחשבתית של האדם.

אחדד זאת עוד יותר:

עפ"י האמור כעת נמצא שהפתגם 'אינה דומה שמיעה מראיה' מקבל משמעות הפוכה לחלוטין מההבנה הפשוטה, שכן המשמעות הפשוטה היא שבראייה האדם הוא לבדו ראה את הדבר, וזאת בניגוד לשמיעה שהאדם שאב את האינפורמציה באמצעות מקורות ומתווכים שונים. ואילו על פי המשמעות שהתפרשה כאן, בדיוק להיפך, הראיה היא כה חזקה כי לא האדם הוא זה שהגיע למסקנה, אלא הדבר מבחוץ כפה את עצמו על האדם, ואילו בשמיעה, יסודה אינו כה חזקה כיון שהאדם הוא זה שתפס את הדבר ולא המציאות שמבחוץ.

הבדל זה שבין כוח הראיה לכוח השמיעה, הוא ההבדל המהותי שבין כוח ה'חכמה' לכוח ה'בינה'. כאשר אדם מאמץ לפתור קושי, ומתאמץ לחשוף את האמת, ישנן שתי פעולות שונות, ואף הפוכות במהותן:

(א) האדם לפתע 'רואה' את הפתרון, המציאות עצמה היא זו שהתגלה לאדם. כלומר, הפתרון כאן הוא לא בהתאם לצורת החשיבה השגורה אצלו, אלא ש'הדבר עצמו' התגלה לפניו והוא כפה את האדם לצורת חשיבה שונה ומחודשת.

(ב) האדם בהתאם לצורת החשיבה שלו, הצליח לפתור את הקושי. כלומר, ה'דבר עצמו' נשאר נעלם ממנו, אלא שבאמצעות דרכי החשיבה שלו הוא הצליח לחשוף את ה'דבר עצמו'.

עניינו העיקרי של 'כוח הבינה' הוא בפעולה השניה, בתפיסה השכלית, תפיסה שכל יסודה הוא הבנת ותפיסת האדם. כוח 'בינה' משמש את האדם בהרחבה ופיתוח שכלי, ה'בינה' מבוססת אך ורק על הכוח השכלי של האדם ולא על המסקנה הרעיונית כשלעצמה.

מאידך, 'כוח החכמה', זהו השלב הראשוני, עניינו ראיית 'עין השכל' באידאה עצמה, ראייה ללא תבניות של השכל. באמצעות ה'ראיה דחכמה' המסקנה איננה מבוססת על הוכחות והסברים, אלא אך ורק על המסקנה עצמה שהתגלה לפני האדם.

זו הדרגה הגובה של 'חכמה' - 'ראיה דחכמה' - התבוננות שבאמצעותה ניתן להתאמת לחלוטין עם המסקנה, עם ה'דבר עצמו' (לא אכנס כאן לקשר שבין רובד גבוה זה של חכמה לרובד הנמוך יותר של הולדת השכל, במידה ותרצה, אשלים את זה במכתבי הבא). וכעת כבר מובן מדוע צורת לימוד של 'חכמה' שונה לחלוטין מצורת לימוד של 'בינה'.

על פי כל מה שהתבאר לעיל נמצא שיש שתי צורות חשיבה:

חשיבה של בינה - בצורת חשיבה זו, כל הלימוד נעשה באמצעות הוכחות והכרחים, האדם מחפש את האמת המוטלת באפילה, ומצליח לחשופה באמצעות הוכחות וצורות היסק שונות. נמצא שגם כאשר האדם הגיע אל האמת, היא עודנה נסתרת ממנו, הוא יודע אותה רק בגלל שיש לו הוכחות על כך.

חשיבה של חכמה - בצורת חשיבה זו, מתודת הלימוד איננה באמצעות הוכחות,

אלא בהתבוננות באידיאה וברעיון עצמו עד שהאמת נקלטת דרך אותה התבוננות, כאן האמת עצמה מתגלית¹.

אם נכליל - וחייבים להכליל בנושאים אלו - סבורני שניתן ללומר שאנשים שמתודת לימודם בבחינת 'בינה' נמשכים יותר לתחומים האנליטיים. בבחירת מקצוע הם ימשכו למתמטיקה, לחשבון, הנדסה וטיפולוגיה (תחומים שיסודם בנביעה הלוגית-חשבונית), כאשר הם ילמדו גמרא לרוב זה יהיה בשיטת לימודו של ר"ח מבריסק וממשיכי דרכו ר' ברוך בער ובנו הגר"ז (שיטה שהרימה על נס את הניתוח האנליטי, וזלזלה ב'שכל הישר') ובשעת הפנאי ימצאו את מבוקשם במשחק השחמט (משחק שכל כולו מבוסס על שיקולים מתמטיים).

מנגד, אדם שצורת חשיבתו היא חכמה נוהג בדיוק להיפך. במקצוע הוא ימשך יותר ללימודי הפילוסופיה, הפסיכולוגיה וכיוצא באלו (תחומים העוסקים ביסודות, בעצם כללי השכל, ופחות בנביעה הלוגית), כאשר הוא ילמד גמרא יהיה זה בשיטת לימודו של הגר"ש שקאפ והחזו"א, ואם קיצוני הוא אזי ילמד כר"ג נדל (שיטה שהדגש בה הוא עמידה על עצם הנחות היסוד והתאמתם לשכל האנושי), וכאשר ירצה לנוח סביר שימצא את מבוקשו בשירה וביצירות אומנות (שמטבעם הדגש בהם הוא בעצם האידיאות והרעיונות, ופחות בחשבון לוגי).

הכלל: בינה איננה עוסקת בהנחות יסוד (מדוע כללי השחמט כך? מה הטעם למצוות פטר חמור?) אלא רק בנביעה הלוגית וההשלכות של ההנחות והאקסיומות הראשוניות. ומנגד חכמה אינה עוסקת בנביעה הלוגית (מה ההשלכה של כלל זה וזה?

1. זהו גם שתי צורות ההשבה במצוות 'השבת אבידה', אם על-ידי סימנים, (שאינן ממהות החפץ בעצמו, אלא צורת היסק בהן ניתן לקבל את החפץ) או באמצעות 'טביעת עין' (בה האדם מזהה את מהות החפץ בטהרתו).

ובעצם, נראה שאלו הם דברי הרבי במכתבו המפורסם על ההבדל שבין הראשונים לאחרונים. הראשונים ראו את האמת, אצלם ה'חכמה' האירה, ואילו האחרונים מגששים באפילה בחדר חשוך באמצעות הוכחות, על ידי בינה. אצלם החכמה נעלמת.

ובאמת ניתן לראות כן גם במתודת הלימוד, אצל הראשונים אין כל-כך דגש על צורות היסק והוכחות, אלא סברות בעצם הדבר. מה שאין כן אצל האחרונים, ובפרט בבית בריסק, בדיוק להיפך, יש רק הוכחות וצורות היסק לוגיות. ויש להאריך בזה אך קצרה היריעה ולא כאן מקומו.

מה הדרך המהירה ביותר להגיע למקום אלמוני?), אלא בעצם הרעיונות והאידיאות הטהורות?²

וכעת, ואני מצדיע לך ומוריד בפניך את הכובע אם קראת עד לכאן... אגש להרי"כ. מעלתו הגדולה של ר' יואל היא בשילוב הנדיר של 'חכמה' ו'בינה'. לרי"כ יש את זה בשפע ואת זה בשפע.

וכאן יש צורך להדגיש: 'בינה' היא תוצר של אימון, כיון שהיא בעיקר עוסקת בנביעה הלוגית, אזי על ידי שינון והתמדה ניתן לחדד את צורת החשיבה החשבונית. מנגד 'חכמה' היא בעיקר חוש מולד, קשה מאוד ללמד כיצד לחדד את חוש הראיה. השילוב של 'חכמה' ו'בינה' נדיר כיון שלרוב הבינה מגיעה שעה שאצל האדם חסר חכמה, שהרי בשעה שהחכמה גלויה אין צורך בהוכחות, האמת עצמה לפנינו.

ר' יואל התברך בראיה של 'חכמה', ועם כל זה הוא יודע להעביר זאת (גם) בשכל של בינה - זה כוחו וזו גדלותו!

2. בשל חביבות העניין, אכתוב אנקדוטה משעשעת בסוגיא חמורה זו: בשו"ת אגרות משה, לר' משה פיינשטיין מסופר מעשה בשוטה שאמר על עצמו שהוא המשיח "וזה גרם לו לעשות עוד מעשה שטות שיש לו בולמוס לקרוא בתורה ולהיות ש"ץ ואף שאין מניחין אותו הוא נלחם בכל כחו... והיה חוטף חפצים... והיה עולה באילנות במקום שנמצאים בני אדם כדי לדרוש ולפעמים הלך ערום באמרו שהוא כאדם קודם החטא... שנמשך מצד מה שאומר על עצמו שהוא משיח וצריך לתקן העולם לפי דעתו ובשאר דברים היה פקח גמור...".
 בחייו של אדם זה היו גם תקופות שבהן "לא עשה שום מעשה שטות" ובאחת מהן נשא אישה, ולאחר כמה שנים רצה לגרשה. את הגט סידר ר' משה פיינשטיין עצמו, ובמהלך כל סידור הגט התנהג המגרש "כמו אדם פקח בהבנה גמורה... וכולנו הסכמנו שהוא פקח גמור", אלא שאז אמר הלה לר' משה פיינשטיין כי "בלבו עדין מחזיק שהוא המשיח, אבל המעשים שעשה מבין שהם שטות...".
 השאלה ההלכתית כאן היא אם אדם כזה הוא בגדר שוטה או בריא, וההשלכות המעשיות הן האם יכול לגרש.

ר' משה פסק פסיקה מדהימה, לדבריו הוא נחשב כבריא, שכן המדד לשוטה אינו חוסר אמיתות אלא חוסר עקביות. בלשונו נאמר: שמי שמחזיק בתפיסת עולם הבנויה על הנחות יסוד שקריות ופועל על פיהן באופן רציונלי הוא בריא לחלוטין. מי שאינו פועל באופן עקבי עם הנחות היסוד שלו הוא שוטה. ר' משה פיינשטיין סבר שרק ה'בינה' היא מדד לשוטה.
 אך בספר 'נפש הרב' הביא ר"צ שכטר שכאשר סיפר זאת לגרי"ד סולובייצ'יק: "הקפיד מאד על זה שסיפר לו... דהלא זה אחת מסימני השוטה האוניברסליים והמפורסמים, והאיך אפשר להסתפק בזה ולצדד לומר שאין כאן שגעון!?"

נקודה מעניינת, ר' משה פיינשטיין שלימודו היה ב'חכמה' פסק כאן ממש כאיש שרק ה'בינה' נר לרגליו. ואילו הרב סולובייצ'יק, צאצא של משפחה שקידשה את ה'בינה' והפכה את לימוד הגמרא כלימוד אנליטי-חשבוני, פסק כאן כאיש 'חכמה' מובהק...

הרי"כ אלוף בלהכריח את דבריו במאמר. על כל שאלה שנשאל הוא מצליח בכישרונו הרב לפרקה לגורמים, לנתחה היטב, ולחלקה הדק הדק עד שהשאלה מתפוגגת לחלוטין. ר' יואל ניחן בכישרון נדיר של יכולת חילוק מופלאה. מה שאנשים רואים כעניין אחד, מוהרי"כ מחלק לחילוקים אחר חילוקים, שכל חילוק הוא 'עולם ומלואו'.

באמצעות ראייה והסברה נפלאה של 'חכמה' וכושר ניתוח שפה לוגית, הרי"כ ניגש לשאלה או לביאור במאמר והדברים מאירים באור שונה ועומק רב מתגלה.

הרי"כ כלומד ב'מלמעלה למטה'

עד עתה, כתבתי מעט אודות ההבדל שבין לימוד אנליטי של בינה ללימוד סנטטי של חכמה. כתבתי שהרי"כ התברך מזה ומזה ובשפע רב.

הדברים שנכתבו לעיל, אולי היו כללים מידי, מופשטים, ובלתי מוגדרים כל-כך. אשתדל אם-כן לבאר כעת נקודה נוספת ויסודית בשיטת לימודו של הרי"כ, בתוספת דוגמא להמחשה.

אנו רגילים ללמוד 'מלמטה למעלה'. הרי"כ, מאידך, לומד 'מלמעלה למטה' - כלפי מה הדברים אמורים?

'דוגמא אחת שווה יותר מאלף תיאורים', אתן דוגמא בכדי שהדברים יובנו כדבעי. במאמר ד"ה 'כימי צאתך' תשי"ב מוסבר (באות ו') ש'ביטול אמיתי' הוא דווקא בתנועה של 'קבלת עול' ולא בתנועה של 'יחודא עילאה'.

על המעלות שבשתי תנועות אלו מבואר (שם):

"שהמעלה בהביטול דיחוי"ע היא שהביטול הוא בכל מציאותו (שלא נשאר אצלו ענין שאינו בטל, ודלא כהביטול דקב"ע שהביטול הוא רק בנוגע למעשה בפועל), והמעלה בביטול דקב"ע היא בביטול עצמו, שהוא ביטול אמיתי שאינו קשור עם מציאותו של האדם.

וההסבר, מדוע דווקא הביטול של קב"ע הוא ה'ביטול האמיתי', הוא כיון (שם):

"שהביטול דיחוי"ע, כיון שהביטול הוא ע"י שמכיר ומרגיש שכולא קמי 'כלא חשיב', הרי הביטול קשור עם מציאות האדם (ההכרה שלו) ואינו ביטול אמיתי, והביטול

דקבלת עול, שמקבל עליו לקיים ציווי השם גם כשהציווי הוא כנגד רצונו, בדוגמת עבד שהוא מוכרח לקיים רצון האדון, כיון שענינו של ביטול זה הוא שלא להתחשב עם מציאותו, הרי זה ביטול אמיתי”

מקובל להסביר זאת באמצעות משל משני אנשים שנפגשו במלך, אחד חכם ואחד טיפש. החכם שנפגש עם מלך, הכיר במעלת המלך, וכתוצאה מכך, הוא מתעלף (ולא שומע את המלך). ואילו האדם הטיפש שנפגש עם המלך נשאר במעמדו ומצבו, ורק מבצע את פקודות המלך - מי משני האנשים בטל יותר?

בהשקפה ראשונה נראה שהראשון שהתעלף בטל יותר, שכן הוא ממש התבטל כפשוטו, ואילו השני נשאר במציאותו. אמנם האמת היא שבדיוק להיפך, הראשון לא התבקש מהמלך להתעלף, הוא התעלף כתוצאה מכך שהוא הבין את רוממות המלך. כלומר, בגלל השכל שלו, ואם-כן הוא עודנו במציאותו השכלית (בדקות).

מה שאין כן, האדם השני, ביצע את רצון המלך, למרות שהוא כלל לא הבין את מהות המלך, הוא עצמו לא רוצה לבצע את רצון המלך, אז למה הוא ביצע את הפקודה? כיון שהוא התבטל!

במילים אחרות, והרבי מדגיש זאת בהמשך המאמר, הראשון יש לו מעלה של כמות (אבל לא של איכות), כל כוחות הנפש שלו בטלים (ברמת ביטול נמוכה), אבל השני יש לו מעלה של איכות, אמנם רק כוח המעשה בטל, אך זהו ביטול עמוק יותר, ביטול אמיתי.

בערך, פחות או יותר, בסגנון כזה או אחר, רגילים המשפיעים להסביר. אך שהרי”כ ניגש לעניין, הוא מסביר זאת באופן עמוק הרבה יותר ‘מלמעלה למטה’. הרי”כ מבאר באופן דק ועמוק יותר את החיסרון באופן ביטול של הראשון והמעלה של האופן השני.

ר' יואל ממשיל משל:

איתא ש’שרגא בטיהרא מאי אהני’, כלומר שנר שדולק אל מול השמש הוא לא נחשב כלל. מה זאת אומרת? שהשמש פעלה על הנר שלא יורגש? ממש לא! השמש כלל לא ‘סופרת’ את הנר, היא מאירה, אבל כשהיא מאירה הנר בדרך ממילא חסר כל משמעות.

מה שאין כן, כאשר יש מלך ולו עבד השומע לציוויו. בסיטואציה זו לא יהיה נכון

לומר שכתוצאה מהעובדה שיש מלך אזי אוטומטית העבד שומע למלך. אלא כיון שהעבד כל כולו בטל למלך, עד שהמלך נרגש בו אזי שליטת המלך משפיעה עליו עד עמקי נפשו.

ובנמשל: האדם המרומם שזכה להיפגש במלך והתעלף, מדוע הוא התעלף? כיון שהוא אדם מרומם, ואדם מרומם, דבר טבעי הוא, שנרגש אצלו מעלת המלך, ולכן הוא מתבטל. כלומר, זהו חוק טבע, שברגע ויש אדם מרומם אזי הוא מתבטל אל מול המלך. ונמצא שהטבע גרם לביטול, ואם כך אזי זהו בעצם מציאות. יש מציאות שגורמת לביטול. המציאות זהו החוק טבע שאדם מרומם מתבטל למלך.

אדם שלומד חסידות בעומק בוודאי שסוף כל סוף הוא יתבטל להקב"ה, זהו חוק טבע. וכיון שכך זה עניין של מציאות. זה הטבע. וממש כמו שהנר לא נרגש ליד השמש, זהו הטבע הפשוט שהטביע הקב"ה בעולמו, שנר ליד שמש לא נחשב, הוא חסר משמעות, כך אדם מרומם שנמצא בסמוך למלך מתעלף הוא.

מה שאין כן, אצל העבד שביצע את רצון המלך, אין כאן חוק טבע שעבד אוטומטית שומע למלך. אלא שהמלך בכוח שליטתו פעל אצל העבד תנועת ביטול. כלומר, כאן נרגש בעבד שיש מישהו ששולט עליו (בשונה מנר ושמש), והעבד הוא זה שהתבטל, ולכן זהו אמיתת הביטול.

לדעתי, זהו ממש מאפיין את שיטת הלימוד של ר' יואל. לבד מכך שהביאור דנן עמוק הרבה יותר מהביאור הרגיל, יש כאן גם שוני קטגוריאלי - מה ההבדל בין שני הביאורים (למרות הנקודה המשותפת שלהם)?

על פי האופן הראשון אנו מדברים ב'עבודה', ב'עבודת האדם', שהאופן הראשון בביטול (ההתעלפות, היחוד"ע) מתחיל מהאדם, מהשכל שלו ולכן זה מציאות, זה נשאר בתחום האדם. ולפיכך אין זה 'ביטול אמיתי'.

מה שאין כן לפי האופן השני אנו לא מדברים ב'עבודה' אלא ב'השכלה'. כלומר, הביטול הראשון אינו אמיתי כיון שהוא טבעי, זה חוק טבע. וטבע זה מציאות (ולא מדובר כאן כלל על האדם).

וכך בכל דבר ודבר, רואים כיצד הרי"כ מתחיל ורואה את הדברים מלמעלה, מהעניינים כפי שהם מצד עצמם, ורק אח"כ את הביטוי אצלם אצלנו.

'על פי שני עדים יקום דבר', אביא עוד דוגמה קטנטנה למתודת לימוד זו.

במאמר 'גדול יהיה' של שנת תשכ"ב מוסבר שמצד התוכן הפנימי של ארבעת כיווני העולם. דרום, צפון מזרח ומערב, כאשר מאיר בהם הביטול שלהם 'אלוקות' אזי במקום אחד יכולים כל ארבעת הכיוונים לשכון.

כאשר נשאל הרי"כ בשיעור, כיצד הדבר ייתכן במציאות אצלנו? מה הפירוש שכל ארבעת הכיוונים שוכנים במקום ספציפי בעולם? השיב הרי"כ שהשאלה לא מתחילה ביישום הממשי בעולם, כיצד זה ייתכן. אלא במשמעות המושג 'ביטול' - "אילו היינו מבינים את משמעות המושג ביטול אמיתי", אמר הרי"כ, "אזי גם היינו מצליחים להבין כיצד זה מיושם ומתממש בצורתו הגשמית".

על פניו, זו נראה ממש כהתחמקות אלגנטית ממענה הולם. סוג של תירוץ אינטליגנטי. אבל זה ממש לא נכון. הרי"כ שוכן לו בספרה אחרת לגמרי. הוא לומד את הדברים כמות שהם 'למעלה', הוא לא התחמק מהשאלה, אלא חינך כיצד יש לגשת למאמר, על-מה עלינו להתמקד בלימוד. במילותיו הקצרות פרש הרי"כ את שיטת לימודו. לדידו, יש ללמוד את העניינים כמות שהם באמת, כיצד שהם 'למעלה', ורק אחר-כך ללמוד ולגשת להשלכה שלהם בעולם הגשמי שלנו.

גם ב'דרכי העבודה' ניתן לראות שהרי"כ רואה את הדברים 'למעלה למטה'. דוגמא לכך ניתן לראות במעשה על ר' חיים משה אלפרוביץ' שמרגלא בפומיא דהרי"כ.

ר' יואל נוהג לספר שפעם ישבו כמה חסידים - ביניהם גם ר' חיים משה - בהתוועדות, ושוחחו אודות העניין של 'בליטות'. דיברו על כך שאדם צריך לעשות את האמת כי כך הוא אוהב, ולא בגלל שאנשים רואים אותו.

באמצע הדברים, ר' חיים משה התערב בעניין ואמר:

"אדם שמפחד להתפלל באריכות בכית-הכנסת בגלל 'בליטות', הרי שגם אם ילך לבית אחר - הוא לא יפתור כלל את הבעיה. החיסרון ב'בליטות' איננו בכך שמישהו אחר רואה את האדם: הבעיה היא שאצלו העניין בולט. הוא מרגיש את עצמו, ואת המעלה שלו מהעניין. ואם כן, מה יעזור ללכת לבית אחר ולהיות "הצנע לכת"? אדרבה, כעת לא רק שחושב אודות כך שהוא מתפלל באריכות, אלא הוא גם מחזיק מעצמו שהינו זהיר מ'בליטות' - הוא הלך למקום שאנשים לא יראו אותו.

שורש הבעיה הוא עצם ההרגשה של האדם את עצמו והמחשבה על כך שהוא עושה משהו. למה כאשר הוא מניח תפילין הוא אינו חושש מ'בליטות'? כיון שמבין בפשטות

שזה מה שעריך לעשות וממילא היא עושה זאת. העניין לא בולט אצלו. לכן, העצה היחידה היא - להתרומם. שהאדם יהיה מנח בעניין ויפסיק להיות עסוק בעצמו".

ולכן, אמר ר' חיים משה: "איך קלער אז די עצה איז, אז מ'דארף ווערן א ביסעל העכער" (נראה לי שהעצה הנכונה היא - להתרומם מעט).

מעשה זה ממחיש כיצד ר' חיים משה בחן את הסיטואציה מהשורש, מהיכן מתחילה הבעיה. הוא לא ראה את התוצאה הבעייתית, אלא את מקורה, היכן הבעיה מתחילה למעלה'.

וכך הרי"כ רואה ובוחר את הדברים 'מלמעלה למטה'. דבר זה מגלגל אותי לכתוב מעט על 'הרי"כ כמשכיל', כפי שיפורט בפרק הבא.

הרי"כ כמשכיל

נקודה זו - של לימוד באופן של מלמעלה למטה - מתקשרת בקשר ישיר לדמותו של הרי"כ כמשכיל.

זכורני שבאחת ההתוועדויות, בשעת עת רצון, וכטוב ליבו של אחד מהתמימים ביי"ש, פנה הבחור לרי"כ והטיח בו שאינו מדבר על 'עבודה'...

הרי"כ, בנועם ובנחת השיב לו - למרבה הפלא - שלאמיתו של דבר אין דבר כזה שנקרא 'עבודה'... ובעוד קהל התמימים מקשיבים בפה פעור, הסביר הרי"כ - "האמת היא ש'אין עוד מלבדו', רק אלוקות קיימת. מה שבאמת קיים זה עשר ספירות, כל ספירה וספירה היא דרגה שונה באלוקות, דרגה שבה צמצם הקב"ה את עצמו. וכתוצאה מדרגה זו נגזרת הסתכלות שונה על העולם, ורמת ביטול אחרת. ומכך באמת נגזר סוג עבודה שונה"...

לאמור: הדגש על 'עבודה' לכשעצמה הוא פשוט שגיא. האדם איננו מציאות, הוא לא האישו ולא הוא הסיפור כאן. לאמיתו של דבר הוא בכלל איננו קיים. אלוקות קיימת, והיא דורשת פרספקטיבה אחרת. חיים מסוג אחר. נקודה.

יסוד זה של הרי"כ, הוא ממש לא פחות ממהפכה חשיבתית (אם תרצה 'המהפכה הקופרניקאית השלישית'...). ההתמקדות של הרי"כ ב'השכלה' היא תוצאה של הבנה טוטאלית של המושג 'ביטול'. זו לא השכלה לשם 'השכלה', זו 'השכלה' מרמה קיצונית של הפנמה שאין בכלל מישהו או מציאות שתעשה 'עבודה'...

לכשתמצי לומר: רמה כזו של 'השכלה' דורשת 'עבודה' פי-כמה קשה יותר... ותוך כדי כתיבת הדברים, אני נזכר את שסיפר הרי"כ באחת מלילות השבת על ר' אברהם פריז שהתבטא שהשכל זה העלם וההסתר הראשון על אלוקות, "ותודה לה' שאין לי שכל"... לשנות את ההשקפה ב'השכלה' זה דורש 'עבודה' רבה...

ומכאן, גם הדרשות הארוכות של הרי"כ על דבר חשיבות לימוד הדא"ח, הנחיצות לתקופתנו, ואופן השינוי שלימוד הדא"ח אמור לפעול על האדם.

מרגלא בפומיא דהרי"כ את שאמר הרבי באחת מההתוועדויות ב"ט כסלו, שיש ללמוד חסידות בשופי, והפירוש בשופי הוא לא לימוד של מאה מאמרים או אלף מאמרים, אלא ללא מספר, ללמוד וללמוד ללא הגבלה...

וגם באיכות הפירוש הוא ללמוד בשביל הלימוד, לא ללמוד בשביל שהדבר ישנה את המידות, אלא ללמוד בשביל ללמוד את החסידות. הרי"כ מספר שהרבי אז התבטא ש"פי וליבי שווין", כלומר שלא יחשדו בי שיש לי איזה נגיעה, שאני אומר זאת בכדי שהמידות ישתנו, אלא באמת כל רצוני שילמדו חסידות...

בדרך אגב, אתאפק לא אוכל, ואציין שבמוסף התורני של עיתון משפחה 'קולמוס' לחג השבועות השתא, כתב הרב שמואל שניצר (המשגיח של ישיבת 'כנסת יעקב' בירושלים, כמדומני), שהבעיה היסודית בדורנו שלומדים ומחנכים באופן 'שלא לשמה' והגיע הזמן שנלמד 'לשמה'.

מה זה 'לשמה'? ובכן זכות הדיבור לכבוד הרב שניצר שליט"א שביאר בטוב טעם ודעת את דבריו -

'שלא לשמה', פירושו של דבר, ללמוד על מנת לדעת את המעשה אשר יעשון, ללמוד מסכת סוכה בכדי לקיים מצוות סוכה, לדידו, זהו לימוד ש'לא לשמה', הפגום משהו. שכן לאמיתתו צריך ללמוד 'לשמה' שפירושו פשוט להנות ולהתענג מעצם השכל היפה והסברות הישרות... השכל הוא הרי מאוד יפה... ממש 'דברי פי חכם חן'...

הדרא לדידן:

הרי"כ נוהג להסביר שהטענה הרווחת שלימוד החסידות הוא אך בשביל עשיית העבודה, והמעשה בפועל - היא טענה שמבוססת על חוסר הבנה במהותה של דרך החסידות.

בכדי לבאר זאת, נוהג הרי"כ לספר שפעם שנזמן לו לדבר עם יהודי לא חב"די על תורת החסידות ודרכה. ושם לב שאצל אותו יהודי כל מושגי החסידות נתפסים כדבר שהאדם צריך לעשות. 'ביטול' פירושו - שהאדם צריך להרגיש 'ביטול', 'אחדות ה'" - שהאדם ירגיש את אחדות ה'.

אבל זו טעות יסודית, פוסק הרי"כ. כאשר אדם לומד חשבון, שאחד ועוד אחד שווה שתיים, הוא איננו חושב על עצמו, שהוא מרגיש כך. אלא שזו המציאות האמיתית. וגם אם לא יהיה אף אחד שחושב ומרגיש כך, עדיין המציאות היא שאחד ועוד אחד שווה שתיים. זהו נתון ממשי. וכך הוא גם בעבודת החסידות - 'אחדות ה'", זה באמת כך, חסידות מגלה וחושפת מהי המציאות האמתית. זה לא מתחיל באדם - כך היא פשוט האמת.

פעמים שהרי"כ אף נוהג להרחיב בשורש הדברים, מהיכן באמת מגיעה הטעות. הרי"כ חוזר ומספר שכאן, בשכונה, יש יהודי שבקי בריבוי ספרים, אך הבנתו די רדודה ושטחית. פעם - מספר הרי"כ - ראיתי אותו עומד ומתווכח עם כמה בחורים, וצועק עליהם שהם אפיקורסים!

ניגשתי לאותו יהודי ושאלתי אותו מפני מה הוא סבור כך, והשיב לי שהם אומרים שרוחניות זה לא מציאות! שאין מושג שנקרא מלאכים! שאלתי אותו ומה אתה חושב? מה באמת הכוונה? ואמר לי, שכמו שיש סוגי צבעים שונים, כך יש כמו עוד צבע שפשוט אנחנו לא מסוגלים לראות, וזהו רוחניות, ואלו הם המלאכים, והעולמות העליונים...

כלומר, אצל אותו יהודי, רק המושגים הגשמיים קיימים, ולדידו אך ורק הגשמיות היא מציאות. ולפיכך אפילו עניינים רוחניים, נתפסים אצלו כסוג נוסף של גשמיות. אמנם, האמת היא שעניינים רוחניים קיימים ממש כשם שעניינים גשמיים קיימים, ואף יותר מכך.

וכאן הרי"כ נוהג להרחיב:

יש מכתב של הרבי אודות המושג שדבר כלשהו 'נמצא', שאצל ילד קטן הפירוש 'נמצא' זהו שהילד יכול למשש את הדבר, לראות או לשמוע אותו, כך הוא יודע שהדבר נמצא, אך סברות רוחניות הם אינם נמצא לדידו, שכן לא ניתן למשש אותם. אולם כאשר הוא מתבגר הוא מבין שאדרבה, בדיוק להיפך, אמיתות המושג 'נמצא'

זו סברא רוחנית, אחד ועוד אחד שווה שתיים, זה נתון שבאמת נמצא במלוא התוקף. אולם עניינים גשמיים נמצאים רק משום שכעת, ברגע מוגבל זה, אזי יצא במקרה שהם כאן וניתן למשש אותם, אבל אליבא דאמת הם לא מחויבים להיות, ולפיכך האם לא באמת נמצאים...

והדרא לדידן, תפיסת החסידות כאמצעי לשיפור ותיקון המידות, נובעת אף היא, לרוב, מחוסר אימון מ'השכלה' שבחסידות, או מאי הבנה במהות חידוש החסידות. לידם של אלו, המדד ל'מציאות' או ל'חידוש' הוא כיצד הדבר מורגש אצלנו, בעוד שהאמת היא שאנחנו זה לא הסיפור כאן³...

ר' יואל חוזר ומדגיש שה'ביטול' ההשכלתי בא לידי ביטוי אף בהנחות היסוד של האדם.

כדגומא לכך נוהג הרי"כ לספר על רבי רפאל מברשיד (ללא אזכרת שמו) ש'הזהיר ספי' שלו היה בהתרחקות מכל נדנוד ואבק שקר.

היה מקרה - מספר ר' יואל - שהעלילו על איזה יהודי בעשיית מעשה כלשהו, וגזרו עליו פסק דין מוות. הדרך היחידה בה היו יכולים לבטל את פסק הדין הייתה באמצעות כך שאותו צדיק (כיון שהוא וודאי דובר אמת), יבוא ויעיד על אותו יהודי שלא עשה את אותו מעשה, ובכך יזכה אותו.

אלא שלרבי רפאל התעורר ספק שמא אותו יהודי אשם באמת בעשיית המעשה, כך שהוא התלבט מה לעשות. ולכך התפלל הוא להקב"ה שחלילה לא יצטרך להגיד ספק שקר בסוף ימיו. ובאמת מסופר שבאותו הלילה הלך לישון, ובבוקר כבר לא קם. ומיד דורש הרי"כ:

"אנשים מספרים מעשה זה בהתפעלות עצומה על מדרגתו של אותו צדיק, ועל הנס שנעשה לו. ולא מרגישים בליצנות שבדבר!..."

עומד לו יהודי בסכנת נפשות, עומדים להוציא אותו למוות, יש אדם שיש לו דרך להציל אותו, ואעפ"כ הוא מסרב להציל אותו - וכל כך למה?! בגלל שהוא חושב על

3. למותר לציין שסוף-סוף חסידות אמורה גם להשפיע על דרכי העבודה המעשית ביום-יום. והרי זהו אחד הפירושים בדברי מוהרש"ב ש'העולם אומרים שחסידות זה ביאור לקבלה ואני אומר שקבלה זה ביאור לחסידות', שבעוד הקבלה עניינה בביאור העולמות והספירות האלוניות, הרי שחסידות עניינה לגרום לשינוי אצל האדם, וכל הקבלה באה אך לפרש כיצד לעשות זאת, ואכמ"ל.

עצמו! אפילו ברגעים כאלו החשבונות שלו זה מדרגתו ומעמדו ומצבו! זו דוגמא מוחשית לאדם שאיננו מסוגל לבטל את עצמו כלפי האמת, וכל החשבונות שלו נעשים רק על בסיס מציאותו האישית".

אך, אחרי ככלות הכל, הן אמת שהידיעה משפיעה גם על האדם בדרכי עבודתו. בהקשר לזה, הרי"כ נוהג לספר שבשנים הראשונות בארצות-הברית, המצב הרוחני, גם אצל אנ"ש, לא היה מזהיר במיוחד. בשמחת-תורה של שנת תשט"ו דיבר הרבי בחריפות על כך שבביתי הספר לא צריך שילמדו לימודי חול, ואצל החסידים צריך להיות רק לימודי קודש.

אחרי שהרבי דיבר על-כך באריכות, ישבו כמה חסידים ודיברו בנושא. חסיד אחד אמר שצריך לשכור מלמד מיוחד לחסידים שילמד רק מקצועות קודש. ואילו, חסיד אחר אמר שצריך ללמוד מעט מקצועות חול "בכדי לא להיות עם הארץ גמור".

אותו חסיד טען כלפי החסיד הראשון ש"אתה מדבר כל כך גבוה כאילו אתה בדרגתו של ר' בנימין קלעצקער". מיד ענה לו החסיד הראשון: "וודאי שכן. בשיטה, בהשקפה בראש, אני וודאי חושב כר' בנימין קלעצקער. אם אחשוב אחרת - הרי זו

4. אתאפק לא אוכל, מוכרח אני להוסיף ולכתוב מעשיה קצרצרה אחת שתחדד ותמחיש מהי 'מציאות' מתנגדית, שכה הרבה נוטה ר' יואל לזלזל בה:

הרב שמעון יוסף מלר בחלק הראשון של סדרתו 'עובדות והנהגות לבית בריסק' מספר בהאי לישנא (עמ' סג):

"פעם ישב רבי איסר זלמן זצ"ל בביתו של מרן הגר"ח [הגאון ר' חיים סלובייצ'יק] זצ"ל. לפתע נשמעו דפיקות בדלת... והגר"ח מיהר לפתוח את הדלת בעצמו... היה זה עני הגון שביקש נדבה... בדק ר' חיים בכיסיו, ומשראה שאין לו כסף בכיסו בגדיו, ביקש מן העני להמתין רגע עד שיוציא כסף ממגירת שולחנו ויתן לו. מיהר רבי חיים, נכנס לחדר הפנימי, לקח כסף על מנת לתתו לעני, וחזר לדלת הכניסה. בהגיעו לדלת נדהם לראות שהעני לא המתין, הוא הלך ואיננו..."

מרן הגר"ח החל ממש לרעוד מרוב פחד, והחוויר כולו... משראו בני הבית את פחדו והתרגשותו, נבהלו אף הם ורצו כולם לחפש את העני כדי לתת לו את הנדבה..."

עד כאן סיפור המעשה. ובכן, בהחלט מעשייה נאה וחביבה, מה רב המוסר שניתן ללמוד ממנה - צאו וראו עד כמה נגע לר' חיים הזולת! כמה 'אהבה ישראל' הייתה מצויה בו! אך זהו, שלא ממש... ממשך הרב מלר ומוסיף לספר (שם):

"והנה כאשר סיפר את המעשה הזה רבי איסר זלמן זצ"ל, היה זה עשרות שנים לאחר שאירע הדבר, ולמרות זאת ניכרה בו התרגשותו הרבה מן המעשה... שכן היה כאן חשש נדר... שהרי מרן הגר"ח החליט בדעתו לתת נדבה לאותו עני... וכן יש כאן חשש של ביטול מצוות עשה 'פתוח תפתח את ירך לו'..."

חלילה שהקורא לא יטעה שהמעשה ממחיש את רגישותו של ר' חיים כלפי העני, כלל לא בזה מדובר! בא ר' איסר זלמן מלצר ומדגיש שר' חיים 'רדף' אחר העני כי חשב על עצמו, הוא חשש חלילה שביטל 'מצוות עשה'!

כפירה! - אלא מה? השינוי הוא ברגש הלב, ר' בנימין קלעצקער מרגיש כך ואני לא, לי יש יצר הרע. אבל כאשר מדובר על ילדיי, הרי שאני רוצה להם את מה שאני באמת מאמין בו!"

כיוצא בזה, סיפר הרי"כ שפעם היה מעשה ומתנגד הקניט איזה חסיד על כך שהוא אומר שוב ושוב ש'אין עוד מלבדו', והרי אני עצמי ראיתי - אמר אותו מתנגד - שכאשר מרגיזים אותך אתה מתרגז!

ובאמת, הסביר ר' יואל, הן החסיד והן המתנגד לא ביררו את המידות, ובכל זאת יש הבדל משמעותי ביניהם. ההבדל הוא ביום שלמחרת, המתנגד נזכר במקרה וחושב לעצמו פלוני אמר כך וכך, והוא ממש אמר כך וכך, והוא מתרגז יותר ויותר, לאחר מכן הוא מתבונן שוב במקרה, ומסיק שפלוני ממש התכוון שאמר כך וכך, חמתו בוערת בו, עד שנהפך אצלו העניין לשיטה ואידאולוגיה מוצהרת.

מה שאין כן, החסיד, נזכר במקרה וחושב לעצמו איך שכחתי מה שאני לומד תמיד ש'אין עוד מלבדו', וממילא הוא הרי לא ממש הרגז אותי, ושוב מתבונן בעניין של אחדות ה', עד שהוא מתמלא חרטה איך בכלל הייתה אצלו מחשבה של רוגז...

הרי"כ בסעודות השבת

פרק בפני עצמו, הוא סעודות השבת אצל הרי"כ. בטוחני שכבר שמעת אודות 'סעודות ליל השבת' ששמש יצא למרחוק. אך למען הסדר הטוב, אתאר את הדברים בתמצות ובקצרה.

שולחנו של ר' יואל צר מלהכיל את הכמות הגדולה של הבחורים החפצים להגיע, ולכך כבר בליל רביעי הרישום לקבל כיסא מתחיל. אלו שפספסו את הרישום, יכולים כמובן להגיע, אלא שלרוב הם יעמדו, או שלא ישבו ממש בסמוך לשולחן. תודה לה' כיון שאני 'מניח' את סעודותיו של הרי"כ עלי כתב, כמעט בכל שבוע היה לי כיסא משלי, סמוך ממש לכהן הגדול.

סעודות השבת לא מתחילות בזמן קבוע ומוגדר, והדבר תלוי בין ימי הקיץ לימי החורף ובשאר סיבות שונות ומשונות. על-כל-פנים המשב"קים ושאר אח"מים יודעים את זמן תחילת הסעודה (לפי ערך), וניתן לשאול אותם ולהתעדכן מתי להגיע.

טוב, לא אלאה אותך בתיאורים שונים ומשונים אודות המנות, האוכל, ושאר זוטות

או שטויות. ראיתי למשל שיחיאל הררי כתב שהסעודה אצל הר"י"כ היא "בת ארבע מנות" - וכנראה מפריח הררי קשקוש מהאצבע - ש-"הדבר מיוסד על האר"י שסעודת השבת הם כנגד ארבע אותיות שם הוי"ה"..." ולא חלי ולא מרגיש האי גברא בהבלים שפלט...

על-כל-פנים, אין הרבה מה להרחיב, הסעודות פשוטות הם בתכלית, ואין גינוים או נימוסים מיוחדים. מידי פעם בפעם ר' יואל מתחיל בניגון (או מבקש שיתחילו), ובין-לבין הוא מדבר עניינים וסוגיות בדא"ח ומתרפק בגעגועים על סיפורים ומעשיות חסידים משנים קדמוניות ואת שזכור לו מתל-אביב של מעלה.

על פי רוב, יש נקודה יסודית אחת בסעודות השבת שהר"י"כ מדבר, ומתבל הוא אותה באסופת מעשיות ושלל ביאורים כיד ה' הטובה עליו.

אחת ממעלותיו של הר"י"כ שהוא יודע מה הוא רוצה לומר. שלא כשאר המשפיעים שדבריהם והשקפותיהם מתבססים לפי מצב-רוח או לפי מה שלמדו בשעה זו. הרי שהר"י"כ יודע מה הוא רוצה להנחיל לשומעי לקחו, יש לו הסתכלות וצורת חשיבה על מטרת לימוד החסידות ועל דרישותיו של הרבי. ואת השקפה זו דורש הר"י"כ שוב ושוב ופעם אחר פעם, עד כי יבוא שילה.

לא אחזור כאן על דברי הר"י"כ בסעודות השבת. שכן כבר העליתי זאת עלי כתב ב'פניני הר"י"כ' ששלחתי לך מידי שבוע. ובטח כבר נוכחת לדעת מה היא אותה השקפה של הר"י"כ בחידושה של החסידות ודרישותיו של הרבי.

כאמור, סעודות השבת ניחנו בחן מיוחד. הר"י"כ יושב ודורש בשלווה ורוגע, ונראה שהוא 'טבעי' יותר בסעודות אלו. כיוצא בזה דרשותיו, אותנטיות הן יותר. וכבר התפלפלו בזה שומעי לקחו ונתנו בזה כמה ביאורים - אם זהו מחמת מנוחתו של הר"י"כ בערב שבת או שמא וזהו כיון שאין מכשיר ההקלטה בסביבה, ועוד ועוד ביאורים וטעמים נסתרים - לדידי, כל התשובות נכונות.

ויקטור פרנקל באחד ממאמריו ב'מבוא ללוגותרפיה', מסביר שהשיטה הפסיכותרפית היא להציף ולעלות על פני השטח את התת מודע. אך שלא כדעת הטועים המטרה לא נגמרת בשלב הזה, זהו לא סוף התהליך. השלב הבא הוא להחזיר בחזרה את המודע לתת מודע, זהו המצב הטבעי.

על דרך זה חשבתי שניתן לומר כן גם בנוגע לסעודות השבת אצל הר"י"כ. ניתן

למצוא כמה וכמה משפיעים המבארים את יסודות החסידות בצורה טובה, מי יותר ומי פחות. אך רובם לא יודעים להחזיר את היסודות (אחרי הביורור והביאור) למצב הקמאי והטבעי, לתת-מודע. אצל הרי"כ נרגש בחוש שאחרי כל ההשכלות והביאורים (החשובים והנחוצים מאוד, כמובן) יסודות החסידות מאומתים בו והוא מדבר (גם) מתוך התת מודע שלו.

ובהרי"כ גופא, ניתן לחלק זאת בין התוועדויות (וכל-שכן השיעורים) לסעודת השבת. בהתוועדויות הרי"כ מדבר ומבאר את יסודות החסידות החב"דית הנמצאים במודע. בסעודות הוא מגלה את התת מודע החב"די.

לסיום אציין לך אנקדוטה אחת מסעודת השבת אצל ר' יואל. לאה, אשתו של ר' יואל, נמצאת אצל השולחן והיא קשובה לכל מילה שיוצאת מפי בעלה. הייתה שבת, ולערך באמצע השיחה הראשונה, ניגנו ניגון ולאה יצאה לחדרה. היה זה נראה שהיא סיימה את הסעודה, וכך גם כנראה ר' יואל חשב, ולכך הוא התחיל לדבר.

אחר כמה דקות לפתע חזרה לאה לעבר השולחן, היה זה מפעים לראות כיצד ברגע שר' יואל הבחין בכך הוא השתק, והמתין עד שהתיישבה במקומה, ורק אז הוא התחיל לדבר את כל הנושא ומההתחלה...

אם תרצה, הנה פרק ב'שלום-בית' שהרי"כ מנחיל...

הרי"כ כפנימי

מכל האמור לעיל, נראה שכבר די ברור והרי"כ הוא סמל ל'אדם פנימי'.

לעיל כתבתי שהרי"כ מרבה לחזור על עצמו שוב ושוב. וזאת כיון שיש לו השקפה ברורה מה הרבי רצה להשריש ולהנחיל לבחורים, ואת אותה השקפה הרי"כ מנסה להחדיר ולהשריש שוב ושוב (בשונה משאר משפיעים שאין להם השקפה ברורה ודרשותיהם מתחלפות כמצב רוחם בהאי שעתא).

הדברים הללו נכונים, אך ישנה סיבה פשוטה יותר לחזרתו של הרי"כ על אותם דברים שוב ושוב.

הרי"כ הוא סמל לאדם 'פנימי'. אדם שמחשבותיו תפוסות תדיר בעניין של חסידות ובדברי דא"ח. הרי"כ חושב יום וליל בעניינים המבוארים בחסידות, כל מחשבותיו מונחות שם. וכתוצאה מכך הוא אומר את דרשותיו והשקפותיו.

וכיון שמחשבותיו תפוסות תדיר באותה נקודה המבוארת בדא"ח. אזי תמיד השקפתו ודרישתו חוזרת על עצמה - שוב 'אין עוד מלבדו' ושוב 'אחדות ה'".

כלומר, הרי"כ הוא אדם 'פנימי', השקפתו איננה תוצר של 'כך צריך לחשוב' או 'כך יש לומר'. בזה הוא באמת מונח וכך הוא באמת חושב. הוא 'פנימי'. ועל זה הוא מדבר. ניתן לראות את ה-'פנימיות' של הרי"כ, גם בגוף השקפתו.

זוכרני שבאחת השבתות הרי"כ דיבר באריכות על 'מנהגי הרבי' וחקייתם. שלא כרבים, הרי"כ, לא הדגיש כל-כך את הפער בין הרבי לחסידים וכך שזה 'חיצוניות' לחקות כתוכי את הנהגותיו של הרבי. ר' יואל הדגיש שעצם החיקוי של המעשה, נובע מהשקפה שטחית וראיה חיצונית של הדברים.

והביא דוגמא:

הרבי, כאשר היה יוצא מהזאל הקטן היה מביט בשעון. אדם שיחקה את הרבי ויתחיל להסתכל בשעון בכל פעם - זו סתם שטות. אצל הרבי היה חשוב כל רגע ורגע, וכתוצאה מכך הרבי היה מסתכל בשעון, אדם שיחקה רק את הביטוי של העניין - זה הרי כלום!

וכיוצא בזה התבטא הרי"כ אודות הנחת היד על המצח לפני קידש דרבנן שבסוף התפילה:

"הרבי נהג לפני שאמר את הקדיש דרבנן שבסוף התפילה להעביר את היד מעל המצח, גם בזה מי שיחקה את הרבי עושה מעשה שטות, התנועה הזו של הרבי מבטאת ריכוז המחשבה, ולכן לחקות רק את הביטוי של העניין אינו אלא שטות - "תשים את היד? תשים את הרגל!"...

וגם להנהיג כעת מנהג שלא לשים את היד, גם הוא מנהג שטחי ששורשו בהשקפה חיצונית.

וכמעשה המפורסם של הרב מבריסק, שבאחד מימי חנוכה, כשניגש להדליק את החנוכיה, הבחין במטאטא הניצב בסמוך לחנוכיה. פנה הוא אל אחד מבניו וביקש שיסלק את המטאטא.

יש מאנשי - הסביר הרב - העלולים לחשוב שהנחת המטאטא היא מגדרי ההדלקה, ומידי שנה יקפידו להניח מטאטא בשעת ההדלקה. מאז, מספרים, היו מעריצי הרב

נוהגים בהקפדה שבעת ההדלקה להניח מטאטא בסמוך לחנוכייה, ולהסיר אותו לאלתר...

וזכורני שקראתי פעם על ר' יהושע מונדשיין ששאל את המשפיע שלו, ר' שלמה חיים קסלמן, כיצד לנהוג בנוגע לנוסח ההזמנה לחתונה - על-פניו החיקוי של נוסח הרבי הוא סמל לחיצוניות. השיב לו רש"ח: "ולא לחקות הוא עניין חיצוני פי כמה וכמה!"...

הרי"כ לא סיפר את המעשה המשעשע על הרב מבריסק, גם לא את האנקודטה החביבה מרש"ח, אך התבטא בנחרצות:

"אני גם לא אומר לעשות מנהג שלא לשים את היד לפני קדיש דרבנן, תשים את היד אל תשים את היד - לא זה העניין! אבל לחשוב קצת חסידות זה וודאי עניין מועיל!"

[וכעת תוך כדי שאני כותב את הדברים, אני נזכר שלפני מספר שנים כתב בזה ר' יהושע מונדשיין באחד ממאמריו שהתפרסמו בקובץ הערות של כפ"ח, ושם עמד בטוב טעם ודעת על תופעה זו - 'שגו ברואה וקבעו מנהגים', כמדומני זה שם מאמרו]

דוגמא נוספת, להשקפתו הפנימית של הרי"כ, שצפה בזיכרוני כעת, היא דרישתו על ה'הכנה' לקראת ג' בתמוז.

הרי"כ סיפר, שלקראת ג' תמוז, ניגשו אליו כמה בחורים והתייעצו בפניו איזה סגנון של 'מבצע הכנה' ראוי לעשות לקראת ג' תמוז. הם הציעו - סיפר ר' יואל - לחלק את כל התורה של הרבי, כך שכל בחור ייקח על עצמו ללמוד חלק מסוים, וכולם יחד יסיימו את כל התורה של הרבי.

"זה דבר יפה, דבר גדול, אבל האם זה יהיה לימוד או שזה יהיה מלמול תהילים!? לרבי יהיה הנאה גדולה עם בחור ילמד מאמר כמו שצריך, בלי פלפולים, אלא פשוט להבין את מה שכתוב - הרבי לא היה רוצה שיעשו מהשיחות שלו תהילים!"

גם מאנקדוטה זו, רואים את מבטו והשקפתו הפנימית של הרי"כ. לימוד זה לימוד. לקרוא כלאחר יד ותוך כדי נמנום 'רשימה' עמוקה של הרבי, זה יפה מאוד. אבל זה שטחי. זהו לימוד חיצוני, אנו צריכים ללמוד בפנימיות.

הרי"כ כחסיד בטל

לקראת סיום, אכתוב מעט על ביטולו של הרי"כ. האמת שנקודה זו, היא אולי הנקודה הבולטת ביותר אצל ר' יואל. ניתן לומר שהיא החוט השני העובר בכל השקפתו ודמותו של הרי"כ. הן ההשכלה, הן העיסוק בדא"ח, והן ההשקפה החסידית, הכל הכל עובר מתוך 'התבטלות' פשוטה. לא 'מעלת הענוה', אלא פשוט 'ביטול'...

לא אחד שמן הראוי היה להקדיש ל'ביטול' מקום רחב יותר. אך כבר קצרה היריעה, ועל כן אכתוב רק כמה פירורים בודדים וצימוקים זעירים.

לעיל, בתחילת הדברים כתבתי אודות שיטת ה'הסברה' של הרי"כ. לדעתי, שיטה זו של לימוד באופן של עמידה על אתר ובאמצעות 'הסברה', נובעת מביטולו הקיצוני לרבי ולאיומן הרב שלו במאמר.

מאי משמע?

טבעי שאדם אוהב את חידושו. בנוהג שבעולם, האדם רואה את הסבריו ואת ביאוריו כפסגת החכמה, היופי והשלימות. האדם יחזור עליהם שוב ושוב ויכניס אותם בכל שיחה שקשורה לנושא, בכל דיון שקשור בקשר כלשהוא ואף במקומות שאינם קשורים כלל.

וכמובא בכמה מקומות בדא"ח ובספרי הגות ומחשבה שכוח היצירה והחידוש של האדם, נובע מרובד עמוק ביותר באדם, ומבטא את עוצמת אישיותו הפנימית. עד כאן הדבר לגיטימי, פחות או יותר ועל פי המינוחים הנורמטיביים.

אלא שחוק טבע זה פעמים ובא בהגזמה יתירה ובפרופורציות מבהילות. לא אנקוב בשמות, אבל וודאי עולה לך אסוציאציות ממשפיעים ומרמיי"ם שדחסו את חידושיהם ברמב"ם מוקשה או ב'מילים סתומות' במאמר נידח של אדמו"ר מוהר"ש נ"ע...

החידוש לא נכנס ברשב"א, הביאור לא הולם את דברי מוהרש"ב, אבל כוח היצירה של האדם חזק מהכל. אם מעט כוח רצון בריא ניתן בכוח הפלפול היצירתי לעקם כל טקסט שקיים (דקונסטרוקציה בלע"ז...).

הכלל, פעמים וכוח הפלפול של האדם נובע מרצון ותשוקה להביא את עצמו לידי ביטוי. הוא רוצה להגיד את דעתו, ומעוניין להראות את חידושו. האדם לא התבטל

למה שכתוב בגוף הטקסט, אלא בנוסף לטקסט, יש כאן את האדם הנהנה מפענוח הטקסט.

חושבני שכבר סיפרתי לך על אותו יהודי ששעה שהיה מספר סיפור, היה נוהג לשנות בפרטי המעשה, פעם בפרט זה ופעם באחר. וכשנשאל מה ראה לעצמו במנהג מגונה זה, השיב: "אינני נהג משאית! גם לא סבל אנכי! אני לא מסוגל להוביל מוצרים ככה, מבלי שאני מעורב בדבר!"...

ואלו אלו הדברים. עמידתו של הרי"כ באופן של הסברה על אתר, נובעת מחמת ביטולו העמוק. אצל ר' יואל, כבר לא קיים (כל-כך) טבע 'אהבת יצירתי', וכתוצאה מכך הוא אינו אונס על הטקסט פלפול מפוברק או פשאטלאך עקום.

וכיוצא בזה גם שיטת ה'הסברה' של הרי"כ. רבים בזים ל'מלאך' (בן-אדם הרי וודאי הוא לא...) על שיטתו המחודשת בדא"ח, ועל מוזרותו הרבה. וכמובן, גם הרי"כ מזלזל בו. לא סתם מהמזלזלים, מהמזלזלים הגדולים הוא.

אך שלא כשאר המזלזלים, שבמקרה הטוב יכולים להסביר איכשהו מדוע הם באמת מזלזלים בשיטת לימודו, הרי שהרי"כ מזלזל בלימודו (גם) כיון ששיטתו נובעת מחוסר 'התקשרות' ומחוסר 'ביטול'.

והדברים קשורים בקשר הדוק למבואר לעיל. כאשר אדם לומד ומתקשה בהבנת הטקסט, אזי במידה ויש לו אימון בבעל הטקסט, הוא יודע שהקושי לא קושי, ובאימוץ כלי השכל הוא בוודאי ימצא מענה לשאלותיו.

פעמים והפלפול נובע מחוסר אימון בטקסט. אילו לאדם היה אימון שהטקסט שכתוב לפניו בוודאי נכון, ובוודאי 'הכל כתוב כאן' - אזי לשם מה יש צורך להמציא פלפול יצירתי? עליך פשוט להתבטל לטקסט עד ש'האור יאיר'.

כל שכן וקל וחומר, שאל לאדם להמציא שיטות חדשות ומבצעים חדשים. הס מלהזכיר! זה בוודאי תסמין המצביע על חוסר אימון בדברי הרבי. והדברים פשוטים.

טוב מעשה אחד הממחיש 'ביטול' מהו, מאלף ואחד הסברים.

וכה מספר הרב זאב כ"ץ:

מעשה ובאחד מהשנים התארחתי בחג השבועות בלונג-אילנד אצל קרוב משפחה.

בליל החג הלכתי - מספר הרב כ"ץ - להתפלל בבית כנסת מכובד ביותר, שאינו חב"די. יש בו מאות-מאות של מתפללים מודרניים, מודרן-אורתודוקס.

לפני התפילה נעמד רב בית-הכנסת לתת את דרשתו, ואמר להפתעת המתפללים: "למען האמת, אגיד לכם שבתכוניתיה היה לומר דרשה משלי לחג השבועות, וכבר הכנתי איך ומה בדיוק לומר. אלא, שאגיד דרשה אחרת שאינה משלי.

לפני כמה ימים איקלע לידי ספר חדש של הרב יואל כהן הנקרא בשם 'המועדים בחסידות', ושם קראתי דברי-תורה והשקפה על חג השבועות, ומאוד נהנתי. כל-כך התלהבתי מהדברים, עד שאני מוכרח לחזור בפניכם על הרעיון שכתוב שם".

וכך, דרש הרב בטוב טעם ודעת, ובשפה ברורה על 'מתן תורה' באור החסידות, מתוך ספרו של ר' יואל. ואכן, הרב כ"ץ מעיד שהדרשה הייתה ערוכה היטב, מבוארת ובהירה להפליא.

אחרי חג השבועות - ממשיך לספר הרב כ"ץ - חזרתי לקראון-הייטס. והנה אני פוגש בדרכי את ר' יואל. החלטתי להטיב על ליבו ולגרום לו מעט נחת-רוח. נגשתי אליו וגוללתי בפניו את כל פרטי המעשה מאותו רב.

מיד כשסיימתי לספר את כל המעשה, שאל ר' יואל מיד: "אבל הוא אמר להם שהספר הוא של הרבי, נכון?"...

וכל מילה נוספת מיותרת.

אחתום פרק זה בכמה פסקאות מתוך דברים שהתפרסמו באתרים החרדיים:

"לפני שנים, כשהגיע הגה"ח ר' יואל שי' כהן לביקור בישראל, אחרי שלא ביקר בה כמה עשרות שנים, עשה הדבר רושם רב בעולם התורה והחסידות ורבים שיחרו לפתחו להנות משיחותיו והתוועדותיו.

באותם ימים פנו כמה מתלמידיו של הרה"ג ר' שלמה ז"ל ברמן לשמוע ממנו על מעלתו וייחודו של ר' יואל, כי שמעו שבעת שלמדו יחד בישיבת חב"ד בתל-אביב, הם היו חברי נפש.

אמר להם ר' שלמה: לו ר' יואל היה עושה כמוני, עוזב את ישיבת חב"ד ועובר ללמוד בפוניביז, היום הוא היה משמיע מתורתו האישית, ואני בטוח שהוא היה עומד ראשון במעלה מבין כל גאוני הדור וראשי הישיבות, אך הוא לא עשה כמוני, ונסע

לארה"ב להיות בצל הלוּבביצ'ער רבי, והיום כל מה שהוא משמיע הכל הוא תורת רבו
 הלוּבביצ'ער"
 ואידך זיל גמור...

'אין שלימות אצלנו'

לקראת סיום, אנהג כדרכי, ולאחר שגומרים את ההלל מוכרחים למתוח מעט
 ביקורת....

אין מה לעשות, ומאז חטא עץ הדעת אין לנו בנמצא דבר טוב שאיננו מעורבב עם
 מעט רע. זה גורלינו, ואין זה בבחירתנו.

גם הרי"כ לא נפקד מהחוק טבע הזה. ולצד כל מעלותיו של הרי"כ (שרק חלקן
 הקטן נכתב לעיל), נרגשים גם החסרונות הגדולים.

הרי"כ אוּחז' למעלה' ואנו 'למטה', הוא לא מעורבב במה שקורה. אין לו מושג ב'נעשה
 ונשמע' בין הבחורים. ודבר זה משפיע ונרגש בהתוועדויותיו ודרשותיו (וכמובן מעורב
 בזה גם 'מעלה', זה 'צ'ור' אחר שעצם הימצאותו משפיעה הרבה).

בשיעורים, הרי"כ 'יורה' תשובות ככספומט. בהחלטיות רבה, בנחרצות שאין כמוה,
 ועל אתר במהירות שיא. דבר אשר מפריע לעקוב ולהתלמד בדרך חשיבתו, כיצד הגיע
 למסקנתו זו, ומהי מתודת לימודו. חסרון גדול.

והחסרון הגדול מכולם, בסופו של דבר, הרי"כ הוא 'חוזר'. ושמא קא גרים, הוא
 'חוזר' על אותן דרשות מוכרות במשך עשרות-עשרות שנים. הוא לא מגוון ולא
 מחדש. הוא חוזר באותן מילים ובאותו מטבע לשון את אותן דרשות שכולנו כבר
 מכירים בעל-פה. וחבל.

נכון, הסברתי לעיל שהדבר נובע מכמה סיבות, מחמת אידאולוגיה ברורה שהוא
 מעוניין להנחיל, מחמת עומק פנימיותו התפוס כל כולו באותו עניין עמוק המבואר
 בדא"ח. אך את האמת לא ניתן להכחיש, בסופו של דבר, יש עוד הרבה על מה לדבר,
 חסידות רחבה ודרכי עבודתה רבים הם, וההתמקדות על אופן אחד, חשוב ככל שיהיה,
 חבל הוא.

לא למותר לציין, שגם חסרון זה 'מעורב' במעלה כבירה, שגם אותה לא ניתן

להכחיש. משפיע הזולג מעניין לעניין, ודרשותיו מתחלפות מידי יום ביומו, שומעי לקחו בסופו של דבר, לא יוצאים עם שום דבר ביד. מה-שאיין-כן משפיע שחוזר וחוזר על דבריו, סיכוי גבוה יותר שמשוהו יחלחל פנימה...

טוב, קרני השמש החמימות כבר מפציעות את חלוני. אז הנה האות והסימן שהארכתי כבר יתר על המידה. אז הנה סיימתי.

מנאי ידידך,

אברימי גולדשמיד

פרשת וירא

בסוף הפרשה, לאחר מעשה העקידה, נאמר אודות אברהם אבינו "וישב אברהם בבאר שבע". ועל פניו הדבר מצריך ביאור, מדוע פרט זה נכתב בתורה, והרי ברור שאחר העקידה אברהם ישוב לביתו?

ומבארים שההדגשה היא, שאחר כל ניסיון העקידה, שהיה כל-כך מטלטל ועוצמתי, אעפ"כ חזר אברהם לבאר-שבע והתיישב שם. כלומר אצל אברהם אבינו ניסיון העקידה היה ציווי מהקב"ה, ותו לא. וכשנגמר הציווי חזר הוא לענייניו כרגיל, ללא קולות, ברקים ורעשים מיותרים.

בכלל, זה העניין של 'פנימי', הפנימי מבצע את מה שמוטל עליו ללא הבדל בין המטלות, אצלו מודגשת הנקודה הפנימית.

הייתה תקופה אצל ר' חונע מרוזוב שלא התאפשר לו להניח תפילין, לאחר זמן הצליחו להשיג תפילין, וביום הראשון כל הקהל שהניח תפילין היה בהתרגשות עצומה, ואילו ר' חונע הניח ברצינות ללא ביטוי חיצוני של רגש, למרות שסביר להניח שהתפילין היו יקרות לו יותר מכל אלו שהחצינו את רגשותיהם...

...

פעם הייתי בברית מילה, ושאלו שם מדוע אחרי מעשה העקידה אברהם אבינו חיתן את יצחק?

והיו שם שני אנשים שאמרו שני ביאורים שונים, אחד אמר שכיון שהיה ציווי מהקב"ה "כי ביצחק יקרא לך זרע"², וכעת שיצחק חי אזי אברהם חשב שכעת מוטלת

1. בראשית כב, יט.

2. שם כא, יב.

עליו המשימה לבצע זאת. והיהודי השני אמר שאברהם אבינו חשש שמי יודע ואולי בפעם הבאה יבקש הקב"ה מאברהם לעקוד את יצחק, ושמא אז המלאך לא יבוא ויציל...³

במעשה זה אנו רואים את ההבדל בהנחות של שני היהודים, הראשון הוא פנימי ומונחת אצלו אך ורק כוונתו של הקב"ה, ואילו אצל השני המציאות והעולם הם אלו שנרגשים אצלו בשיא התוקף.

...

בכלל צריך לדעת שיש חילוק בזה בין 'משכיל' ל-'עובד'. אנשים חושבים שמשכיל זה אחד שהלימוד אצלו הוא העיקר, ואילו עובד זה אחד שהתפילה אצלו העיקר. אך זו טעות.

אצל המשכיל, העניין עצמו מאיר אצלו, כך מונח אצלו עצם העניין. הוא איננו עושה חשבון בכל רגע ורגע מהי הכוונה העליונה, אלא שכך הוא העניין מלכתחילה. מאידך 'עובד' הוא אחד שבכל רגע ורגע שואל את עצמו מהי הכוונה של הקב"ה ברגע זה עצמו מהו הרצון ומהו התכלית.³

לדוגמא, ר' זלמן משה לא היה שייך לעניין של 'עבודה'. כל כולו התנהג עפ"י ההנחות החסידיות שהיו לו. ברור שהוא לא ערך בכל רגע ורגע חשבון נפש מהי הכוונה העליונה, אלא שהוא התנהג לפי ההנחה החסידית שהאירה אצלו.⁴

וכיוצא בזה היה גם ר' אברהם פריז.⁵ ר' אברהם פריז לא היה עובד, כלל וכלל לא. להיפך, ברור לגמרי שכל ההתנהגות שלו הייתה רק בהתאם להנחות שלו.

פעם⁶ ר' אברהם פריז שמע שיש הגהות של אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע על מאמר 'פתח אליהו'. הגהות שאדמו"ר מוהרש"ב לא כתב אותם בשביל החסידים. למרות זאת, ר' אברהם פריז (שלא היה משכיל גדול בחסידות) 'גנב' את ההגהות. הוא גנב לא בגלל

3. נקודה זו על ההבדל שבין 'משכיל' ל-'עובד' חוזרת כחוט השני בכל סעודותיו אלו של ר' יואל. וראו עוד להלן על 'משכיל' ו-'עובד' בפרשת ויחי.

4. וראו גם להלן בפרשת ויחי על אודות ר' זלמן משה בזה. על ר' זלמן משה ראו בספר 'אנשים חסידים היו'.

5. ראו אודותיו בהערה הבאה.

6. ראו ב'אחד היה אברהם', עמ' 22-23 ובתורת מנחם חנ"ו עמ' 209-210. וראו גם ב'דרכי החסידים', עמ' 289-290.

שהוא ערך עם עצמו דין וחשבון מה הכוונה של הקב"ה, אלא בגלל שכך האיר אצלו העניין. היה מונח אצלו שהגהות של הרבי שייכות לחסידים.

פעם ראיתי מכתב⁷ שכתב אברהם פריז בו הוא מוכיח על כך שלא תורמים ומביאים כסף לעניינים של הרבי. הוא כותב שם בחריפות רבה על כך שצריך לתרום, ולא כפי שתורם ר' זלמן גוראריה שמביא מהמשכורת שלו לרבי, אלא להיפך, שהמשכורת תהיה שייכת לרבי! ואולי חלק מכך צריך ללכת לאכילה ושתייה...

זו הייתה דמותו של אברהם פריז, האירו אצלו העניינים, זהו ממש לא ציור של 'עובד' שעורך בכל רגע ורגע דין וחשבון על מעשיו.

היה פעם שהוא הוזמן לאיזה כינוס כללי (לא כינוס חב"די). והאופן שבו סידרו את האוכל על השולחן לא היה לרוחו כלל, הוא חשב שזה מגושם מידי. ר' אברהם לקח לחמנייה (או דבר מאכל אחר) שהיה על השולחן, ולפני כל הקהל, הוא זרק את הלחמנייה על הריצפה והתחיל לדרוך עליה פעם ועוד פעם ועוד פעם... להדגיש אולי ש'אין עוד מלבדו'...

ברור לגמרי שהוא לא חשב עם עצמו האם המעשה ראוי ומה יהיה על חילול ה', אלא שכך הוא העניין כפי שמואר אצלו. זהו הציור של 'משכיל'.

צריך לזכור שר' אברהם פריז היה יהודי אמיתי. הוא לא סתם דיבר, באמת כך הוא חי. אני זוכר שפעם הוא אמר שהשכל זה העלם וההסתר הראשון על אלוקות, ותודה לה' שאין לי שכל...

...

גם בניגונים ניתן להבחין בין ניגונים של משכילים לניגונים של עובדים. היום שרים ניגונים ללא הבחנה, מכל הבא ליד ולא מבינים שיש סוגים בניגונים.

בעניין הניגונים, ר' נחום גולדשמיד היה אומר⁸ כאשר היו מנגנים ניגונים של רביים, שאנו צריכים לנגן ניגונים של חסידים. זה לפחות שייך אלינו קצת... אנחנו שמענו את זה מר' נחום בעודנו נערים, אז היה לנו נימוס, והיינו אומרים אחד לשני שר' נחום אומר כך כי הוא לא היה בליובאוויטש...

7. ראו גם ב'אחד היה אברהם', עמ' 40.

8. ראו גם ב'אוצר החסידים' - ארץ הקודש', עמ' 127, ו'בדרכי החסידים', עמ' 356.

פרשת חיי-שרה

על הפסוק⁹ "ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים שני חיי שרה", נאמר בזהר¹⁰ ש"מאה" הוא כתר, "עשרים" הוא מוחין (חכמה ובינה) ו"שבע" הוא עניין המידות.

הרבי הקשה על כך¹¹ מכך שישנו כלל שפשוטו של מקרא לא יכול להוות סתירה לביאורים בפנימיות התורה (וכן להיפך). ולפי זה אינו מובן, מביאור הזהר נמצא ש"מאה" זו הדרגה הגבוהה ביותר ואילו "שבע" מסמל דרגה נמוכה יותר, בעוד שבפשוטו של מקרא "שבע" זהו תכלית העילוי והשלימות של שרה - כיצד זה ייתכן? הרבי ביאר, שבאמת יש מעלה ב"מאה" ויש מעלה ב"שבע", ואין זו סתירה, תלוי על מה מדובר.

ברור שכאשר מדובר על כל דרגה בפני עצמה, אזי "מאה" (כתר) היא הדרגה הגבוהה ביותר, אך כאשר מדובר על האופן שהדרגות מגיעות יחד, אזי יש מעלה ב"שבע". שכן יש מעלה מיוחדת בכך שהעליון חודר יחד עם התחתון, זו המעלה של "שבע" בה העליון (ה"מאה") איננו נשאר בעליונותו אלא חודר ופועל יחד עם התחתון (שבע). וזהו תכלית העילוי.

רש"י כתב על פסוק זה ש-"כולן שוין לטובה", ובפנימיות העניינים הכוונה היא שנרגש אצל האדם בכל חלקי עבודתו שהמהות היא אחת - לבצע את רצונו של הקב"ה.

הן דרך העבודה של מוחין ("עשרים שנה") והן דרך העבודה של מידות ("שבע

9. כג, א.

10. ח"א פרשתנו קכג, א.

11. ראו למשל במאמר ד"ה 'ויהיו חיי שרה' (ספר המאמרים מלוקט ה').

שנים"), אינם סותרים אחד את השני, במהותם הפנימית הם כלים בהם ניתן לבצע את רצון הקב"ה - "כולן שווין לטובה".

מעניין, אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע אומר באחת משיחותיו¹² שההפרש בין 'משכיל' ל'עובד' התחיל בתקופת האדמו"ר הצמח-צדק. עד אז היה עניין אחד - 'חסיד' - הכולל בתוכו הן את ההשכלה והן את העבודה. הורגשה אז המהות הפנימית של העבודה וההשכלה - "כולן שווין לטובה".

...

יש משל מפורסם¹³, משל ילדותי, על ההבדל שבין פעולות לימוד החסידות ומעלתה על פני לימוד המוסר.

המשל הוא על וויכוח שהיה בין השמש לרוח למי יש יכולת חזקה יותר, השמש טענה שלה יש כוח רב יותר מהרוח בעוד שהרוח טענה שהיא חזקה יותר. השמש והרוח החליטו לערוך ניסוי שיכריע בוויכוח. היה עליהם לגרום לאדם להפשיט את מלבושיו. הרוח החלה לנשב במלוא עוצמתה, אך האדם לבש עוד כיסוי ועוד מעיל כנגד הרוח, עד שהרוח התייאשה ופסקה. השמש, לעומת זאת, האירה בחוזק רב, עד שהאדם התחיל מעצמו ומרצונו לפשוט את בגדיו.

וכך הוא באופן כללי אופן פעולת לימוד החסידות על פני שיטת המוסר. לרוב חסידות איננה עוסקת בבעיות ובחסרונות של האדם, היא אינה גורמת לו לרוח וקור (כמו בשיטת המוסר). אדרבה, היא מחממת את האדם, היא מרוממת ומאירה, ועל ידי כך באופן אוטומטי האדם מתעלה ומתרומם.

באופן פרטי, גם בחסידות גופא יש אופנים של 'שמש' ו'רוח'. אצל הרבי ראינו הדגשה מיוחדת על ה'שמש', על רוממות האדם ויש בזה כמה וכמה סיפורים:

היה מעשה¹⁴ (ר' בערל בוימגרטן היה קשור לזה), שיהודי אחד רצה להתחתן עם גויה, וניסו לשכנעו, אך ללא הועיל. בסופו של דבר, הצליח אותו יהודי לגייר את הגויה. אמנם הייתה בעיה, התברר שאותו יהודי הוא כהן, האסור לו להתחתן עם

12. ולהעיר מ'ספר המאמרים - תש"ט, עמ' 143, ו'ספר המאמרים - תש"ח, עמ' 260.

13. ראו גם ב'דרכי החסידים', עמ' 153. וראו גם בשמו של הרה"ח ר' רפאל נחמן הכהן ובשמו של הרה"ח ר' אברהם דוד פויזנר ב'אוצר החסידים' - ברית המועצות ופולין, עמ' 278.

14. על מעשה זה ראו במאמרו של ר' יואל 'החיים בצל הרבי', בתוך 'השביעי' עמ' 426-427.

גיורת. וכמה שניסו לפעול אצלו שלא יתחתן עמה לא הצליחו, רבנים שונים ניסו לשכנעו אך ללא הועיל. בסופו של דבר, נכנס אותו יהודי ליחידות אצל הרבי. הרבי, נהג, שלא כשאר הרבנים, שגערו בו כיצד מעיז הוא לעבור על איסור תורה וכו' וכו', אלא הצביע על הארון ספרים ואמר "אומרים עלי שאני אדם גדול, ואעפ"כ אפילו אם אהיה בקיא בכל הספרים הללו, לעולם לא אצליח להיות כהן".

דברים אלו של הרבי פעלו באותו יהודי והוא עזב את אותה גיורת באומרו "יש לי זכות שאפילו הרבי מחב"ד לא יכול להגיע לה, כיצד אם כן אחלל זכות זו?!..."

מעשה זה ממחיש את אופן הפעולה של הרבי על פני שאר הרבנים. בעוד שהרבנים פעלו באופן של 'רוח', של גערות והוכחות בעצם מעשהו הפסול של האדם, פעל הרבי באופן של 'שמש', הוא רומם את האדם בהכרה במעלה המיוחדת של הכהן עד שבאופן ממילא הוא עזב את הגיורת.

כיוצא בזה יש מעשה¹⁵ על אחד השלוחים ששאל את הרבי הרי"צ כיצד להצליח לפעול על בני קהילתו, הרבי הרי"צ ענה לו שהדבר דומה לסאונה. בסאונה יש מדרגות, וככל שהאדם עולה במדרגות כך נעשה לו חם יותר ויותר. ובמדרגה האחרונה עומד אדם עם שוט ומצליף באנשים, והם, לא רק שאינם סובלים מכך, אלא אף מבקשים שיכו ויצליפו בהם עוד ועוד ובכל הכוח.

ועל דרך זה כשרוצים להוכיח את האדם, יש קודם כל לרומם אותו ולחמם אותו בדברים שיזככו אותו, ורק לאחר מכן ניתן להוכיח ולהצליף בו.

גם מעשה זה ממחיש את אופן פעולת החסידות, חסידות מרוממת את האדם, היא מגביהה אותו. חסידות זהו אור אלוקי.

...

הרבה אומרים שפעם, בדורות הקודמים, היה עיסוק רב במידות ובעבודה וכיום... אמנם, צריך לזכור שפעם היו גם עסוקים - והרבה - בלימוד החסידות...

אני זוכר שפעם הרבי התוועד בי"ט כסלו¹⁶ ודיבר הרבה שצריך ללמוד חסידות

15. ראו גם ב'דרכי החסידים' עמ' 153 (ושם שהמעשה על ר' שלום גורדון משולחי אדמו"ר הרי"צ ורב בנוארק).

16. ראו (בסגנון מעט שונה) בלקו"ש ח"ד עמ' 1369 ובהתוועדות י"ט כסלו תשכ"ג (תורת מנחם חל"ה, עמ' 303-304).

בשופי, ואמר שהפירוש בשופי הוא לא ללימוד של מאה מאמרים או אלף מאמרים, אלא ללא מספר, ללמוד וללמוד ללא הגבלה.

וגם באיכות הפירוש הוא ללמוד בשביל הלימוד, לא ללמוד בשביל שהדבר ישנה את המידות וכו', אלא ללמוד בשביל ללמוד חסידות. הרבי אז התבטא ש"פי וליבי שווין", כלומר שלא יחדשו בי שיש לי איזה נגיעה, שאני אומר זאת בכדי שהמידות ישתנו, אלא באמת כל רצוני שילמדו חסידות.

בכלל¹⁷ צריך לדעת שברגש של 'אין עוד מלבדו' יש שני פרטים, העניין עצמו בלבד, והרגש והסברא של 'אין עוד מלבדו'. גם בעולם הבריאה הקרוב מאוד לאלוקות ישנם ב' פרטים, איך שמורגש שהכל 'אין עוד מלבדו' ואיך שאכן 'אין עוד מלבדו'.

כלומר, אפילו הסברא של 'אין עוד מלבדו' היא בגדר של מציאות הסותרת את העניין של 'אין עוד מלבדו', גם הרגש שאלוקות זה הכל, אף הוא במהותו סותר את העובדה שאלוקות היא הכל.

...

בכלל¹⁸ ההבדל שבין 'מידות' ל'שכל' הוא שבמידות מורגש כיצד האדם מרגיש בייחס לדבר, ואילו בשכל מורגש הדבר בעצמו. כלומר, 'איש חסד' שמרחם על זולתו עושה כך כיון שהוא לא יכול לסבול את צער הזולת, זה עניין של מידות, שהאדם איננו מסוגל לראות בצער הזולת. הוא זה שמורגש כאן. מאידך, 'אדם של שכל' מרחם על הזולת כיון שזו האמת, האמת היא שיש לרחם על הזולת, כאן לא מורגש האדם אלא הזולת.

עניין זה נקרא 'נפש השכלית', נפש שקיימת גם אצל הגויים, אלא שאצלם היא באופן אחר לחלוטין¹⁹. אצל בני ישראל מטרת השכל לחקור את האמת. הנפש רוצה לעמוד על המשמעות של הדבר. היא שואלת 'מדוע?' ו'למה?', היא חותרת כל הזמן לאמת. מאידך הנפש השכלית של הגוי מקבלת את המציאות ורק מבררת את טבעה ומטרתה, אך לא חוקרת במה שקדם לה.

17. ראו בעניין זה במאמר 'ברוך שעשה ניסים' (ספר המאמרים - מלוקט ה'), בתחילתו.

18. וראו עוד בעניין זה ב'בדרכי החסידים', עמ' 146-149.

19. ראו בעניין זה אצל אדמו"ר מוהרי"צ במאמר ד"ה 'חביב אדם שנברא בצלם' (ספר המאמרים, תש"ב). וראו בעניין זה ראו גם 'בדרכי החסידים', עמ' 146-147. וראו להלן בפרשת בהעלותך.

במילים אחרות: אצל היהודי הנפש השכלית היא במהותה 'מאין ליש', כלומר, היא איננה מקבלת את המציאות כדבר מובן מאליו, היא חוקרת מי הכריח שהמציאות היא כך וכך וכו'. מאידך, אצל הגוי, הנפש השכלית שלו היא 'יש מיש', היא מניחה כדבר מובן מאליו את המציאות, ורק מבררת כיצד להשתמש בה.

יש מעשה²⁰ מעניין על רבינו הזקן נ"ע שבעודו במאסר חקרו אותו בריבוי שאלות אודות החסידות ועניינה²¹, בשאלה האחרונה שאל החוקר מהי ההוכחה לדברים שכתב בספר התניא שיש שוני בין הנפש של היהודי לנפש של הגוי? אדמו"ר הזקן לא השיב על כך אלא רק חייך.

כשנשאל²², מדוע הוא מחייך? השיב: "הרי כבר שאלתם אותי ריבוי שאלות על החסידות ועניתי היטב עליהן, כך שסביר להניח שגם על שאלה זו אשיב כדבעי, א"כ לטובתם עדיף שנשאיר את השאלה ללא מענה..."

(דרך אגב, בספר 'בית רבי' כותב רק שיש "סוד" לגבי עניין זה, כנראה שבגלל הצנזורה הוא לא כתב במפורש את הסיפור הזה)

...

בעניין זה, שלאדם שכלי נוגע עצם העניין ולא כיצד הוא מתייחס לדברים, יש מעשה מעניין עם הרבי:

פעם הרב קזרנובסקי אסף כסף עבור המל"ח ועבור הישיבה²³ (בדרך כלל אנשים היו תורמים עבור הישיבה, שכן כסף עבור המל"ח נועד בכדי שעוד יהודייה לא תתחתן עם גוי, בשנים הללו עניין כזה לא היה כל-כך אכפת, הרבי הוא זה שהכניס שדברים אלו יהיו נוגעים). וקרה מקרה וסכום כסף גדול שנאסף היה בספק להיכן הוא מיועד, למל"ח או לישיבה. הרש"ג הלך לאדמו"ר מוהרי"צ ושאלהו מה יעשה כעת, והשיב מוהרי"צ לשאול אצל הרבי שכן לרבי יש "דעה ישרה, דעה ברורה ודעה נכונה".

המעשה מעניין שכן בפשטות הרבי היה 'נוגע בדבר', אעפ"כ אמר מוהרי"צ לשאול אצל הרבי, שכן אצל אדם שכלי נוגע הדבר בעצמו ולא כיצד הוא קשור לדבר.

20. ראו ב'בית רבי' לג, א.

21. ראו בזה באריכות בספר 'המאסר הראשון'.

22. פרט זה הובא בספר התולדות אדמו"ר הזקן. וראו בשיחה של הרבי מי"ט כסלו תשל"ד, וש"נ.

23. ראו גם ב'דרכי החסידים', עמ' 84. וראו גם להלן בפרשת כי תשא ופרשת פנחס.

היה פעם מעשה²⁴ ביהודי מתנגד שהיה עובד בהדפסה לצורך פרנסתו. פעם הדפיס חומש עם ביאור של ה'אור החיים', כשהגיע למקום בו האור החיים כתב שמישיח שמו חיים²⁵ (שרמז על עצמו שהוא משיח²⁶), את זה כבר לא יכול היה הוא לסבול, והוא השמיט פרט זה. כעונש על זה, נענש שכאשר הדפיס (בסוף מסכת סוטה) "וענתה האישה אמן אמן מאיש זה אמן מאיש אחר", במקום "אחר" נדפס "אשר", שהיה שמו. ולכאורה, צריך ביאור, במה בדיוק הוא חטא? על פניו, הוא באמת צדק, אדם הכותב על עצמו שהוא משיח זה נובע מגאווה!

אלא, ההסבר פשוט, הוא נענש על עולם המושגים שלו, אצלו באמת אדם הכותב על עצמו שהוא משיח זה גאווה, כי אין לו מושג שיש אנשים שכליים, שאצלם העניינים לא נובעים מצד אישיותם אלא שכך הוא העניין, ואם העניין של משיח הוא כך וכך, מה זה נוגע שהוא מזהה את עצמו בעניין!?

אדרבה, בגלל שהאדם הוא שכלי לחלוטין, לכן לא מפריע לו כלל האם הוא תופס צד או לא, נוגע לו עצם העניין בלבד. זהו ההבדל בין איש של שכל שאכפת לו מהעניין לבין אדם של מידות שרואה את עצמו בכל עניין.

וזה מזכיר בדיחה²⁷, באחת העיירות הייתה משפחה שחיה בדוחק רב, והיה סיר אחד של מים שאיתו היו שוטפים את הכלים של שבת. לאותה משפחה הייתה פרה יחידה שידעה שביום ראשון היא לא מקבלת סתם מים פשוטים אלא מים מתוקים. שבוע אחד שכח אחד מבני הבית ושפך את הסיר, כשהפריה קיבלה מים רגילים, התרגזה מאוד, היא חשבה שבעלת הבית לא פרגנה ושתתה את המים המתוקים שלה... כלומר, כיון שהיא חשבה שמים אלו טעימים הם, על-כן בוודאי זה טעים גם אצל בעלת הבית...

...

פעם²⁸ היה מעשה שמתנגד הקניט איזה חסיד על כך שהוא אומר שוב ושוב ש'אין

24. על מעשה זה ראו גם באהל רח"ל עמ' 156 ובשולי הגיליון בהע' 10 את שכתב בזה. וראו גם באמרי פנחס השלם (מהדורת אלימלך אלעזר פרנקל), ח"ב עמ' תעא-תעג ואצל הרב י"ד קלוזנר בינחלת צבי (ירושלים תשנ"א), ה' עמ' עג.

25. ראה בפירושו לדברים טו, ז בפרשת ראה.

26. וראו בנסמן לעיל בהע' 29.

27. ראו גם ב'דרכי החסידים', עמ' 61.

28. ראו גם ב'דרכי החסידים', עמ' 178-177.

עוד מלבדו, והרי אני עצמי ראיתי - אמר אותו מתנגד - שכאשר מרגיזים אותך אתה מתרגז!

ובאמת הן החסיד והן המתנגד לא ביררו את המידות, ובכל זאת יש הבדל משמעותי ביניהם. ההבדל הוא ביום שלמחרת. המתנגד נזכר במקרה וחושב לעצמו פלוני אמר כך וכך, והוא ממש אמר כך וכך, והוא מתרגז יותר ויותר, לאחר מכן הוא מתבונן שוב במקרה, ומסיק שפלוני ממש התכוון שאמר כך וכך ומתרגז הוא עוד יותר עד שנהפך אצלו העניין לשיטה ואידאולוגיה.

מה שאין כן החסיד, נזכר במקרה וחושב לעצמו איך שכחתי מה שאני לומד תמיד ש'אין עוד מלבדו', וממילא הוא לא ממש הרגיז אותי, ושוב אותו חסיד מתבונן בעניין של אחדות ה' עד שהוא מתמלא חרטה על שבכלל הייתה אצלו מחשבה של רוגז...

ר' ישראל פרידמן הראה לי טור מאחד העיתונאים שהכותב זועם על כך שלא מחלקים כבוד לרבנים ולראשי ישיבות, ומפסקה לפסקה הכותב מחריף את סגנון הכתיבה יותר ויותר.

אצלם הכבוד איננו רק תאוה שיש להתמודד עמה, אלא זו כבר אידאולוגיה של 'לכתחילה', ואילו אצלנו הכבוד הוא עניין שיש להתרחק ממנו כמו מאש...

יש משל ילדותי על ההבדל שבין ילד קטן לבין אדם בוגר, שני אלו נזקקים להוציא את הפסולות מידי פעם בפעם, ולמרות זאת יש הבדל גדול, האדם הבוגר יודע שיש חדר מיוחד המיועד לכך, הוא עושה את זה בצנעה וללא פרסום רב. לעומת זאת, הילד, עושה זאת ללא בושה, בפרסום רב תוך כדי מחיאות כפיים... והנמשל ברור...

פרשת ויצא

מספרים²⁹ שכאשר נפתחה ישיבת 'תומכי תמימים', לרד"ץ הייתה ביקורת, כיון שבתומכי תמימים לומדים עם בחורים צעירים חסידות בסדרי הישיבה. הרד"ץ סיפר, שאביו, ר' פרץ, נהג ללמוד עמו ספרי מוסר וספרי חקירה, ורק לאחר זמן שהתחיל ללמוד עמו גם ספרי חסידות, אז הוא ראה את ההפלאה שבחסידות, אך כעת כיון שלומדים בישיבה חסידות כבר בגיל צעיר, אזי לא זוכים לראות את ההפלאה שבדבר...

על דרך זה בקשר לשיחות של הרבי, "לומדים לומדים ולא מבינים את המהפכה שיש בשיחות", עד השיחות של הרבי³⁰ לומדים שהפירוש 'ביטול' הוא שהאדם יוצא ממציאיותו ומוכן למסור את נפשו. ואילו הרבי מחדש בשיחות, שאף דרגה גבוהה זו סוף סוף היא סוג של מציאיות, כיון שזה רצון של האדם. ביטול אמיתי פירושו שהביטול מגיע אך ורק מצד הקב"ה, וממילא הוא אינו מחפש מסירות הנפש דווקא.

ר' בענצ'ע שמטוב סיפר שהצאר של רוסיה (שהיה משוגע ואכזרי), הלך פעם יחד עם חייליו, והגיעו לנהר שהיה צריך לחצות אותו. מיד קפצו החיילים לנהר ושכבו אחד על השני בכדי ליצור גשר עבור הצאר. ר' בענצ'ע אמר שאנו חיילים של הצאר, אך אל לנו להיות מאלו שהצאר דורך עליהם, עלינו לקפוץ מיד למים, ועלינו יקפצו עוד חיילים, ועליהם הצאר יעבור, "ומה אתה? כלום!"

פעם סיפרתי סיפור זה בהתוועדות חסידית. ואז אמר לי אחד שאף דרגה זו איננה התכלית, כיון שאף דרגה זו היא מציאיות (יש רצון להיות בשורה התחתונה בה החיילים

29. ראו גם ב'ימי תמימים', ח"א עמ' 476 וב'זכרונותי' עמ' 322 משמו של הרנ"ש ששונקין (וראו שם את שכתב לבאר בעניין זה עפ"י המאמר 'תקעו בחודש שופר', 'תורת שמואל - תרכ"ז, סי' ט' עמ' שצ"ח).

30. ר' יואל אמר את דבריו בקשר לשיחה של הרבי בלקוטי שיחות חט"ו שיחה ג' אודות מחלוקת רש"י והרמב"ם בפסוק (כח, ב) "וידר יעקב נדר" ופרטי העילויים שנפעל בעקב על ידי ירידתו לחרן ודוגמתם בירידת הנשמה למטה.

דורכים עליך), אלא עלינו לקפוץ אפילו אם נהיה בשורה הראשונה - "אתה בכלל לא העניין כאן, כל הסיפור הוא המלך!".

בכלל, ר' בענצע היה יהודי מיוחד אבל לומר שהוא החזיק בזוה, זה קצת מוגזם... מסתמא הוא נפל באיזה עבירה קטנה, וקשה לומר שהוא חי כל הזמן עפ"י הדרישות שבספר התניא - רק מה? עצם זה שידועים את האמת זה עצמו עניין. אצל ר' בענצע הדברים לא היו מעורבבים, כשהוא אמר 'מסירות נפש' הוא יודע מה זה, אזי למרות שאע"פ ובמשך הזמן ביום יום הוא לא דווקא היה אחד שהחזיק בדרגה זו, מכל-מקום הוא יודע להיכן להתקדם ולמה לשאוף.

לכולם יש יצר-הרע שגורם לכך שנעשה דברים שאינם טובים, אך לפעמים בשעה שהיצר טוב פועל, אזי צריך לדעת כיצד לעבוד עמו, שלא יהיה מעורב בו ישות ומציאות, שיהיה יצר טוב טהור, וזה פעולת ועבודת החסידות.

יש באגרות של הרבי הקודם³¹ (והובא גם בהיום יום³²) שה-"חסד ויתרון המעלה אשר האלוקים עשה את האדם ישר להיות הולך בקומה זקופה הוא דהגם שהולך על הארץ מכל מקום הוא רואה את השמים לא כן בהולך על ארבע דאינו רואה אלא את הארץ".

כלומר, גם האדם הוא הולך על הארץ, הוא אינו בשמים, אבל עצם היכולת שלו לראות את השמיים, זו כבר מעלה המוציאה אותו מגדר בהמה.

בתחילת תרס"ו כתוב שבעל-תשובה זו בכל עצמותו. המוח משתנה, הלב משתנה וגם ההנחות השכליות שלו משתנות. כאשר לומדים חסידות ההבנה היא שונה. אצל מתנגדים הכל מעורבב, הם אינם יודעים מה התכלית ומה הכוונה.

כאשר ר' מענדל ישב במאסר נכנסו אליו החוקרים ואמרו לו שיש להם שאלה, מדוע שחסיד מגיע לעיר הוא מיד הופך את העיר, הוא בונה מקווה ופותח בית כנסת, בעוד מתנגד לא? מסיפור זה רואים שאצל החסיד יש מטרה והוא יודע מה הכוונה ומהי מטרתו.

בכלל, חסידות פעלה שינוי בהנחות אצל האדם כלפי העולם. עד הבעש"ט ההנחה

31. ראו באגרות קודש לאדמו"ר מוהרי"צ ח"ג, עמ' שיא.

32. ראו בלוח 'היום יום' ל"ג שבט.

הייתה שעולם הוא מציאות - "העולם היה אז יותר סמיך (געדיכטע)", אך מוכרחים לומר מצד הוכחות שכליות שיש הקב"ה. אולם חסידות פעלה שההנחה הפשוטה שרק הקב"ה קיים, אלא שמצד הוכחות הכתובות בתורה העולם קיים. יתר כל כן, מצד האמונה והבנה השכלית נוח לנו יותר לומר שהעולם איננו קיים, אך מה לעשות וחסידות מלמדת שהעולם איננו אחיזת עיניים³³... - "העולם נהיה עדיין ודליל יותר (שיטער)".

פעם הרבי הרש"ב היה באסיפה מסוימת, והיה שם גם מתנגד. במהלך האסיפה הגישו תה לפני תפילת מנחה והיה צריך להזדרז. אותו מתנגד שתה חצי כוס תה במהירות ואמר שהחצי הכוס מקנאה בחצי האחרת. וכוונתו הייתה שהחצי שלא שתה מקנאה בחצי ששתה. הגיב מיד הרבי הרש"ב שהיא אכן מקנאה רק השאלה איזה חצי³⁴...

מספרים³⁵, אפשר היה זה באותה הזדמנות, שהיו צריכים להתפלל ולהגיש תה, והתלבטו במה להתחיל, ואמר הרבי הרש"ב תלוי מה רוצים שיהיה במנוחה...

לבד מכל זה, צריך לדעת שעצם הידיעה מביאה גם לשינוי בפועל בחיי היום-יום. "כבר סיפרתי לכם בעבר את הסיפור משמחת תורה תשט"ו על שני ההורים והלימודי חול"³⁶.

...

הכרת³⁷ בחור בעל כשרונות אבל היה עצלן, הוא לא למד חסידות ולא למד נגלה - "מה פירוש? שהיה לומד רק מה שהיה בסדרי הישיבה, אז בישיבה היה נחשב ל'שיגעון', היום בטח היה נחשב לבחור טוב..."

ר' שילם קרא לו יום אחד, והתעניין אצלו מה הוא לומד ("הוא לא גער בו, הוא לא הוכיח אותו אלא התעניין אצלו"). ר' שילם שאל אותו בעניין 'עשר ספירות הגנוזות' (או 'חכמה סתימאה'), וכיון שהיה חריף אמר לו הסבר מסוים, ר' שילם אמר לו

33. ראו על כך באריכות במילואים של 'ספר הערכים', חלק ט.

34. למעשה דומה (אך שונה) ראו ב'ר' שלמה חיים קסלמן' ח"א, עמ' 246.

35. על מעשה זה ראו ב'לשמע און', עמ' קב אות ל"ח.

36. הסיפור במלואו הובא ב'דרכי החסידים' עמ' 175-176, והועתק גם כן לעיל ב'פתיח'.

37. על המעשה זה ראו גם ב'דרכי החסידים', עמ' 343-344.

שהפירוש הוא יותר עמוק והסביר לו העניין בהסברה נפלאה, ואותו בחור התפעל מאוד מהעומק של חסידות.

לאחר כמה ימים, קרא לו ר' שילם טוב, ואמר לו שההסבר הקודם, לאמיתתו אינו מדויק, שכן זה עדיין שייך לעשר ספירות הגלויות, וההסבר הוא בעמוק יותר. וכך קרא לו ר' שילם כמה פעמים וביאר לו עמקים נוספים בעניין, עד שאותו בחור התפעל ונכח לראות שיש בחסידות עומק נפלא.

הנהלת הישיבה רצתה להראות לו שנוסף לעומק שבחסידות יש גם 'דרכי החסידות', אז היא קראה לו ואמרה לו שיעבור חדר לחדרו של הת' זלמן דוד. פעם הרבי הרש"ב אמר שבדורנו יש אהבה ויראה בזעיר אנפין, ואמרו שהוא התכוון על התמים זלמן דוד. בכלל, זלמן דוד היה בחור מיוחד מאוד, והיה מאלו שהשקיעו הרבה בעבודת ה'. כשהעבירו את אותו בחור לחדרו של זלמן דוד התכוונו שיראה את אורח חייו, וזה יפעל אצלו שינוי. זלמן דוד לא היה בציור של משפיע ואפילו לא בציור של בחור מבוגר, גם את 'מעלת הענווה' לא היה לו, הוא פשוט היה עובד ה' באמת.

אותו בחור ראה פעם את זלמן דוד אומר קריאת שמע שעל המיטה ובוכה במרירות (הוא לא היה מאלו שיש להם איזה כוס שלשם נשפכים הדמעות, וכשמסיימים אומרים ב"ה הכוס התמלאה...).

הבחור ניצל את ההזמנות בכדי להקניט את זלמן דוד, ואמר לו: "אתם העובדים שקרנים, בתפילה ראיתי אותך שאתה מנגן ניגון, וכי באמת זה התפרץ אצלך?!", זלמן דוד לא ענה לו, אלא התחיל להחוויר, "הפך לאדום ואחר-כך ללבן ושוב לאדום", בהיותו פנימי לקח זלמן דוד את הנזיפה ברצינות, ורק אמר: "אתה צודק, אבל אתה צריך להבין גם אותנו, אנחנו מאמינים שיש לנו נפש אלוקית, ולפעמים לומדים חסידות ופשוט אי אפשר להתאפק..."

...

בסוף השיחה שלמדנו³⁸, הרבי מקשר את הדרגות בעבודת ה' למחלוקת רש"י והרמב"ן (שהובא בתחילת השיחה).

לשיטת הרמב"ן "והיה ה' לי לאלוקים" הוא פרט בנדר, כיון שפירוש הרמב"ן מובא

38. ראו לעיל הערה 34.

בו (כפי שכותב בפתיחה לפירושו עה"ת): "דברים נעימים... ליודעים חן", הקשורים לדרגת הגילויים, שמצדם גם עליית הנשמה היא מטרה. לעומת זאת שיטת רש"י ש-"והיה ה' לי לאלוקים", הוא פרט בתנאי, זאת לפי שפירושו הוא 'פשוטו של מקרא', שאצל עבודת האדם היא עבודת עבד פשוט, שאיננו תר אחרי תועלת לעצמו וחפץ רק ברצון האדון (גם לא העילוי דביטול). אבל בכדי להגיע ולהבין את רש"י יש צורך קודם כל ללמוד את הרמב"ן...

מספרים על אחד החסידים העובדים³⁹ שכל חייו הסתגף, ועל כל צעד ושעל היה עושה אתכפיא מתענה ומסגף את גופו כדי שלא יפריע לו בעבודת ה'. אלא שמרוב הסתגפויות נחלש עד שנחלה במחלה קשה. ובעודו על ערש דווי בכה ואמר: "מה התועלת בכל העבודה והסיגופים אם מפסידים על ידי זה הנחת תפילין אחת?! אילו הייתי יודע שאלו תהיינה התוצאות הייתי מוותר על כל העבודה, ובלבד שאוכל לקיים מצוות מעשיות עוד יום אחד נוסף!". אמר על זה ר' דוד האראדאקער: "אכן כן! אך בכדי לחוש את היוקר של הנחת תפילין אחת, זה מגיע אחרי שנים של עבודה..."

ולכאורה מה נוגע ההרגשה שבדבר, והרי העיקר הוא עצם המעשה שכן "נתאוהו הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים"? אלא שבאמת ישנם שני עניינים ב'דירה'⁴⁰: ראשית כל עצם הדירה, וזה נעשה ע"י קיום המצוות בפועל ממש, שהם ממשכים את העצמות. אמנם, בדירה יש עוד פרט, המשמעות האמיתית של דירה היא מקום בו האדם נמצא בגילוי, כאשר הדירה חשוכה והאדם לא בהתגלות אין זה באמת דירה, ובכדי לפעול את שהדירה תהיה מוארת זה על-ידי הכוונה וההרגשה של האדם בקיום המצוות ובחיי היום-יום.

...

פעם נסעתי במטוס, וישב לידי מתנגד אחד, ורצה לשמוע ווארט חסידי. רציתי אז רק להראות לו שהם פשוט חושבים שטויות. שאלתי אותו מה הרעיון בקיום התורה והמצוות? והשיב, שהן נשלחו לנו לעולם בכדי לעשות טוב לאנשים ובכלל, וכיון שאיננו יודעים בכל דבר מהו טוב ומהו רע, לכן הקב"ה בתורתו כתב לנו מהו טוב ומהו רע, ולכן אנו מקיימים את ציווי הקב"ה.

39. יש שמספרים סיפור זה על התמים זלמן-דוד האמלינער שנזכר לעיל (ר' מענדל, עמ' 184) ויש על יעקב מרדכי פולאבר בזפלו (אלא תולדות פרץ, עמ' 126).

40. ראו בעניין זה בלקוטי שיחות ח"ד פרשת קרח ובלקוטי שיחות ח"ג בשיחה על שבת הגדול.

שוב שאלתי אותו, אילו היית יודע בעצמך מה הדבר הטוב ומהו הדבר הרע היה צריך את ציווי הקב"ה? והשיב שלא. מה נמצא לפי זה? שהקב"ה בשבילו אינו אלא 'גילוי מילתא בעלמא'...

פרשת וישלח

ביום החתונה של הרבי, אמר אדמו"ר מוהרי"צ שבטח המחותן, (ר' לויק) מסביר את התאריך, י"ד כסלו, עפ"י קבלה, אך אני אומר שזהו העניין של 'החודש השלישי'!⁴¹ ומעניין, גם ר' לויק, כותב אודות י"ד כסלו שזהו 'החודש השלישי'⁴², אבל מסתבר ששם הוא על-דרך הקבלה, ואילו אצל הרבי הרי"צ הוא על-דרך החסידות⁴³.

בסעודת החתונה של הרבי, הרבי הרי"צ חילק משקה למסובין⁴⁴. כשהרבי ראה זאת הוא לא הרגיש נח עם זה, ורצה לחלק את המשקה בעצמו. אך הרבי הרי"צ עצר בעדו באומרו שהרי הוא חתן. כשהרבי סיפר זאת⁴⁵ אמר ש"מובן איך הרגשתי באותה העת שהרבי הרי"צ עובר בין המסובין ומחלק משקה..."

באותה הזדמנות חילק הרבי הרי"צ משקה עבור הבחורים, וברך אותם. אינני זוכר האם הברכה הייתה עבור יראת שמים או הצלחה בלימוד התורה⁴⁶, ובאותה העת גם הורה הרבי הרי"צ לכל אחד לבקש ברכה.

"אלו סיפורים מעניינים, אבל מכאן ניתן להבין שי"ד כסלו זה יום מיוחד."

...

41. ראו ב'ימי מלך' ח"א, עמ' 298 ובנסמן שם בשולי הגילי' בהערה 68.

42. ראו במכתבו אל הרבי מתאריך ו' כסלו תרפ"ט (נדפס ב'לקוטי לוי יצחק - אגרות קודש', עמ' רג ואילך).

43. וראו גם ב'דרכי החסידים', עמ' 260.

44. ראו על כך באריכות ב'קובץ י"ד כסלו' (חזק, תשע"א), עמ' 65-63. גם אדמו"ר מוהרש"ב "הסתובב... בין הנוכחים... ושתה עם כל אחד לחיים בברכות מנעימות לכל אחד בהמצטרך לו" (ספר השיחות ה'תש"א, עמ' 104).

45. בשיחה משבת פרשת נשא תשמ"ז (התוועדות תשמ"ז ח"ג, עמ' 464). וראו לעיל בהערה הקודמת במקומות שנסמן שם לשינויים קלים בהנחות מהשיחה.

46. ראו ב'רשימות' חוברת א' עמ' 4-3. ובשיחת שבת פרשת וישלח, י"ד כסלו תשי"ד (תורת מנחם ח"י, עמ' 205). וראו גם ב'קובץ י"ד כסלו' (חזק, תשע"א) עמ' 64 ובשולי הגיליון שם בהערה 111.

ר' בערל חסקינד היה מאותם אלו שפעלו בשביל שיכירו את הרבי⁴⁷. הוא נסע לתקופה מסויימת לארץ, וכשחזר סיפר לרבי שני סיפורים ששמע מחיים שניאורסון⁴⁸. "בכלל חיים שניאורסון היה אדם שדוחף את האף לכל מקום - געקראכן". כשהבעלזער הגיע, חיים שניאורסון ניסה לשכנע את הרבי להיפגש עמו, הרבי הסכים בתנאי שלא יגלה לבעלזער את זהותו⁴⁹.

חיים שניאורסון הסכים לתנאי, והלך יחד עם הרבי לתת שלום לבאלזער. חיים שניאורסון הלך ראשון, הייתה לו הדרת פנים מיוחדת והיה נראה אדם חשוב, בעוד שהרבי הלך שני ולא היה נראה כרב או כאדם מכובד.

כשהגיעו לבעלזער, אזי לחיים שניאורסון נתן הבאלזער 'שלום עליכם' פשוט, בעוד שאת הרבי שאל "מי אתה?" והתבטא שיש לו "יד חמה"⁵⁰, חיים שניאורסון השיב מיד שהוא האיידים של הלבואיטשער רבי... אחר-כך אמר לו הרבי והרי סיכמנו שלא תגלה! והשיב "אבל אני כן רציתי שידע מי אתה!"...

כשסיפר ר' בערל חסקינד את הסיפור הזה לרבי, הרבי לא הגיב בתגובה מיוחדת, ורק חייך מעט.

הסיפור השני שסיפר חיים שניאורסון לבערל חסקינד הוא אודות המנהג שאב החתן מלביש את החתן ביום חופתו. בחתונה של הרבי הלביש את הרבי, הרבי הריי"צ⁵¹.

חיים שניאורסון, "כיון שהיה נדחף", הצליח לראות "על-ידי חלון או באמצעות משהו אחר", את הנעשה בתוך החדר. הוא הבחין שכאשר חגר הרבי הריי"צ את הגרטל לרבי אמר: "כשאמרת הבוקר את ברכת 'אוזר ישראל בגבורה' בבוקר כיוונתי גם על זה"⁵².

כשסיפר ר' בערל חסקינד את הסיפור הזה לרבי "נעשה הרבי רציני ולבן". מעניין

47. הדברים מפורטים במכתב שכתב ר' יואל באגרת מתאריך כ"ד תשרי של שנת תשי"א. וראו ב'אוצר החסידים - ניו יורק', עמ' 192-191.

48. על שני סיפורים אלו (בנוסף שמובא כאן) ראו גם ב'דרכי החסידים', עמ' 195.

49. על המעשה דלהלן ראו (בשינויים) ב'ימי מלך' ח"א, עמ' 466 וב'נשיאי חב"ד ובני דורם' עמ' 121.

50. לפי גרסא אחרת אמר הבעלזער לאחר מכן: "חשתי שזו יד עדינה" (ספר הצאצאים, עמ' 378).

51. לפרטי הדבר ראו באריכות ב'קובץ י"ד כסלו' (חזק, תשע"א).

52. על מעשה זה ראו גם ב'ימי מלך' ח"א, עמ' 272. וראו עוד ב'ימי בראשית עמ' 136 וב'קובץ י"ד כסלו' (חזק, תשע"א), עמ' 58 ובנסמן בשולי הגיליון בהערות 88-87.

כשסיפר ר' בערל לרבי אודות הבעלזער אזי הרבי רק חייך, אך כשסיפר את המעשה אודות הרבי הרי"צ לפתע הרצין הרבי מאוד...

...

בכלל, כשיש הכרעה של 'שלישי' בין שני דברים מה הכוונה? זאת לא אומרת שיש שתי דעות מנוגדות, שאחד אומר חייב והשני פטור ובא השלישי ונוקט כעמדה מסויימת, ובאמצעות כך הוא מכריע. שכן, אז יש פשוט שתי דעות שאחת מהם גדולה יותר, אך אין זה באמת 'שלישי' ואין כאן 'הכרעה' במובן העמוק של המילה. לאמיתתו של דבר, הכוונה של 'הכרעה' ו'שלישי' זהו דעה חדשה המגלה עומק רב שרק לפיה ניתן להכריע בין שתי הדעות.

דוגמא לדבר:

כאשר יש ספק לגבי אדם כלשהוא האם מגיע לו עניין מסויים או לא. אזי מצד מידת החסד וודאי שיש לתת לו, שכן חסד עניינה הוא בדגש על האדם הנותן, מידת החסד לא אכפת לה מי המקבל והאם הוא ראוי וכלי קיבול לאותו הדבר ולאותה ההשפעה, אלא היא השפעה שנובעת מצד הנותן, ומצד הנותן יש מקום לתת ולהשפיע ללא התחשבות בגדריו של המקבל.

מאידך, מידת הגבורה, היא בדיוק להיפך, שם הדגש הוא על האדם המקבל, האם הוא ראוי וזכאי לקבל את אותה השפעה אם לאו. ולכן במידה והוא אינו ראוי, אזי מצד מידת הגבורה, אותו אדם לא אמור לקבל את אותה השפעה (ומצד מידת החסד הוא כן יקבל את ההשפעה). אלו הן שתי דעות המנוגדות מהקצה לקצה, בחסד העניין הוא האדם הנותן, המשפיע, ואילו בגבורה העניין הוא האדם המקבל את השפעה, המקבל.

כאן בא ה-'שלישי', מידת הרחמים, ה'מכריעה' למי לתת את ההשפעה, מידה זו מגלה עומק חדש בכל העניין. מצד אחד משמעותה היא בלתת את ההשפעה למקבל, וזאת למרות שהוא לא זכאי לכך (כמו מידת ה'חסד'), אך מצד שני משמעות ההשפעה איננה מחמת הנותן לגמרי (כבמידת חסד), אלא האדם זכאי להשפעה מצד גדרו שלו, מצד הרחמנות על האדם, אז הוא באמת זכאי להשפעה הזו (כמו במידת ה-'גבורה').

זאת אומרת, שכן האדם המקבל הוא סיבת ההשפעה, אך סוף-סוף הנותן הוא זה שמרחם על האדם, ולאדם המקבל מצידו לא מגיע ההשפעה. כך שרחמים זה עומק

חדש, מצד אחד יש בה את העניין של 'חסד' ומצד שני את עניין ה'גבורה', ורק מחמת כך מידת הרחמים יכולה להכריע בין 'חסד' ו'גבורה'.

'חודש השלישי', הוא עניין של הכרעה. החודש השלישי בזמן הקיץ הוא חודש סיון שבו ניתנה התורה. 'מתן תורה' הוא עניין של חיבור בין 'עליונים' לתחתונים'. בחיבור זה אין פירושו שהעליונים ירדו קצת לתחתונים והתחתונים עלו קצת לכיון של עליונים ואזי נוצר החיבור. אלא העליון נשאר עליון והתחתון נשאר תחתון, ובכל זאת יש כאן חיבור. דבר זה ייתכן באמצעות התורה, שבה הכניס הקב"ה את עצמו - 'אנא נפשית כתבית היבית' - היא המכריעה בין העליון לתחתון⁵³.

גם חודש כסלו הוא חודש השלישי, הוא עניין של הכרעה⁵⁴, בקבלה מובא⁵⁵ שחודשי הקיץ זה עניין של 'אור ישר' ואילו בחורף זה 'אור חוזר'. "אינני יודע מה הפירוש 'אור ישר' ומה הפירוש 'אור חוזר', אבל חודש כסלו הוא ה'חודש השלישי'..."

...

עניין זה של חיבור בין 'עליון' לתחתון' ישנו גם בחסידות ובפרט אצל רבינו הזקן ועוד יותר אצל הרבי.

אצל הבעש"ט הדגש בעיקר היה בעניין של אמונה⁵⁶. הבעש"ט דיבר בעיקר על-כך שכל יהודי הוא מאמין בה' ויש צורך לגלות את האמונה, גם העניינים שהסביר הבעש"ט, לא הוסברו בהרחבה באופן שיותאמו לשכל האנושי, היה זה יותר עניין של אמונה, להאמין בדברים, זה היה פחות מובן בשכל. במובן זה השכל והאמונה היו שני קצוות שלא היה ביניהם חיבור, האלוקות הייתה שייכת לאמונה אך השכל היה רחוק מאלוקות, הוא עצמו היה מנגד, התחתון לא התחבר לעליון.

53. בכל זה ראו ב'המועדים בחסידות', חג השבועות, עמ' 229 ואילך.

54. וראו גם בשיחה משבת פרשת במדבר, מברכים בחודש סיון, תשמ"ד.

55. ראו למשל במקדש מלך השלם, ח"א פרשת בראשית עמ' סא, בפירוש הרמ"ז על ספר הזהר ט, א. הדברים הובאו בדא"ח בכ"מ, וראו לדוגמא אצל אדמו"ר מוהרי"צ בסוף המאמר 'למען ידעו דורותיכם', סוכות תרפ"ב ('ספר המאמרים - תרפ"ב', עמ' עט).

56. ראו בעניין זה בלקוטי שיחות, חכ"ד בשיחה לח"י אלול באריכות. ובמאמרו של ר' יואל כהן 'הראשון', בתוך 'הראשון' עמ' 15-27. וראו עוד בנסמן בהערה הבאה.

החיבור החל אצל רבינו הזקן, מצד אחד העניינים הם עניינים עליונים, ומצד שני זה מתאם לשכל אנושי, העליון בא בהרחבה באופן של חכמה בינה ודעת אל התחתון.⁵⁷

עניין זה של חיבור בין ה'עליון' ל'תחתון' רואים עוד יותר אצל הרבי, אצל רבינו הזקן עוד "צריך להאמין שזה באופן של חב"ד..."⁵⁸, אבל אצל הרבי, רואים זאת באופן מוחשי.

החיבור שעשה הרבי בין העליון לתחתון הוא עמוק הרבה יותר. למשל, עד הרבי כשהייתה מתרחשת גניבה היו ישר בודקים את הסורגים, את המנעולים וכיוצא בזה. היום האינסטינקט הפשוט הוא לבדוק את המזוזה...

כלומר, תמיד ידעו את שכתוב בגמ' שמזוזה שומרת ומגינה⁵⁸, יתר על כן, יש דיון בגמ' היכן צריכה להיות החנוכיה והמזוזה, ובגמ' מכריעים באופן מסוים בכדי שהמזוזה תשמור ותגן⁵⁹. ממילא, אדם ירא שמים מקפיד בדיוק על מה שכתוב בגמ' והיכן בדיוק להניח את המזוזה, אבל סוף סוף, כשיש בעיה מסוימת הוא רץ לבדוק את המנעולים, כלומר במידה מסוימת מה שכתוב בגמ' זה עניין אחד והמציאות היא עניין אחר, לא היה חיבור בין העליון לתחתון, אלו שני עולמות נפרדים.

פעם מסרתי שיעור בבארא-פארק בלקוטי שיחות, וניגש אלי אדם שאמר לי שמאז שהוא לומד לקוטי שיחות, התורה אצלו נהייתה הרבה יותר ריאליסטית... והוא בהחלט צודק, הרבי חיבר בין העליון לתחתון, ועניינים שכתובים בגמ' שייכים לחלוטין למציאות, ל'תחתון'.

...

את החידוש של הרבי ניתן לראות בעוד עניין, בזמן הקיץ נוהגים לומר פרקי אבות.

57. בריבוי מאמרים מבאר רבינו הזקן על הצורך שבנוסף לאמונה שמבחינת 'מקיף' יבוארו הדברים אף בשכל, ראו לדוגמה ב'מאמרי אדה"ז תקס"ה', ח"א עמ' ד, וראו גם בהקדמת אדמו"ר האמצעי לספרו 'אמרי בינה' וב'ספר השיחות - תש"ג', עמ' 142. במקומות אחרים מבואר שהחשיבות של השכל היא משום שדווקא דרכו מובא לידי ביטוי התכלית של 'נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים', ראו למשל בלקוטי שיחות חכ"ד בשיחה לח"י אלול עמ' 186. בכל זה ראו גם במאמרו של הרב נחום גרינוואלד 'חכמה בינה ודעת לימות המשיח', הרב, עמ' תסב-תעד, ועוד שם. וראו גם במאמרי 'מעמד האינטלקטואליזם והקונגריציה השכלית בחסידות חב"ד', ושם התבאר באריכות.

58. ראו במסכת עבודה זרה (יא, א), במסכת מנחות (לג, ב) ובזהר בפרשת ואתחנן. השמירה והגנה הובאו גם בטור ובשולחן ערוך ביו"ד בסי' רפה. וראו ב'תורת מנחם - התוועדויות', תשמ"ד, ח"ג עמ' 1809.

59. ראו במסכת שבת (כא, ב) ובמסכת סופרים פרק כ' הלכה ג'.

יש הנוהגים לומר עד שבועות ומנהגנו לומר פרקי אבות בכל הקיץ⁶⁰. יש שבועות מסויימים שאומרים שני פרקים. הרבי פעם דן שבשבועות אלו מתעוררת קושיא מתי לומר את המשנה של 'רבי חנניה' ו'כל ישראל יש להם חלק'. האם לומר זאת פעם אחת אחרי שני הפרקים או לומר זאת אחר כל פרק ופרק⁶¹.

המעניין הוא שהרבי עשה מזה 'לומדות' שלם. הרבי הביא⁶² את שכתוב בזהר⁶³ שיש בתורה ג"ן פרשיות, ומתעוררת התמיהה שהרי יש נ"ד פרשיות, ועל כך עונים⁶⁴ ש'ניצבים וילך' זהו בעצם פרשה אחת שחולקה לשתיים. ואם-כן בנידון דידן, יש להסתפק האם שני הפרקים שאומרים בשבת אלו שני פרקים לכל דבר ועניין, ואז יש להגיד פעמיים את המשניות, או שבעצם זה גדר אחד של אמירה, ופשוט אומרים שני פרקים...

"לא בדקתי, אבל אני כמעט בטוח שאין עוד גדול בישראל שהתעסק בפרטים הקטנים האלו, לומר פעם אחת או פעמיים, נו באמת... מה זה כבר חשוב?! אבל לא! אצל הרבי רואים את הדיוק הגדול בכל דבר ועניין, התורה היא תורת אמת וכל דבר מדוייק עד המנהג והפרט הכי קטן".

...

ידוע שרבינו הזקן קרא לבעש"ט בתואר 'סבא' (כיון שהיה סבו הרוחני)⁶⁵. באחת השיחות⁶⁶ הרבי למד מכך שהמגיד היה אם-כן ה'אבא' של רבינו הזקן. פעם⁶⁷ הרבי

60. על השתלשלותו של מנהג זה והדעות השונות ראו אצל יעקב גרטנר 'גלגולי מנהג בעולם ההלכה, עמ' 59-79, בית אהרן וישראל, כד (תשס"ט) ובספרו של הרב גדליה אוברלנדר 'מנהג אבותינו בידינו - שונות', עמ' קפז-רה.

61. ראו ליקוט מקורות בעניין זה ב'סידור רבינו הזקן עם מקורות וצינונים', בהערות שבשולי הגיליון. וראו גם בספר מגדל דוד, כרך חמשה עשר, תש"פ, עמ' 339-334.

62. ראו בנסמן בהערה הקודמת.

63. ראו למשל בפרשת ויקהל (רו, ב) ובתיקוני זהר (תיקון יט לח, א).

64. ראו גם בביאור הגר"א על התיקונים (שם) שכתב לתרץ כן. וראו עוד בפירוש מהר"ם זכות לזהר (שם) ובחיד"א (דבש לפי מערכת פ' אות ג') שכתבו לבאר באופן שונה.

65. ראו ב'התמים' חוברת ב' עמ' נו, אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ג עמ' שעג וב'לוח היום יום' לתאריך כ"ז אייר וכ"ד מנחם-אב. וראו גם בשבחי הרב, עמ' 33-32. הדבר נתבאר בלקוטי שיחות ח"ד עמ' 1136 ובתורת מנחם ח"כ עמ' 244.

66. ראו בשיחה מיום ב' של חג השבועות תשח"י (תורת מנחם, חכ"ג עמ' 53) מיו"ד שבט תשי"ט (תורת מנחם חכ"ה, עמ' 18) וראו גם אצל אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע ב'ספר השיחות תרצ"ו', עמ' 78 ובלקוטי דיבורים, בתחילת ליקוט לח.

67. ראו בשיחת שבת פרקת וישב תשכ"ד ('תורת מנחם' חל"ח, עמ' 304-300).

פירש את הפסוק⁶⁸ "וישב יעקב בארץ מגורי אביו", ש"מגורי" הוא מלשון 'מגור' - 'פחד'. שעניינים שהיו אצל האבא - יצחק - בפחד, שהוא לא התעסק עמהם אזי אצל יעקב זה היה בהתיישובות.

וכך גם בנוגע לרבינו הזקן נ"ע, דברים שאצל המגיד לא היו מדברים אודותם, ועוד היו מפחדים מכך, אצל רבינו הזקן זה היה בהתיישובות.

החידוש של 'יפוצו מעיינותך חוצה' התחיל מהבעש"ט, והתעצם אצל רבינו הזקן, אך בדור שלנו זה הגיע לתכלית, 'המעיינות' הם בלי-גבול וה'חוצה' הוא ללא כל גבולות⁶⁹.

לדוגמא ר' נחום גולדשמיד היה מסתובב בעיירות ומושבים ולומד חסידות עם אנשים⁷⁰. "עם מי היה לומד? רק עם אותם אלו שהיו שייכים לזה. ומה היה לומד? לא עניינים שלפני הצמצום וכדו' אלא עניינים עיקריים בחסידות שחשב שהם מתאימים לזה, 'יש מאין' על אודות ה'נשמה' וכיוצא בזה, אבל לא לימד עמם הכל".

"אבל אצל הרבי 'מעיינותך' הפירוש הוא הכל ממש - מה להפיץ? - מה לא?!...".

פעם בהתוועדות הרבי הזכיר עניין מתורתו של רבינו הזקן. ב'הנחה' הרבי רצה שיכתבו את הלשון המדוייקת. ולכך קרא לי חודקוב ואמר לי שיביא לי את הביכעל, אבל הרבי לא רוצה שיראו אלא את העניין הזה בלבד, ולא לדפדף בשאר הספר, לכן שאבוא אליו למשרד ואלמד את העניין בע"פ או אעתיק את הביכעל, והכל יהיה תחת פיקוחו. "לא בדקתי אבל ודאי שהיום ספר זה כבר נדפס כולו...".

"גם העניין של 'חוצה' אצל הרבי פירושו 'חוצה' ממש עד המקומות הכי רחוקים. 'מי חשב פעם להפיץ חסידות באוניברסיטאות? ללמוד עם סטודנטים עניינים עמוקים בחסידות? ועוד באנגלית... אני לא קורא אנגלית, אבל אומרים שהעניינים מוסברים בהסברה נפלאה..."

באחד המאמרים של הרבי⁷¹, מבואר שלאברהם אבינו הובטח ארצות שבעה

68. לז, א.

69. בעניין זה ראו גם במאמרו של ר' יואל 'השביעי', בתוך 'השביעי' עמ' 38-17.

70. ראו על כך ב'דרכי החסידים', עמ' 355.

71. וראו במאמר ד"ה 'וכל בניך' תשמ"א ('ספר המאמרים - מלוקט', ח"ב עמ' קצא-קצו), ובשיחה משבת פרשת לך לך תשנ"ב ובמקומות שנסמנו שם.

אומות⁷², אבל קיני קניזי וקדמוני זה יהיה רק לעתיד-לבוא. בעבודה רוחנית הכוונה היא שמה שנמסר לאדם הוא שבע המידות אבל הביורור של המוחין עצמם יהיה רק לעתיד לבוא.

אמנם הרבי ביאר שכיון שאנו מתקרבים לביאת משיח אזי כבר 'טועמים ממאכלי השבת', ולכן גם כיום יש מעין העניין של עצם המוחין, וזהו לימוד חסידות בשביל לימוד חסידות.

בהתוועדות⁷³ הרבי דיבר שעצם לימוד החסידות יש בזה עניין. ובוודאי - הרבי אמר - שהלימוד פועל ומשנה את המידות, אך העניין הוא בעצם לימוד החסידות. הרבי אז הדגיש שצריך ללמוד חסידות בשופי "וכמה? עשר מאמרים? עשרים מאמרים? לא! בשופי! שפירושו שכמה שלא תלמד זה עדין לא בשופי".

הרבי אז התבטא ש"פי וליבי שווין", כלומר שלא יחדו בי שיש לי איזה נגיעה אישית, שאני אומר זאת בכדי שהמידות ישתנו, אלא באמת רצוני שילמדו חסידות!

...

בכלל⁷⁴, כאשר יש התנגשות בין השכל לראיה, הראיה גוברת. למשל, אדם נכנס לחדר ריק לחלוטין ונועל אותו, ולאחר זמן נכנס ורואה אותו מלא ברהיטים. אזי מצד השכל והסברא הרהיטים לא אומרים להיות שם, אך וודאי שהאדם לא יפקפק בעובדה שיש בחדר רהיטים, שכן הוא עצמו רואה זאת!

הסיבה שזה כך, היא כיון שהראיה יותר קשורה לעצם האדם. לאדם יש רבדים רבדים, השכל הוא ברובד מאוד עמוק, אך סוף סוף הראיה היא עמוקה יותר, היא מזוהה יותר עם האדם.

פעם הרבי דיבר על-כך שאמונה בה' היא עוד יותר חזקה מעניין של ראייה. בראיה סוף סוף זהו פרט שנוסף על האדם, ולכן זה איננו קשור עם עצם נפשו.

אדם יכול לחיות עד גיל תשעים ולא לדעת ולראות איזה פרט, ורק בגיל תשעים

72. כאשר הקב"ה הבטיח את ארץ ישראל לאברהם אבינו הקב"ה נקב בעשר שמות של הארצות (בראשית טו, יח-כא), אך בעת ביצוע ההבטחה מוזכרים רק שבע ארצות (בראשית טו, יח-כא, דברים יט ח-ט).

73. ראו (בסגנון מעט שונה) בלקו"ש ח"ד עמ' 1369 ובהתוועדות י"ט כסלו תשכ"ג (תורת מנחם חל"ה, עמ' 304-303).

74. ראו גם בקצרה ב'דרכי החסידים', עמ' 32-31.

ואחת לראות זאת, דבר זה מלמד שהראייה היא סוף סוף תוספת על האדם, היא לא עצם האדם עצמו. מה-שאיין-כן האמונה בה' היא לא נוספת על האדם, היא ממש עצם נפשו ושייכת אליו תמיד.

ר' אברהם מאיור היה מוסר שיעור חסידות, ופעם מסרתי שיעור באותו מקום. לאחר השיעור הפצירו בי שיש יהודי שמתעניין בחסידות וממתין לי בבייסמנט למטה, ירדתי ומיד הבנתי שהוא 'ערלעכר איד' כיון שהגיש לי יד 'לשולם עליכם' נתן לי 'מיט א פינגער'...

אותו יהודי אמר בהפלאה על ר' אברהם מאיור שהוא עוד ראה את הרבי הרש"ב, ביקשתי ממנו להמשיך ואמרתי: "ואני, אפילו בזמן של הרבי הריי"צ לא הייתי!... אבל ידוע לך מה שחסידי חב"ד מאמינים שהרביים זה כולא חד".

אותו יהודי הסתכל עלי, ואמר: "אה! א אמונה פון ליובאוויטש"... והרי יש ירידת הדורות!", "כיון שלא הייתי 'ירוק' עניתי לו שיש לי קושיא ותירוץ, ראשית כל התירוץ הוא שמה שנאמר שיש 'ירידת הדורות' הכוונה היא בנוגע לכללות הדור, אבל צדיק הדור יכול להיות באותה הדרגה של דורות ראשונים, על זה הוא התווכח, ודנו בראיות בגמ' וכו' וכו'.

אח"כ שאלתי האם אוכל להקשות לו קושיא, והשיב שכן, שאלתי אותו: "ממה נפשך? אם האמונה הזו נכונה, אז מה זה שייך לחסידי חב"ד דווקא ואם זה דבר לא נכון אז מה ההתפעלות הגדולה מה'אמונה פון ליובאוויטש'?"...

אותו יהודי אמר לי שהסאטמר-רב אומר שלא הגיעו לירח⁷⁵, שהרי כתוב מפורש

75. בעניין זה ראו גם ב'דרכי החסידים, עמ' 129-128. ראו גם בעיתון כפר חב"ד גליון 888 עמ' 49 מדבריו של ר' יואל.

גם דעתו של רבי חיים כסאר הייתה שמעולם לא עלו לירח. ראו בספרו 'שם טוב על הרמב"ם' (פרק י' מהלכות ברכות, הלכה ט"ז): "... והוצרכתי לכתוב זה בכדי להעיר על מה שהתרחש בזמנינו זה שקמו מאומות העולם ועשו להן טייר שיעלו בו למעלה בכדי להגיע אל הירח וירדו וסיפרו שהגיעו אל הירח ממש ונגעו בה והמוזן העם האמינו בזה, ומתוך כך עמד אחד מחכמי דור זה ושינה מנוסח סידורו של עולם המקובל שאומרים אחר ברכת הלבנה שלא יאמרו 'ואין אנו יכולין ליגע בך' אלא 'ואין אנו נוגעין בך' כפי נוסחת הגר"א במסכת סופרים דמשמע דיכולין ליגע בה. וקצת ממשכילי העם לא האמינו בזה ואמרו דלא ייתכן כלל לעלות למעלה עד הירח. ואני אומר גם כן דאין זה אלא לפי טפשותם וסכלותם של אומות העולם כמאמר הכתוב אשר חל' וגו', ולפיכך אפילו לנוסחת הגר"א פירושה כן מחמת שאין אנו יכולין ליגע בך אין אנו נוגעין בך, ומשום הכי אין לנו לזוז מנוסח סדר שהלכו בו אבותינו משנים קדמוניות".

בתורה 'השמים שמים לה'!⁷⁶, ושאל אותי מה אני אומר? השבתי לו שאצלי זהו לא סתירה עם התורה והסברתי לו את העניין⁷⁷.

אחר-כך שאלתי אותו מה אתה חושב, עלו לירח או שלא עלו? ואמר לי שמאמין שלא עלו! שוב שאלתי אותו "ביני ובינך, אליבא דאמת, מה אתה חושב, עלו לירח או לא?", והפטיר אותו יהודי "נו.. נו...". אמרתי לו "כלומר, שאתה לא באמת חושב שלא עלו לירח! ה-נו.. נו.. 'שלך יכול להיות גם על 'שמע ישראל... ה' אחד"... מיד קפץ הוא ואמר בהחלטיות "לא! אני מאמין באמונה שלימה שלא עלו לירח!"...

אמרתי לו, שאצלו 'אמונה' וה'מציאות' זה שני עניינים, בעצם המציאות היא שעלו לירח, רק מה? יש מצווה להאמין שלא עלו לירח... אזי אתה אומר שאתה מאמין באמונה שלימה שלא עלו לירח... ואילו אצלי, האמונה היא המציאות.

כשם שאני רואה כאן את הקיר באופן וודאי כך האמונה היא אצלי דבר וודאי. באותו מקום נכחו כמה אנשים ששמעו את זה ופרצו בצחוק ואמרו: "בליובאוויטש אמונה הפירוש מציאות!"...

ובספרו שו"ת החיים והשלום (או"ח, סי' קמב): "שאל השואל על מה שאנו אומרים בברכת הלבנה 'ואין אנו יכולין ליגע בכ', והלא בזמנינו אומרים שעלו ונגעו בה... תשובה - כבר כתבתי.... דאין בדבריהם כלום דדמיון בעלמא הוא דמדמין שהגיעו לירח ואינו כלום... סוף דבר דבריהם אינן כלום ואין לשנות הברכה". דבריו על כך ש"עמד אחד מחכמי דור זה ושינה מנוסח סידורו של עולם המקובל שאומרים אחר ברכת הלבנה שלא יאמרו 'ואין אנו יכולין ליגע בכ' אלא 'ואין אנו נוגעין בכ' - כוונתו לרב שלמה גורן שינה בסידור צה"ל את נוסח הברכה.

יש להעיר שבכ"מ מובא שגם הגה"ק מקוליזנבורג נקט שלא הגיעו לירח, ויש בזה סתירות שונות. ואכ"מ. וראו גם במה שנסמן בהערה 77.

76. תהלים קטו, טז.

77. ראו גם במכתבו של הרבי מאייר תשכ"א ובמכתב מאלול תשל"א (נדפס בלקוטי שיחות חט"ו, עמ' 479 ובאגרות קודש חכ"ז עמ' רכב-רכג). וראו בספרו של רמ"מ כשר שהוקדש כולו לנושא זה 'האדם על הירח - לאור התורה והאמונה', ירושלים, תשל"ל.

פרשת ויגש

בנוגע ל'דידן-נצח', הרבי הורה שכל אחד ואחד יקנה ספרים, וכן יקבע לעצמו לימוד בספרים⁷⁸.

כשמסתכלים על-זה בחיצוניות מתעוררת תמיהה:

לכאורה הקטרוג והגזירה היו רק על אותם ספרים שנלקחו מהספרייה, ומהו אם-כן העניין בקניית ספרים שעליהם לא היה הקטרוג? כמו כן, כשיהודי לומד מסכת בבא קמא או המשך תרס"ו מה הקשר בזה ל'דידן נצח'?

...

יש מעשה על אחד השלוחים באחת המדינות של ה"ערבים או הספרדים", שאחד הרבנים שם ברשותו היה ספרייה בעלת ערך שעמדה למכירה, אותו שליח פנה ל'מרכז' בשאלה האם הם רוצים לרכוש את הספרייה עבור ספריית אגו"ח? ההוראה מהרבי הייתה חיובית, לקנות, אבל לא ב"כל מחיר".

העוסקים בדבר התמהמהו, ואדהכי והכי הספרייה כבר נמכרה, כשהגיע הדבר למזכירות, הרבי התבטא: "אם העוסקים בדבר היו ידעים עד כמה חשוב עבור המחברים שהספרים יהיו פה היו פועלים אחרת".

וזה מזכיר לי סיפור עם ר' מענדל וועכטער, כאשר הוא היה ראש-ישיבה הוא לימד את התלמידים שלו חסידות, ובתחילה היה לומד איתם רק דברים מספרי חסידות כלליים.

"בקהילות אלו לא למדו אפילו ספרים של אדמו"ר הזקן, כיון שגזרו גזירה לגזירה שבסוף זה יגרור לליובאוויטש. מענדל וועכטער 'עבר על דברי חכמים' ואכן הוא בסוף נפל..."

מענדל וועכטער היה לומד איתם לקו"ת ותו"א וכיוצא בזה, אך כשהיה נוסע איתם למחנה-קייץ אז הוא כבר היה פחות מוגבל והוא לא פחד להגיד גם חסידות

78. ראו בהתוועדויות תשמ"ח, ח"ב עמ' 171-173, תשמ"ט עמ' 103 וספר השיחות תשנ"ב עמ' 277, 360 ו-488.

מהרבי. בהיותו במחנה קיץ הוא שלח אלי מכתב בו הוא מתאר בשמחה ובהתרגשות שהתלמידים לומדים ומתפעלים מהחסידות ומקווה שתיכף יוכל להגיד להם את הדברים בשם אומרם...

היה זה אחרי תשל"ח, שהרי לא היה בקו הבריאות, וכשראיתי את המכתב חשבתי שזה רעיון טוב להראות את זה לרבי שמכתב זה בטח יגרום לרבי נחת-רוח רב. הבאתי את המכתב לר' בנימין קליין, ואמרתי לו את הצעתי, רק הוספתי שמענדל וועכטר כתב לי כאן מספר טלפון בכדי שאשיג לו איזה ספר - "ולכן אם אוכל לפני שתכניס את המכתב לרבי להעתיק את מס' הטלפון?", בנימין השיב: "אני אכניס לרבי, ואחרי שהרבי יראה אני זוציא לך את המכתב בחזרה". בסופו של דבר, שבנימין הראה את המכתב לרבי, ו הגיב: "מסתמא עס קען בלייבן דא..."

אחר-כך חשבתי, מפני מה הרבי צריך שהמכתב יישאר בחדר? אלא מה? הרבי רצה לרומם את מענדל וועכטער ועצם זה שהמכתב נמצא אצל הרבי זה עוזר למענדל וועכטער.

(ר' פינטו גרינברג, שנכנס קודם לכן מבושם העיר בבדיחותא שמסתמא לא היה זה ספר חב"ד⁷⁹ ולכך הרבי לא החזיר המכתב...)

...

גאולת 'דידן-נצח' לא הייתה רק עבור אותם ספרים שהיו בשבי, אלא זו גאולה עבור כל הספרים. ספרים אלו - כפי שהרבי הרי"ץ התבטא⁷⁹ - הם "רכוש האומה", וממילא הספרים כאן נוגעים לכללות כל הספרים.

גאולת 'דידן נצח' קשורה גם לספרים שבחיצוניות לא היה עליהם קטרוג. שכן לאמיתתו של דבר, הקטרוג שהיה על ספרים מסוימים נוגע לכללות כל הספרים, וגאולה של אותם ספרים היא גאולה של כל הספרים כולם. "להגיד שאני מבין את זה? ממש לא, אבל ככה רואים בשיחות ובדברים של הרבי".

...

בכל הדורות ידעו שיש 'ראש' ויש 'לב', הראש הוא לא איבר כשאר האיברים, הראש הוא מקור החיות של כל האיברים, אבל הוא והאיברים הם שני דברים שונים. וכן

79. ראו במכתבו ל"דר אלכסנדר מרקס (קובץ 'דידן נצח', הוצאה רביעית, לובעצקי, עמ' 100).

'סיבה' ו'מסובב', המסובב הוא תוצאה של הסיבה, אבל סוף-סוף הסיבה נמצאת במקום אחד והמסובב במקום אחר. מה-שאינ-כן בדור שלנו נרגש שהראש והאברים הם דבר אחד.

ודבר זה מתבטא בהרבה דברים:

בהזמנות לחתונה, אז כותבים שהחתונה תהיה ב'שעה החמישית', מדוע? כיון שכך כתוב בהזמנה של תרפ"ט, ואפילו שהחתונה של הרבי עצמה לא התרחשה בשעה החמישית, כותבים כך כיון שכך כתוב בהזמנה של החתונה של הרבי!⁸⁰

וכן במאמר של החתונה, החתן אומר את המאמר "לכה דודי", ואע"פ שמאמר זה אמר הרבי הריי"צ בחתונה של הרבי בתור הזמנה ל-"נשמות הצדיקים", ומה בחור צעיר שייך לזה?⁸¹ ... וגם במאמר של ה-'בר מצווה' כל חתן הבר מצווה חוזר על המאמר 'איתא במדרש תילים'⁸²...

...

במאמר של הרבי על אודות 'ויגש אליו יהודה'⁸³, מבאר הרבי שיוסף זה כנגד 'יסוד' יהודה זהו כנגד 'מלכות', ובקשת יהודה "בי אדוני" זהו שספירת היסוד תומשך לספירת המלכות. והפסוק⁸⁴ "ואל יחר אפך בעבדך כי כמוך כפרעה" מתפרש שספירת היסוד לא תחשוש להשפיע למלכות. כי להיפך, על-ידי השפעה זו יסוד תקבל מכתת (פרעה).

במאמר, הרבי שואל, מה הבקשה כאן שיסוד תשפיע למלכות, והרי כך הוא הסדר הרגיל (שיסוד משפיע למלכות). מבאר הרבי, שיסוד משפיע למלכות יש בזה שני אופנים:

(א) בהשפעה של יסוד למלכות, לא נרגש שהשפעה היא עבור המלכות עצמה, אלא היא ביטוי של שלמות היסוד, שהוא כל-כך גדול שמשפיע גם למלכות.

דוגמא לדבר:

80. ולהעיר שהרבי עצמו התייחס לכך ראו בתורת מנחם ח"י, עמ' 197-198.

81. ולהעיר שהרבי הורה לחזור דווקא מאמר זה, ראו למשל בתורת מנחם ח"ח, עמ' 219-220.

82. ולהעיר שבכמה מקומות הורה הרבי לחזור את המאמר 'איתא במדרש תהלים' ראו לדוגמא בלקו"ש חט"ז, עמ' 499 ובאג"ק חי"ט, עמ' קיא.

83. המאמר הוא 'ודוד עבדי', 'ספר המאמרים - מלוקט' ח"ו, עמ' עז-פה.

84. בראשית מד, יח.

מידת החסד לא מכירה במושג גבורה, בעולם שלה רק חסד קיים. אלא מה? פעמים שמצד החסד מוכרחים להשתמש גם בגבורה, למשל כאשר תינוק מבקש סכין, אזי אם יביאו לו את הסכין, זה פגם בחסד עצמה. מידת החסד עצמה משתמשת כאן בגבורה (לא להביא את הסכין), אך הגבורה כאן היא ביטוי וחלק מהשלמות של מידת החסד, והיא איננה גבורה כשלעצמה.

(ב) בהשפעה של יסוד למלכות, נרגש שכל ההשפעה היא בעבור המלכות (היסוד עצמו לא נרגש כאן).

בקשת יהודה מיוסף הייתה "בי אדוני" ולא "אדוני בי", היינו שההשפעה הבאה מיסוד לא תהיה באופן שהיא ביטוי של יסוד (כאופן הא), אלא "בי אדוני", שבי, מלכות, היא העיקר (כאופן הב').

ולכאורה כיצד דבר זה ייתכן?! כיצד יסוד תשפיע למלכות באופן שמלכות היא עיקר? והרי היא לא מכירה במלכות! אלא בשעה שמתגלה העניין שיסוד ומלכות אינם עניין כשלעצמם, אלא כל מטרתם להשלים את הכוונה של 'דירה בתחתונים', אזי זה אפשרי.

בסוף המאמר, הרבי מסיים שצריכים לעסוק בהפצת היהדות וב'הפצת המעיינות חוצה', אך לא באופן הראשון, כביטוי של שלמות עצמו, אלא כחלק מהעניין של 'דירה בתחתונים', עבור המטה.

"לומדים את המאמר ולא תופסים את החידוש שבדבר! בדורות הקודמים כזה סוג של מציאות דקה (שאדם מפיץ חסידות כביטוי מצידו) כלל לא הפריעה, העיקר שהאדם מפיץ את המעיינות, ואילו בדורנו דורשים ביטול מסוג אחר לחלוטין"

ר' שמואל לויטין היה יהודי פיקח, הוא אמר⁸⁵ מה הסימן שאדם שאתה לומד איתו חסידות התחיל לתפוס את העניין? אם בהתחלה הוא אומר: "רעיון זה כתוב כאן וזה בספר כאן וכו'" סימן שהוא לא תפס, אך אם הוא שואל: "מה המקור של דבר זה?!" סימן שהוא התחיל לתפוס את העניין...

...

85. וראו גם ב'אוצר החסידים - ניו יורק', עמ' 253.

אצל הרבי הריי"צ מופיע הסיפור⁸⁶ על אבא של ר' חיים, יושע בער (הרב יוסף דוב סולובייצ'יק) שהיה מוסר שיעור אצל בעלי כשרון. פעם היה צריך להזמין את אחד מגבירים בעיירה, ושלח שיקראו לאותו גביר. כשהלה הגיע, היה ר' יושע בער באמצע למסור שיעור, כשסיים ר' יושע בער את השיעור, רק אז פנה אל אותו הגביר.

אותו הגביר מלבד העובדה שהיה ברוגז על ר' יושע בער (כיון שר' יושע בער לא בא אליו, אלא היה צריך הוא עצמו לטרוח לבוא אל ר' יושע בער), הנה היה עוד ברוגז מפני הצורך שלו להמתין עד שיגמר השיעור, ופנה אל ר' יושע בער ושאל אותו: "מדוע לא עצרת את השיעור?! והרי אלו תלמידי חכמים מופלגים שיכולים ללמוד לבד!", השיב לו ר' יושע בער: "אילו הייתי מפסיק את השיעור, הבן של הרוחק היה ממיר את דתו!".

והסביר: "בעיירה יש סדר השתלשלות שלם, יש כאלו שמגיעים כל יום למניין, יש כאלו רק בשבתות וימים טובים וכו' וכו', עד האדם שהקשר היחידי שלו הוא בכך שהוא לא ממיר את דתו. כל אחד ואחד בדרגתו שלו קשור לדרגה שלמעלה ממנו, והנה באם אני אפסיק את השיעור, אזי כל דרגה תרד בדרגה אחת למטה ממנה, עד שהבן של הרוחק ימיר את הדת!"...

...

האווירה החסידית והידידות והרעות ששרו בין החסידים ברמת-גן היו מופלאים⁸⁷. אני זוכר שברמת גן לא היה מקוה לטבול. פשוט לא היה מי שיבקש וילחץ על העירייה בנוגע לדבר כזה. בכדי לטבול במקוה היו צריכים ללכת לבני-ברק הסמוכה. כמה חסידים הלכו בעניין זה לפעול אצל הרב של רמת גן, ואמר להם "מה הבעיה במקוה? יש בבני-ברק!", וענו לו: "בבני ברק יש גם רב!...", הם לא סתם התחצפו, ראו שהעניין נוגע להם באמת, ולכן הרב לא היה ברוגז עליהם".

אבא שלי הלך באחת השבתות לבני-ברק בכדי לטבול במקוה, ויהודי אחד, שהיה שם גם-כן באותו זמן, שם לב שאבא שלי אינו מבני המקום. הוא קרא לאבא שלי והתחיל לשוחח עמו, התעניין לדעת מי הוא ומהיכן הוא וכו', השיחה התגלגלה, והתברר שהלה הוא ר' מאיר בלז'ינסקי.

86. וראו ב'ספר השיחות - תרפ"ד, עמ' 57 ובתורת מנחם חנ"ב, עמ' 343.

87. בעניין זה ראו גם ב'דרכי החסידים' עמ' 374-347 וב'אוצר החסידים - ארץ ישראל', עמ' 68-59.

כשאבא⁸⁸ שלי שמע זאת, אמר לו מיד: "מה אתה עושה פה? בא אלינו לרמת גן", ר' מאיר קצת חשש, ושאל את אבא שלי ממה יכול להתפרנס ברמת גן. אמר לו אבי: "אל דאגה. תבוא ונסדר לך פרנסה ברמת גן".

למחרת, כאשר אבי חילק את החלב, בכל בית שעבר בו, הוא בירר אצל בני הבית היכן הם קונים את הלחם, רוב האנשים אמרו לו שהם קונים במכולת.

אבא שלי אמר להם: "עשו לי טובה אישית, יש לי בן דוד שעובר עכשיו לרמת גן והוא מתפרנס ממכירת לחם. בבקשה, אם תוכלו תקנו ממנו את הלחם, פשוט טובה אישית". זו הייתה דאגה אמתית מאחד לשני, ידידות ואחוה אמיתיים.

אני זוכר⁸⁹ כיצד בשבת אחת ישבו כמה חסידים בעיר והתוועדו, ור' אברהם דוד ינובסקי לימד ניגון ישן שזכר. ר' מאיר בליז'ינסקי התלהב מאוד מהניגון, וביקש לנגנו שוב ושוב (בתור ילדים אהבנו מאוד לדעת ניגונים והיה לנו תחרות מי יודע יותר ניגונים... ובכל פעם שלימד אותנו ניגון חדש מאוד שמחנו).

יום או יומיים אחרי שבת אני רואה את ר' מאיר רוכב על חמורו, כשהבחין בי קרא לי: "יואל יואל, קום אהער", ניגשתי אליו, והוא שאל אותי האם אני זוכר איך מתחיל הניגון שר' אברהם דוד לימד. הזכרתי לו את התחלת הניגון, והוא התחיל לנגן אותו. אני זוכר כיצד אט אט הוא נכנס לדביקות, עזב את המושכות של החמור ולא שם לב להיכן החמור מוביל אותו.

בכלל בתל אביב היו יהודים אמיתיים, בכל שבת, בשבת מברכים היו מתוועדים (כהוראתו של הרבי הריי"צ⁹⁰). בהתוועדות היו יושבים יחד באחוה, היו קוראים איזה סיפור מלקוטי דיבורים, ובזה היו חיים. אנשים מאוד נמשכו והגיעו מכל מיני מקומות, כיון שראו אנשים אמיתיים, והעריכו את זה.

הם היו מונחים בחסידות, וזה היה כל עולמם. גם בתפילה היו כאלו שהתבוננו בחסידות וכתוצאה מכך האריכו בתפילה. אך גם אנשים שלא היו שייכים להתבוננות בחסידות, האריכו בתפילה "אני לא מבין בזה, אבל ראו שהם מתפללים ברצינות, היו מנגנים בתפילה באופן אמיתי".

88. ראו גם ב'דרכי החסידים', עמ' 348.

89. ראו שם.

90. ראו בספר המנהגים עמ' 30, ב'לוח היום יום' לתאריך ל' בניסן ובלקוטי שיחות חט"ז, עמ' 523.

"חסיד אחד חשב חסידות... ואנחנו נהנינו מהניגונים (ע"ד ה'סדר השתלשלות'
שאמר ר' יושע בער)"...

פרשת ויחי

שבת זו נקראת שבת חזק, בפרשה זו אנו מסיימים את ספר בראשית ב"וישם בארון במצרים" ולאחר-מכן אנו אומרים 'חזק חזק ונתחזק'⁹¹.

פעם הרבי שאל כיצד ייתכן שבעניין זה מסתיים הספר כולו, ועל כך אנו מכריזים ש'חזק חזק ונתחזק'!

ביאר על כך הרבי, שספר בראשית הוא 'ספר הישר' על-שם האבות שנקראו ישרים⁹², מה-שאיין-כן ספר שמות הוא גלות וגאולה. השמחה היא שעל-ידי שיוסף נמצא בגלות, 'וישם בארון במצרים', על-ידי זה יש נתינת כוח לכל בני-ישראל שגם במצב של 'שמות', של גלות, יהיו העניינים כדבעי.

הרבי אמר זאת בנוגע לתש"י, שעצם העובדה שהרבי הקודם נמצא בגלות, זה נותן לנו כוחות. "וודאי שהוא-הדין גם בנוגע ל-ג' תמוז"...

...

היה יהודי מעניין בשם ר' יוס'ל, הוא היה דוד של הצמח צדק, כשהיה מאיר אצלו איזה עניין היה הוא בעולם אחד, ואחר-כך כשלא האיר אצלו העניין, היה הוא בעולם אחר.

באותם תקופות מנהג הבעלי-בתים שלאחר הטבילה במקווה היו מזמינים אחד את השני לשתות ביחד בירה (אמרו שזה משקה בריא).

ר' יוסל גם נהג כך, פעם טרם כניסתו הזמין את אחד האנשים לשתות אצלו בירה

91. בעניין זה ראו אצל יעקב שפיגל 'אמירת חזק וישר כוח', בתוך 'בר אילן כ"ו-כ"ז, תשנ"ה, עמ' 370-347.

וראו גם ב'התקשרות' גיליון תל"ט.

92. ראו במסכת עבודה זרה כד, א.

אחר המקווה. לאחר מכן טבל במקווה, הלך לביתו והתחיל בהכנות לשבת-קודש. לפתע שמע הוא דפיקות על הדלת, וראה את אותו אורח שהזמין, לשאלתו מה רצונו, השיב האורח: "מה הפירוש?! הרי אתה עצמך הזמנת אותי לשתות אצלך בירה!", לקח לאורח זמן-מה להזכיר זאת לר' יוסל, ובסוף שנזכר ר' יוסל אמר: "אה... זה היה לפני המקווה, עכשיו צריך להתכוון לשבת, להחליף מבגדי חול לשבת!".

ר' יוס'ל היה נוהג לומר שכיון שנגלה זה חיצוניות התורה, אזי כאשר אדם מבין נגלה בחיצוניות זה גם עניין, אבל חסידות שזהו פנימיות התורה, כל ענינה הוא הפנימיות, אזי הבנה חיצונית זה שום דבר...

...

בתור ילד, הייתה תקופה שאכלתי וישנתי אצל ר' שמואל זלמנוב. ר' שמואל זלמנוב היה אומר לי: "בלימוד אני לא אבחן אותך... אבל ניגונים אתה צריך לדעת!"... הוא היה נוהג לשאול אותי: "יואל, ניגון זה אתה מכיר? למד ניגון זה! ולמד ניגון זה!".

...

הייתה⁹³ תקופה בה הממשלה אסרה לייצר משקה. הגיע י"ט כסלו, וי"ט כסלו בלי התוועדות זה לא י"ט כסליו, ופארבריינגען בלי משקה זה לא פארבריינגען, ולכן כמה מהחסידים חיפשו ומצאו משקה וישבו להתוועד.

תוך כדי ההתוועדות הגיעו כמה בעלי-בתים והתחילו לגעור אודות חילול השם שזה עלול לעשות.

ר' אלטר שימחוביץ' (שהרבי הריי"צ אמר לכתוב על המצבה שלו שהיה מ"בחירי התמימים"), נכח שם וענה להם ש"שווה נקודה פנימית אחת (ההתוועדות של י"ט כסלו) על פני כל החיצוניות (הממשלה וכו')". כששמע זאת ר' זלמן משה התחיל לנזוף בר' אלטר "מה אתה עונה להם בכלל?! לא צריך להתחשב איתם!..."

לר' זלמן משה האיר העניין בגילוי⁹⁴, אצלו לא היה מקום כלל לכל הטענות

93. ראו גם ב'דרכי החסידים', עמ' 287.

94. וראו גם לעיל בפרשת וירא על ר' זלמן משה, ולהלן בהמשך הדברים.

והשקלא-וטריא בדברי ההסבר של ר' אלטר. ואפשר לחשוב כבר עד כמה ר' אלטר הסביר את העניין⁹⁵...

...

נטע נוטקין, היה גביר גדול שבתחילה התנגד לחסידות⁹⁶. הוא עזר לאדמו"ר הזקן להשתחרר מהמאסר השני, אך התנה זאת בתנאי שאדמו"ר הזקן יבקר אצל שלושה מגדולי המתנגדים⁹⁷.

שנים מהם קיבלו את אדמו"ר הזקן בכבוד גדול⁹⁸, אחד מהם אף קרא לרבינו הזקן 'רבי אלופי ומיודעי'⁹⁹ ולשאלת אדמו"ר הזקן מדוע מכנהו כך, והרי הוא אינו תלמידו? אמר לו אותו רב שפעם שמע ממנו דבר תורה ומאותו דבר תורה היה בהתפעלות עצומה ולכן קורא אותו רבו...

אבל הרב השלישי שאדמו"ר הזקן הלך לבקר, ר' יהושע צייטלין, התנהג בצורה לא מכובדת ושאל שאלות מקנטרות, כגון כמה פעמים מוזכרים אביי ורבא בש"ס וכיוצא-בזה¹⁰⁰. וכשראה שבלימוד איננו מצליח כנגד רבינו הזקן, קרא למשרתו שהיה גוי והיה נראה כיהודי (דיבר את שפת האידיש וכו'), וציווה עליו להביא יין מהמרתף, ובכך לבחון את אדמו"ר הזקן האם ייכשל ביין נסך¹⁰¹...

כשהגיש המשרת הגוי את היין, מזג אדמו"ר הזקן לכוסו והתחיל לברך "ברוך אתה",

95. אחד השומעים שאל האם הנהגתו של ר' זלמן משה ראוייה? ומה פשר הדברים. ועל כך השיב הרי"כ בסיפורים הבאים דלקמן.

96. ראו למשל ב'אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ', ח"ח עמ' תקד.

97. רבינו נפגש אז עם ר' משה חפץ מצאנוס, ר' יהושע צייטלין ור' יואל מאמציסלאוו. אודות פגישות אלו ראו ב'אגרות קודש - מהר"ש' (עמ' קא-קג), 'מגילת חייו של הרב מלאדי' (שנכתב על ידי הרבנית שטערנא שרה), 'לקוטי דיבורים' (ח"א, ליקוט ב'), 'בית רבי' (פרק יט), 'רשימות דברים' (עמ' 93), 'לקוטי סיפורים' (עמ' קה-קו), 'המשפיע' (עמ' קכ) ועוד.

98. על הביקורים של רבינו הזקן ראו בנסמן בהערה לעיל. אמנם בכמה מקומות מופיע שרבינו הזקן לא התקבל אצלם בכבוד גדול. ראו למשל ב'בית רבי' (פ"כ) על ביקורו של רבינו הזקן אצל ר"מ חפץ ושבתיחילה זלזל ברבינו הזקן.

99. ב'בית רבי' (פ"כ) מופיע שר"י מאמציסלאוו קרא לרבינו כן. וראו שם (ובמקומות נוספים שנשמנו לעיל בהערה 97) שר"מ חפץ שאל את רבינו הזקן שאלה ואמר שבמידה וישיב רבינו כיאות יקרא לו 'רבו אלופו ומיודעו'.

100. כך מופיע גם ב'לקוטי סיפורים' (עמ' קו). אמנם ב'מגילת חייו של הרב מלאדי', 'בית רבי' (פ"כ) מופיע כן על ר"מ חפץ (ובחלק מהמקומות מופיע שר' יהושע צייטלין הוא זה ששאל על לימוד תורה באהבה ויראה).

101. וראו גם אצל אדמו"ר ז"ע ב'רשימות היומן', עמ' רד.

כשראה זאת ר' יהושע צייטלין רצה לומר לרבינו הזקן שזהו יין נסך (בכדי שלא יזכיר שם ה' לבטלה), אך הוא התפעל כל-כך מהדביקות של אדמו"ר הזקן בברכתו כך שלא אמר מאומה - ואדמו"ר הזקן המשיך לברך: "... שהכל נהיה בדברו..." התברר שהגוי טעה, והביא משקה במקום יין... ור' יהושע צייטלין התפעל מזה מאוד.

באחת השבתות¹⁰² הגיע לתל-אביב שיחת הרבי הריי"צ מלקוטי-דיבורים¹⁰³ בה מסופר הסיפור האמור על ר' יהושע צייטלין ורבינו הזקן. והקריאו סיפור זה בהתוועדות.

ישב שם, בהתוועדות, רב שהיה מגזע החסידים, שאינני רוצה להזכיר את שמו, שאמר שכנראה היה לאדמו"ר הזקן חוש ריח מפותח... ונעשה מכך רעש.

ר' זלמן משה שעמד בצד והתפלל שאל לפשר המהומה, וסיפרו לו אודות דבריו של אותו רב. מיד סיים ר' זלמן משה את התפילה וגער בשפתו שלו על אותו רב... "איך אומרים בעברית? לך לעזאזל!"...

אותו רב כתב לרבי על מה שנעשה לו. והרבי השיב לר' זלמן משה שעם גזע החסידים צריך להתנהג ברגישות ולהשתדל לקרבם לחסידות בדרכי נועם¹⁰⁴.

אני אשאל אתכם שאלה, האם זלמן משה טעה בהתנהגות שלו? תלוי על מה מדברים. מצד אחד וודאי שהוא טעה, שהרי מצד הכוונה העליונה צריך לדאוג לקרב יהודים לחסידות. אך מצד שני, הוא צדק! ברגש שלו כך הוא העניין ובזה הוא חי, וכשהאיר אצלו העניין אזי זה התפרץ אצלו.

אני לא יודע האם זה מדויק, אבל שמעתי מר' זלמן שניאורסון¹⁰⁵, שפעם חיפשו שד"ר לרבי הריי"צ והציעו את ר' זלמן משה. הרבי הרהר קצת, ואמר: "זלמן משה איז 'השכלה', אבער דאס איז חיצוניות, און וואס האט יענעם פון דעם? מ'דארף האבן הנחת עצמותו" (זלמן משה זה 'השכלה', אבל זו חיצוניות, ומה יש לזולת מכך? צריך שהתהייה הנחת עצמותו).

102. על המעשה דלהלן ראו גם ב'אוצר החסידים - ארץ הקודש', עמ' 76-75.

103. ראו לעיל בנסמן בהערה 97.

104. ראו גם ב'אנשים חסידים היו', עמ' 42-39.

105. ראו גם ב'בדרכי החסידים', עמ' 280.

בטח מכל הסיפורים הללו אתם חושבים שזלמן משה היה 'עובד', שכן הוא חי לפי האמת ודבר שהיה זר לחסידות לא היה קיים אצלו לחלוטין.

אבל האמת היא שהוא היה משכיל. מה זה 'השכלה'? אנשים חושבים שהשכלה זה אחד שיודע ועוסק בחסידות, אבל אין זה נכון. השכלה פירושה שהאדם חי לפי ההשכלה שמאירה אצלו כעת. מה-שאין כן 'עובד' שאכפת לו מהי תכלית הכוונה, ומה צריך לעשות כעת.

יש שיחה של הרבי הריי"צ ב"ה הוא כותב ש'עובד' הוא אחד שאפילו על תנועת ידין, האם תהיה כאן או כאן, היא בכוונה תחילה, האם כך היא הכוונה העליונה...
 "ובכלל צריך לדעת שהדרישה בדור שלנו היא השכלה".

...

לאדמו"ר ה'צמח צדק' הייתה ישיבה, והמנהג היה לתת לתלמידים בערב פסח מצות, יין וכל סימני הסדר¹⁰⁶.

הגיע ערב פסח ור' יקותיאל ליפלער עדין לא קיבל את המצות. כשראה שהשעה מתאחרת, ניגש בליט-ברירה אל הגבאי ואמר לו שהוא אינו מעז לדרוש, אבל טרם קיבלתי את סימני הסדר. השיב לו הגבאי בפליאה, הרי אתמול בלילה הבאתי לך את המצות וכו'!, אמר ר' יקותיאל: "אה... חשבתי שזה שייך ל'בדיקה'!..."

היה שני זמנים בשנה שר' יקותיאל היה טרוד, ערב יום-כיפור בנוגע לכפרות וערב פסח בנוגע לבדיקת חמץ.

ר' יקותיאל היה מאוד מקפיד בבדיקת חמץ, כי שמע פעם מאדמו"ר הזקן שלמגיד היה חדר קטן ואעפ"כ טרח בבדיקת חמץ זמן ארוך עם כוונות וכו'. וממילא, כאשר ר' יקותיאל קיבל את הסימנים מהרבי, הוא חשב שזהו נתינת כוח לבדיקת חמץ ולכן אכל את כל הסימנים, הן את המצות והן את המרור...

גם סיפור זה, לעשות מכך סדר עבודה?! וודאי שלא! אבל רואים מכאן יהודי שחי עם נקודה אמתית.

106. על המעשה דלהלן ראו ב'כרם חב"ד' גיליון 2 עמ' 20 ובהתוועדויות של שנת תשמ"ד ח"ג עמ' 1472.

דרך אגב, הרבי סיפר סיפור זה בנוגע לעניין שכשאר מקבלים משהו ודבר מהרבי מיד צריך להשתמש בזה ולא להמתין ולשמור זאת¹⁰⁷.

פעם היה חסיד שרצה לפגוש את ר' יקותיאל ליפלער¹⁰⁸. וכשנסע לאדמו"ר הזקן השתדל לנוסע דרך עיירתו של ר' יקותיאל. כשהגיע לעיירה שאל את התושבים מי זה והיכן ר' יקותיאל? ולא ידעו למי מתכוון.

לבסוף השיב לו אחד מהתושבים: "בטח אתה מתכוון לאותו משוגע, הוא נפטר כבר לפני כמה וכמה חודשים". שאל אותו החסיד האם אתה זוכר כיצד אותו משוגע היה נוהג? "משוגע, מה זה כבר משנה כיצד היה מתנהג!... אבל אני זוכר שבכל-נדרי היה עטוף בטלית ובשעת נעילה היה באותה התנוחה ובאותה המקום!"

...

גם אצל אדמו"ר הזקן הייתה הפצת המעיינות, היה זה באופן שכאשר רואים יהודי ששייך לחסידות, היו משתדלים לקרב אותו.

ר' שמואל מונקעס "היה מתנהג בשובבות"¹⁰⁹. פעם נזדמן שהיה באחת העיירות של יהודים שלא נימנו על עדת החסידים, כאשר נכנס לבית-הכנסת מצא את הרב יושב ולומד מסכתא בבא מציעא, ניגש אליו ואמר לו שיש לו שאלה בתחילת המסכתא.

בתפילת הלל אנו כופלים ואמרים "זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו", ובסידור כסימן על כפל הפסוק מסומן תיבת "זה" בצורה קטנה יותר. מדוע אם-כן במשנה שכתוב פעמיים "זה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי", לא מסתפקים בציון כבהלל?

אותו רב הבחין שר' שמואל מונקעס אדם פיקח ויש בידו תשובה, "ומה אתה אומר?! שאל אותו רב את ר' שמואל מונקעס. השיב ר' שמואל: "האדם השני שטוען "כולה שלי!", איננו חוזר על דברי הראשון, אלא אומר דבר אחר לחלוטין, שהטלית כולה היא "שלי!". מה-שאיין-כן בהלל הפעם השנייה שאומרים 'זה היום', לא מתבוננים ולא מתכוונים לפירוש שבדבר, ואין זה אלא חזרה על מה שכבר נאמר...

107. ראו בנסמן בהערה הוקדמת. וראו גם באג"ק ח"ג עמ' קיב.

108. על מעשה זה ראו גם בשמו של הרה"ח ר' בצלאל ווילשאנסקי ב'תשורה' (ווילשאנסקי-רוזנבלט, תש"ע) עמ' 72 אות סז.

109. ראו ב'תולדות שמואל מונקעס', עמ' 29-17. על המעשה דלהלן ראו שם עמ' 19 (מ'תשורה ווילשאנסקי-רוזנבלט, תש"ע עמ' 74 אות עב), וכאן בא עם תוספות ושינויים קלים. וראו גם להלן עמ' 73.

שאל אותו אותו רב: "נו... וכיצד פועלים ש'זה היום' השני יהיה באופן אמיתי כמו ב'זה אומר כולה שלי'?", כששמע זאת ר' שמואל השיב: "בשביל זה יש מדריך בליאזנא!"...

באחת¹¹⁰ העיירות של המתנגדים, היו כמה חסידים שנתנו עיניהם על אחד המתנגדים שהוא רציני וירא-שמיים, והיה נראה להם שהוא שייך לחסידות, וממילא חיפשו הזדמנויות לקרבו לתורת החסידות.

בערב יום-כיפור היו כולם מתאספים בבית-הכנסת שהיה חשוך ורק מספר נרות האירו את האולם, והמגיד של הבית-כנסת היה מעורר את הקהל לתשובה. באותו ערב יום-כיפור סיפר המגיד על מלך גדול שלא היו לו ילדים ולעת זקנתו, לאחר שנים רבות, נולדה למלך בת.

המלך גידלה במסירות נתן לה את המורים הטובים ביותר עד שהגיע זמנה להינשא. אך בעת עריכת החתונה - הגביה המגיד את קולו - "בת המלך זי איז גקראנק....". כשאמר זאת המגיד, כל הקהל געה בבכי תמרורים. וכך התעוררו בתשובה.

אחד החסידים ניגש לאותו אברך, הרים את טליתו ושאל אותו "וואס ווינסטו א גויה איז גקראנק!", הלה הפסיק מבכייתו והתחיל לחשוב על מה באמת הוא בכה, היא הרי גויה ובכלל מה שייך זה ליום-כיפור.

לאחר יום-כיפור ניגש האברך לאותו חסיד שילמד עמו מהו יום כיפור על-פי חסידות, ואז אמר לו: "אתה לא מבין מה עשיתי לי איזה יום-כיפור עבר עלי, לא הייתה לי כלל את אותה התעוררות שיש לי בכל שנה! מדוע עשית לי כך?!", השיב לו החסיד שבשביל לקלוט את הדרך של חסידות ראשית כל יש צורך להסיר את השטויות...

...

היה יהודי אחד, שהיה חסיד פשוט, ולא קלט חסידות ואת העניינים המדוברים בהתוועדות. באותה העיירה ב'שבת נחמו' פעמים שהיו מתוועדים ופעמים שלא, אך בשבת חזון תמיד היו מתוועדים. אותו חסיד פשוט לא היה שייך לעניינים המדוברים

110. וראו בשמו של הרה"ח ר' שאול ברוק בתשורה פישער (תש"ס) עמ' 47 אות י"א. וראו גם ב'דרכי החסידים', עמ' 326-327.

בהתוועדות ורק סיפר שלאחר ההתוועדות היו יוצאים לרחוב ורוקדים ושרים ש-'לית אתר פנוי מיני'."

"אילו אותו יהודי היה נמצא כאן והיה שומע את הדברים המדוברים מסתמא היה מדבר אחרת... שכן, אותם יהודים שרקדו האיר אצלם העניין, וממילא כתוצאה מכך הם רקדו, אבל לתפוס רק את הריקוד..."

"תמיד שאני מספר סיפור זה אני נזכר בעוד סיפור". היה חסיד אחד, שכאשר עברו ליד ביתו בתשעה-באב אחרי הקינות, ראו אותו עם אור דלוק בעודו רוקד. כששאלו אותו: "הייתכן?! והרי תשעה באב כעת!". השיב להם אותו חסיד: "גם בתשעה באב הקב"ה נמצא!" (גם בסיפור זה רואים, שהריקוד של אותו חסיד הוא כתוצאה מכך שעניין אלוקי מאיר אצלו").

...

הגמ' מספרת¹¹¹ על רבי יוחנן בן זכאי שאמר בסוף ימיו 'איני יודע באיזה דרך מוליכים אותי'. הרבי מבאר¹¹² שרבי יוחנן בן זכאי אמר זאת דווקא בסוף ימיו, כיון שכל חייו היה עסוק בקיום התפקיד המוטל עליו, ולפיכך לא היה לו זמן לחשבון לבחון מעמדו ומצבו.

"עלינו להיות מונחים בחסידות, ולא להיות שקועים במעמדנו ומצבנו והיכן אנו אוחזים... צריך להשתדל להיות שקועים בחסידות, לא ייתכן שכל המעת-לעת בחור ילמד ללא הפסק, אבל עכ"פ להשתדל להיות מונחים בעניין מסוים. הא תשאלו שהרי כתוב בתניא ש'מידת הבינונים' היא מידת כל אדם? אז כתוב! אבל סוף-סוף הדרישה מבחורים כעת, ברגע זה, להיות שקועים בחסידות כמה שניתן."

אי-אפשר לומר שכל השלוחים הם משכילים גדולים וכו', רק מה? יש עניין אמיתי של תכלית הכוונה ש'נתאוהה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים' ובזה יש לעסוק ובזה הם עסוקים.

...

111. ראו במסכת ברכות כח, ב.

112. ראו בליקוטי שיחות חט"ז, עמ' 121

צריך 'לחיות עם הרבי', מה הפירוש בזה? יש כאלו שחושבים שהפירוש הוא לחקות את הרבי בהנהגות שלו. צריך לדעת שאין שום עניין לחקות את הרבי - זה שטויות¹¹³.

הרבי כשהיה יוצא מהזאל הקטן היה מביט בשעון. אדם שיחקה את הרבי ויתחיל להסתכל בשעון בכל פעם - זו סתם שטות. אצל הרבי היה חשוב כל רגע ורגע, וכתוצאה מכך הרבי היה מסתכל בשעון, אדם שיחקה רק את הביטוי של העניין - זה כלום.

הרבי היה עובר ומניח את היד על המזוזה¹¹⁴, וגם בזה צריך לדעת שאין לחקות הרבי.

כיוצא בזה הרבי נהג לפני שאמר את הקדיש דרבנן שבסוף התפילה להעביר את היד מעל המצח¹¹⁵, גם בזה מי שיחקה את הרבי עושה מעשה שטות, התנועה הזו של הרבי מבטאת ריכוז המחשבה, ולכן לחקות רק את הביטוי של העניין אינו אלא שטות - "תשים את היד? תשים את הרגל!..."

"אני גם לא אומר לעשות מנהג שלא לשים את היד לפני קדיש דרבנן, תשים את היד אל תשים את היד - לא זה העניין! אבל לחשוב קצת חסידות זה וודאי עניין מועיל!"

...

זה לא גן ילדים כאן, אך מאידך גיסא לפעמים צריך להגיד ברור, שאם לא כך חושבים שכל העניינים הם עניינים מופשטים שאינם נוגעים לפועל.

נמצאים אנו פחות משלושים יום קודם י' שבט, וכידוע מה שהרבי דיבר שצריך להיות הכנה המתאימה. זה לא סוד, כולם יודעים מזה, ישנם שלושה אברכים שתפקידם לדאוג ללימוד החסידות.

צריך לא להתבייש מהם ולא לתת להם מנוחה ולשאול אותם בחסידות. שכל בחור

113. ראו על כך באריכות בספר 'על מנהגים ומקורותיהם', מהדורה שלישית. וראו גם אצל הרב יהושע מונדשיין 'שגו ברואה וקבעו מנהגים, קובץ הערות הת' ואנ"ש, תות"ל 770, ה' טבת תש"ע.

114. ולא מנשק. וברמ"א כתב (יו"ד, סי' רפ"ה, ב): "יניח ידו על המזוזה". אך בברכי יוסף על הלכה זו הביא שהאריז"ל כתב לנשק את המזוזה (וראו גם בטעמי המצוות למהרח"ו, פרשת ואתחנן). וראו אריכות בעניין זה ב'חקרי המנהגים', ח"ד עמ' קטו-קכד. ובכ"מ הביאו יחידות לרמ"ל ראדשטיין בה התבטא הרבי שספר תורה מנשקין ובמזוזה רק נוגעים (ראו למשל בקובץ 'הלכה כמותו', ה, עמ' 149). וכן נהג גם אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע (ראו בשיחה משבת פרשת וירא תשל"ז).

115. וראו בלקוטי שיחות ח"ב עמ' 506 ובספר המנהגים עמ' 18.

ייגש אליהם וישאל אותם איזה מאמרים עליו ללמוד עד לי' שבט וידברו יחד על המאמרים, ואחר-כך האברכים יבחנו אותו על-כך. וזה יעזור לבחור, שהבחור יודע שיש אברך היודע מלימודו ומההספק שלו, זה כבר נוגע לבחור.

וכן, עצם המבחן, גם הוא יעזור בלימוד החסידות, שילבנו יחדיו את המושגים במאמר. למרות שזהו לימוד של גרסא אין פרושו של דבר שלא צריך להבין, אלא יש להבין ברמה של גרסא. ואל תגידו לי שהמבחן לא נוגע... זה מזכיר לי סיפור¹¹⁶:

פעם ביקש הרבי הרי"צ מר' חאטשע' פייגין שיבקש מאיזה חסיד להיות משפיע. ר' חאטשע' חזר אל הרבי באומרו שהחסיד מסרב לקבל המשרה (שהוא רוצה לעסוק בלימוד התורה), שאל אצלו הרבי האם הבטיחו שישלמו לו, ענה ר' חאטשע' שכסף אינו תופס מקום אצלו, השיב לו הרבי: "אבל בקרומי דחפאי על גלגלתא זה כן תופס מקום"...

אני זוכר שבשנת תשל"א יצאה הוראה מהרבי שהבחורים שרוצים ללכת בשליחות המל"ח, יצטרכו עד ליי"ב תמוז לגשת למשפיע ולקבל ממנו הדרכה מה ללמוד, ושהמשפיע יכתוב זאת על פתק שעמדו בהצלחה, זה היה התנאי לנסיעה.

באותה תקופה לימדתי בישיבת אושען פארקוויי. אני סברתי שהבחורים צריכים לגשת למשפיע שלהם ולבקש ממנו הדרכה, כי כאשר המשפיע עצמו הוא זה שייגש לבחורים זה לא יועיל.

לפועל הבחורים לא רצו לגשת, ורק בסופו של דבר הם באו אלי. כאשר ניגשו נתתי להם סדר מה ללמוד, והיה זה כמות גדולה שחשבתי שהם שייכים לכך, הם טענו שזה קשה והרבה חומר וכו'.

אמרתי להם שאילו הייתי רואה שבימים האחרונים הם שקועים בחסידות אז היה על מה לדון, אבל אתם סתם מתלוננים... לפועל, לא רק שהם הצליחו לעמוד בכמות שנתתי להם אלא אף למדו הרבה מעבר לכך...

היו כאלה בחורים שלמדו היטב אך לפועל לא נזקקו לאישור של הבחינה, כיון שהם לא הלכו בשליחות המל"ח אלא היו בגן-ישראל. אותם בחורים ניגשו אלי שאעפ"כ

116. וראו גם ב'מפי השמועה - לקט סיפורי חסידים' (תשורה, דורון תשע"ח), עמ' 8. לגרסא שונה של המעשה ראו ב'תשורה קוביטשעק' (תשס"ג), עמ' 66.

אכתוב להם אישור. אמרתי להם: "אין לכם מה לדאוג, אדווח לרבי בדיוק מה היה עם כל אחד ואחד..."

"אני לא חושב שלהגיד 'יחי' מקרב את משיח וגם לא לא להגיד 'יחי'... אבל לימוד חסידות בוודאי מקרב את משיח!"

פרשת שמות

שאלתי כעת את אחד הבחורים האם האברכים שנכנסו בסדרי חסידות מועילים?
ובמה? ולא שמעתי ממנו תשובה ברורה...

בינתיים חשבתי על-זה ונזכרתי בסיפור:

כשהיינו בישיבה, המנהל היה ר' אליעזר קרסיק (מינה אותו הרבי הריי"צ¹¹⁷), והוא גם היה בוחן אותנו לעיתים נדירות בלימוד. הוא לא היה אוהב לבחון כמות גדולה של בחורים ביחד, אלא רק שנים שלושה בחורים. פעם, אני, ר' נתק'ה גורארי' ועוד בחור שאינני רוצה להזכיר את שמו הלכנו אליו בכדי להיבחן.

המטרה של הבחינה לא הייתה כל-כך בכדי לבחון את הידיעות של הבחור, אלא בעיקר בכדי לראות את רמת הלימוד שלו ולחנך אותו כיצד ובאיזה אופן צריכים ללמוד.

ר' אליעזר קרסיק בחן אותי ואת ר' נתק'ה גורארי' וראה שאנחנו באופן כללי יודעים את החומר הנלמד. אולם, הבחור השלישי לא ידע דבר, ר' אליעזר שאל אותו בכמה וכמה מקומות ועדיין לא ידע הוא להשיב לו מאומה.

אני זוכר שר' אליעזר אמר לו: "זה שאתה לא יודע את החומר, נו... אולי תקבל על זה קנס או אולי יש לך איזה הסבר מדוע אינך יודע, אך אני צריך לדעת האם יש להעביר אותך כיתה, ולכן אמור לי מה אתה כן יודע בכדי שאבחן אותך".

הבחור הצביע על סוגיית "המביא גט בשיירה"¹¹⁸, וגם סוגיא זו הבחור כלל לא ידע, אותו בחור הסביר ש'שיירה' הוא מלשון 'שריה', כלומר שהגט שרוי... אנחנו לא

117. ראו באריכות בספר 'עבד אברהם אנכי', עמ' 206-165.

118. גיטין כז, א.

התאפקנו והתחלנו לצחוק... ר' אליעזר ראה זאת ואמר לנו: "לא רק שלא עזרתם לו בבחינה ולא רמזתם לו את התשובה מבלי שאני אשים לב, אלא עוד אתם צוחקים עליו?!"... ר' אליעזר גער בנו והרצה לנו זמן ארוך על הידידות והאחוה שצריכה להיות בין התלמידים. עד היום אני זוכר זאת, היה זה שיעור טוב מאוד...

באמת אתם צריכים לדעת את החומר הנלמד ולהיבחן עליו, אבל חשוב הוא גם מבחן הידידות והאחוה שבין התלמידים. ואולי זה אף חשוב יותר...

...

בישיבה, ר' שאול ברוק לימד אותנו, הן נגלה והן חסידות. אופן לימודו היה גם שטחי וגם יסודי מאוד¹¹⁹. ואם תשאלו כיצד הדבר ייתכן, דעו לכם שזה אפשרי, אני אתן לכם דוגמא:

בישיבה היו שתי כיתות, בכיתה אחת לימד ר' שאול ברוק ובכיתה הגבוהה יותר לימד ר' דוד פוברסקי¹²⁰. באחת ההזדמנויות ר' שאול ביקש מר' דוד פוברסקי שיבחן את הכיתה שלנו בלימוד.

מעניין שלמרות שר' דוד היה מתנגד ור' שאול היה חסיד, מעולם לא ראינו אותם מתווכחים. תמיד היה מדבר עם ר' שאול יחד אודות מצב התלמידים וכיצד אפשר לקדם אותם, בלימוד בעמקות יותר ובסקירה והתמדה.

בבחינה, ר' דוד פוברסקי ראה שאנחנו יודעים היטב את הגמ' רש"י והתוס'. אז הוא שאל אותנו האם 'רוב' זה 'בירור' או 'דין'¹²¹? ולאיזה צד אפשר להביא ראייה מדברי התוס' כאן.

לקח לנו זמן עד שבכלל הבנו את השאלה... וכשהבנו התווכחנו עם ר' דוד פוברסקי על אחת הראיות שהביא מהתוס' לאחד מהצדדים, והוא מאוד הנהה מכך.

כשר' שאול חזר ושמע את מה שהיה בבחינה, הוא לא היה מרוצה מכל האופן וצורת לימוד זו והתבטא: "היכן כתוב בש"ס מילים אלו ('בירור' ו-'דין')?... ר' שאול היה יסודי ושם דגש בלימוד על מה השאלה של תוס' ומה התשובה, מה ההו"א ומה

119. ראו גם ב'דרכי החסידים', עמ' 312.

120. וראו גם ב'תולדות חב"ד בארץ הקודש', פל"ד.

121. ראו למשל את שכתב בקובץ שיעורים, אות ע"ח. ואכמ"ל.

המסקנה, מה הבנו בהתחלה, ומה נשתנה בתירוץ, אבל לא כל-כך על שורש והבנת עומק הדברים.

גם בחסידות, היה לומד את העניינים בצורה זו, ובחסידות היה זה עוד יותר חסרון, כאשר לא מבנים את השורש והעומק של הדברים. ר' שאול¹²² עצמו גם כן ידע מכך, ולכן החליט שצריך להביא עוד משפיע שילמד חסידות. ר' שאול הלך לביתו של ר' מיישקה גורארי' בכדי לשכנע אותו לעבוד בישיבה.

בתחילה ר' מיישקה מאוד לא רצה כיון שאמר שהוא טרוד (היה לו איזה בית חרושת לשוקולד), אבל ר' שאול התעקש וגער בו, הוא דפק על השולחן ואמר לו: "על זה חינכו אותנו בליובאוויטש?!", לבסוף אחרי כל השכנועים אמר ר' שאול: "אני אכתוב על-כך לרבי", כששמע זאת ר' מיישקה הסכים מיד. מעניין, שדווקא נקודה זו, שר' שאול יכתוב על כך לרבי - נגעה לו!

ר' מיישקה היה משכיל גדול בחסידות, אך הייתה לו בעיה, הוא לא ידע להוריד את הדברים כפי ערך התלמידים¹²³. "הוא היה תמיד ברקיע השביעי, ובמצב טוב היה ברקיע השישי, אך אף פעם הוא לא היה בארץ"...

אני זוכר את השיעור הראשון שמסר לנו. היינו אז ילדים, בני שש-עשרה או שבע-עשרה (היום בטח יקראו לזה 'בחורים צעירים'...), שאלו אצלו מה לומדים? הוא חשב איזה זמן ולבסוף השיב 'המשך ר"ה תרס"א', כיון שהמשך זה מתחיל ומסתיים, מה-שאיין-כן רוב ההמשכים.

בתחילה מדובר שם אודות ב'כסה ליום חגנו': ב'כסה' הוא מלשון זמן נועד, יום מועד קבוע. והיינו זמן הקבוע להתגלות בחינת שופר. ומוסבר שם, שכל הגילויים, גם אלו שלמעלה מסדר השתלשלות, מתגלים בזמנים קבועים. ר' מיישקה שאל: "כיצד ניתן לומר שהגילויים שלמעלה מסדר השתלשלות יהיו תלויים בזמן מסוים? הרי שם זה למעלה לגמרי מעניין הזמן!". והמשיך: "האמת היא, שזו בכלל שאלה על 'צמצום הראשון'. כיצד שייך עניין של 'צמצום' ב-'בלי גבול?'. והמשיך לדבר כך משך שעה וחצי, מבלי שנבין דבר.

אחרי שר' מיישקה הסכים ללמד בישיבה, התעורר וויכוח כמה פעמים בשבוע

122. ראו גם ב'דרכי החסידים', עמ' 312.

123. בעניין זה ראו גם ב'דרכי החסידים' עמ' 354-353 וראו גם ב'אוצר החסידים - ארץ ישראל', עמ' 115.

ללמד? ר' מיישקה רצה ללמד רק פעמיים בשבוע, בעוד שר' שאול רצה שלוש פעמים. לבסוף הוכרע שבנוסף על הפעמיים בשבוע שמלמד חסידות, יבוא בשבת לישיבה ויסתובב בין הבחורים בזאל.

ר' מיישקה לימד בערך כשנה וחצי בישיבה. בחצי שנה האחרונה, שר' מיישקה התאים את עצמו מעט יותר לבחורים, ניגש אלינו בחור ושאל אותנו סתירה, במאמר אחד כתוב ש'חכמה' זה גילוי, ובמקום אחר כתוב ש'בינה' זה גילוי. ההסבר לכך הוא הרי פשוט: כשמדברים על דרגת האור - הגילוי ב'חכמה' נעלה יותר, אך כאשר מדברים על התפיסה של האדם - התפיסה בבינה היא באופן חזק יותר. אבל אנחנו חמדנו לצון ואמרנו לו שישאל את ר' מיישקה...

הבחור שאל את ר' מיישקה את השאלה, ור' מיישקה השיב: "ראשית כל, יש להבין מה הם 'כוחות הנפש'. בכלל, כוחות הנפש הם בגדר 'ציור', ואילו הנפש עצמה היא 'פשיטות'. אם כן, איך זה שמהנפש מגיעים כוחות? את זה נעזוב לפעם אחרת, אבל על-כל-פנים מובא בחסידות שהכוחות הינם בגדר 'ציור'. בכוחות עצמם יש שני סוגים: כוחות שעניינם הלבשה וכוחות שעניינם הפשטה (ואין הכוונה ב'הפשטה' לעניין הפשיטות של הנפש הנ"ל, אלא להפשטה שבגדר הכוחות).

"האמת היא, ששתי התנועות הללו בנפש מגיעות מהעניין כפי שהוא למעלה. על אור-אין-סוף כתוב: 'אור-אין-סוף למעלה מעלה עד אין קץ ולמטה מטה עד אין תכלית'. ולכן גם אצל האדם קיימות שתי התנועות הנ"ל.

והמשיך: "כאמור, בציור של הנפש בכוחות שלה יש שתי תנועות - תנועה של 'הפשטה' ותנועה של 'התלבשות'. באופן כללי זה מתחלק לשכל ומידות - השכל הוא בתנועה של 'הפשטה', 'להתפשט' מהגדרים שלו ולהבין את העניין, ואילו ה'מידות' הינן באופן של 'התלבשות', שהעניין יבוא ב'ציור' הכוחות שלו. אבל גם בשכל עצמו, בדקות, יש את שתי התנועות: כוח ה'חכמה' הינו בתנועה של הפשטה, הוא קרוב יותר לנפש עצמה, ל'פשיטות', ולכן שם נרגש האור, הרעיון עצמו. מאידך, כוח ה'בינה' רחוק יותר מהנפש, ולכן הוא יותר בתנועה של הלבשה, נרגשים בו הפרטים ולא עצם הרעיון".

אתם יכולים לתאר לעצמכם כמה מתוך ביאור זה הבין הבחור... אבל מה שוודאי קיבלנו מר' מיישקה הוא שבחסידות יש שכל, ושכל עמוק.

...

בבית-הכנסת בתל-אביב תמיד היה מה לשמוע. היינו אוהבים לעבור מידי פעם דרך הבית-כנסת ולשמוע מה יש שם.

פעם¹²⁴, במוצאי י"ג תמוז הלכנו כמה בחורים מהישיבה לבית-הכנסת (בכלל העניין של התוועדות ב'מוצאי' זהו חידוש של הרבי). נכנסו וראינו את ר' נחום גולדשמיד, שהיה כבר קצת מבושם, עובר בין הנוכחים - היו מעט אנשים באותה השעה, ארבעה או חמישה בלבד - כשבידו קערה עם כמה מטבעות שאסף מהנוכחים עבור קניית משקה.

אני זוכר כיצד הוא פנה, תוך כדי שהוא מכה באצבע צרדה, לאחד החסידים שישב שם, ואמר לו כך במנגינה: "גיב עפעס, אט דא (בהצביעו על הכיס) ווערט דער גילוי עצם הנפש (תן משהו, ממש כאן מתגלית עצם הנפש)".

הלכו והביאו משקה, וישבו להתוועד. ישבנו שם כמה בחורים צעירים ועוד כמה אברכים יונגעלייט, ר' נחום פנה אל האברכים ואמר להם "תגידו לחיים!", והם רק הרטיבו מעט את השפתיים... בכלל ישנו 'חוק השיכורים', ברגע שהסובבים אותם גם הם אומרים 'לחיים' אזי זה 'הולך', אך אם הם אומרים 'לחיים' לבדם זה מבבלב אותם ומפריע להם מאוד...

ר' נחום התרגז מאוד, והודיע שבכוונתו ללכת. כששמעו זאת האברכים, עשו הם טובה, ושוב הם הרטיבו מעט את השפתיים... ר' נחום קם ויצא מבית-הכנסת.

אנחנו החלטנו ללכת אחריו וללוות אותו כיון שהיה מבושם (וגם בלעדי זאת היינו הולכים אחריו). ביציאה מבית הכנסת היו מדרגות, הוא התחיל לרדת במדרגות, ושמענו אותו ממלמל לעצמו: "א שטיק משוגענער! ס'איז י"ג תמוז, משקה איז דא, און דו גייסט אהיים! (משוגע שכמוך! זה י"ג תמוז, 'משקה' יש, ואתה הולך הביתה!)", ומיד עשה סיבוב אחורנית וחזר חזרה להתוועדות בבית-הכנסת.

זה סיפור מאוד מיוחד. תשאלו אותי מה מיוחד? - אם הבנתם לא צריך בהסבר, ואם לא הבנתם שום הסבר לא יועיל!... יש כאן נקודה עצמית.

פעם סיפרתי סיפור זה, ולאחר כך הדפיסו זאת בעיתון כפר חב"ד. הרסו את כל

124. ראו גם 'בדרכי החסידים', עמ' 359 ולהלן בהמשך הדברים.

הסיפור, רצו שזה יהיה נעים לאוזן. וקישרו את דברי ר' נחום שאמר 'עצם הנפש' למה שכתוב בתניא על מעלת הצדקה...

הרבי הריי"צ מבאר שיש הבדל שבין 'חושים' לכשרונות¹²⁵. רק אדם שהוא בעל חוש יכול להבין את זה...

פעם ישבו כמה חסידים של הצמח-צדק להתוועד (ר' מרדכי יעקב מפולטובה, הרשב"ץ ועוד), ודובר אודות מה זה חסידים ומה זו חסידות? כל אחד אמר משהו שונה. הרבי הריי"צ הסביר שאחד הסביר באופן של מציאות¹²⁶ והרשב"ץ ביאר באופן של מהות¹²⁷.

...

יש¹²⁸ שלוש דרגות: 'שפת אמת', 'אמת' ו'אמת לאמיתתו', וזה קשור ל'נה"י', 'חג"ת' ו'חב"ד'. בעניין זה הרבי הרש"ב התייגע רבות, והצליח להשיג רק את שתי הדרגות הראשונות ('שפת אמת' ו-'אמת'). ועלה בדעת הרבי הרש"ב להיכנס ליחידות לרבי המהר"ש בכדי שיבאר לו את הדרגה השלישית.

בזמן שרצה להיכנס, הגיע ר' יעקב מרדכי מפולטובה מרוגש מאוד ואמר שהיה כעת ביחידות אצל הרבי המהר"ש, ואמר לרבי שיש דברים שאינו מבין, וכיון שכך אינו רוצה לעסוק בעבודה של עניינים אלו.

והשיב על כך הרבי המהר"ש: "מה אתה תובע ממני? תבע מעצמך!". כאשר הרבי הרש"ב שמע זאת החליט שלא להיכנס ליחידות ולהתייגע לבד. כתוב שהרבי הרש"ב התייגע ב"זיעה של דם" והשיג את העניין.

ר¹²⁹ דוב זאב קאזעווניקאו אמר שחסיד זה מי שדורש בטובת זולתו, ויש לו על-כך הוכחה שכן הצמח-צדק תבע לפעול על יהודים בחסידות ובכלל. ואני - מספר אותו חסיד - הייתי גר בכפר עם אנשים פשוטים והייתי מוסר להם שיעור בחומש עם רש"י ושו"ע בקיצור רב. אבל, היו לי שתי בעיות, ראשית כל הייתי כבד פה, וגם כיון

125. ראו באגרות קודש שלו ח"ג עמ' שפט-שצ וב'ספר השיחות - תרצ"ו, עמ' 46.

126. היה זה הרב ארלזוורוב, ראו ב'ספר השיחות - ה'ת"ש, עמ' לה-לז.

127. ראו במקום שנסמן בהערה הקודמת.

128. בעניין זה ראו באריכות בליקוטי דיבורים, ח"ב ליקוט טז.

129. ראו ב'ספר השיחות - ת"ש, עמ' לט.

שהאנשים היו פשוטים, לא הצלחתי להעביר להם את תוכן הלימוד. נכנסתי ליחידות אצל הצמח-צדק והתלוננתי על-כך, הצמח-צדק בירך אותי. ומכאן נראה שהשפעה על יהודי אחר זה הוא העניין.

אחרי זה נעשה אותו יהודי דברן גדול, ונואם בחסד עליון. מי שהכיר את אותו חסיד לא הייתה לו כלל הו"א שזה הוא... אותו חסיד אמר שהמהר"ל מפראג עשה גולם שאינו יכול לדבר, ואילו הצמח-צדק עשה גולם שמדבר...

פרשת כי תשא

בנוגע לדין 'עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי', יש ביאור שהכוונה היא שישתה כל-כך הרבה יין, עד שיירדם, שאז הרי לא יודעים כלום¹³⁰... אבל אצל חסידים הרי זה לא כך¹³¹...

פעם הרבי סיפר¹³² 'בדרך בדיחותא' שוודאי שמרדכי היהודי היה חסיד, שכן רק לחסיד נופל כזה רעיון לעשות חג שעניינו הוא 'לא ידע'...

הרבי גם סיפר¹³³ שהנס במגילה הוא שאסתר לא שאלה 'רב'... שכן הן עפ"י הלכה זה לא היה ברור שמותר לה (גילוי עריות וכו') וגם עפ"י טבע זה לא היה ברור שהיא תצליח, ועפ"י הלכה אדם הרי צריך לשמור על רמ"ח איבריו וש"ה גידיו...

פעם¹³⁴ ראיתי קונטרס¹³⁵, שיש אומרים שהוא מהאדמו"ר הצמח-צדק¹³⁶, 'אגרת הוויכוח והשלום', ושם נכתב כל-מיני טענות על חסידים, למשל שבתפילה הם מוסיפים מילים (כמו 'טאטע זיסער') בעוד שעפ"י הלכה הרי אסור להפסיק. ובקונטרס שם מביא להנהגה זו כמה ראיות מהש"ס.

ומביא שם מהגמ' במסכת כתובות¹³⁷ שמסופר על כובס אחד שהיה נוהג ללכת לרבי כל יום ויום, אך ביום פטירתו של רבי 'אשכבתיה דרבי', לא היה. לאחר-מכן כששמע

130. ראו ברמב"ם הל' מגילה פ"ב הל' טו. וראו גם בב"י בסי' תרצה.

131. ראו למשל את דברי הרבי בהתועדויות תשמ"ט ח"ב, עמ' 454.

132. ראו בהתועדויות פורים תשי"ד.

133. ראו שם.

134. חלק מהמובא להלן נדפס גם ב'דרכי החסידים', עמ' 253-249 (וכאן בא בהוספות).

135. נדפס ב'כרם חב"ד' חלק רביעי, עמ' 236-226, וראו גם להלן בעמ' 52. וראו גם במאמרי אודות 'עבירה לשמה', ושם התבארו הדברים.

136. אמנם ראה ב'כרם-חב"ד' (שם) וב'מגדל עז' (עמ' שמז), ואכ"מ.

137. קג, ב.

על כך הצטער מאוד שבדיוק אז לא היה, ועלה גג, קפץ ומת. ועל זה יצאה בת-קול ואמרה 'ההוא כובס מזומן לחיי העולם הבא'.

ואעפ"י שלפי הלכה הרי 'המאבד עצמו לדעת' אין לו חלק לעולם-הבא¹³⁸, ואם היה הולך לשאול רב אזי היה אוסר עליו לקפוץ, אעפ"כ הכובס נהג לפי הרגש נפשו ועל-כך יצא קול והכריזה שהוא מזומן לחיי עולם הבא.

אותו הדבר רואים גם בדין ש'הבועל ארמית קנאים פוגעין בו'¹³⁹, שוודאי אילו אדם יבוא וישאל רב האם מותר לו לפגוע בבועל ארמית אז הדין הוא שאסור, שכן עפ"י הדין היבש ('טרונקנע דין') אז אסור, אך מי שהוא קנאי, שבוער בו קנאת ה', אזי זהו מעשה נכון¹⁴⁰.

וההסבר בזה לפי חסידות, שכתוב במדרש¹⁴¹ "שני דברים קדמו לעולם תורה וישראל, ועדיין איני יודע מי קדם למי, אני אומר שישראל קדמו, שנאמר "דבר אל בני ישראל צו את בני ישראל". זאת אומרת, שגם תורה וגם ישראל מושרשים ב'עצמות', אלא ששורש נשמות ישראל הוא גבוה יותר. ולכן יש מקום להנהגה לפי הרגש הפנימי של היהודי גם כאשר לפי הלכה זה לא מתאים¹⁴².

בשתי הדוגמאות האלה, "יש בזה מה שאין בזה", הדין של 'קנאים פוגעין בו' לא כתוב מפורש בהלכה, אלא אגב דין אחר¹⁴³, ורואים שהלכה עצמה נותנת מקום להנהגה שכזו¹⁴⁴. ובמעשה של הכובס רואים צורת הנהגה שהיא למעלה מעלה מגדרי ההלכה.

אצל מתנגדים הכל לפי מה שכתוב בספר, "תגיד לי זה מה מותר או אסור? מה

138. כן פסקו האחרונים (ראו למשל בערוך השולחן יורה דעה סי' שמה, ועוד) וראו במהרי"ט, כתובות שם. וראו על 'המאבד עצמו לדעת' אין לו חלק לעולם הבא' אצל הרב שמואל אשכנזי ב'אלפא ביתא תניתא דשמואל זעירא' (חלק א' עמ' 246 ואילך) ואצל הרב כשר ב'תורה שלמה' (פרשת נח, אות לא).

139. ירושלמי סנהדרין, פ"ט, כז ע"ב.

140. ראו בסנהדרין, פב, ב. וראו ברש"י וביד רמ"ה שם.

141. ראו בראשית רבה, א, ד ובתנא דבי אליהו פי"ד.

142. ראו בענייני זה את שנכתב בספר הערכים, חלק ראשון (עמ' שסג): "תוקף המס"ג האהבה והתקשרות עצם הנשמה, אינה מדודה בשום חשבונות ומדידות כלל, גם לא בחשבונות ומדידות דתורה. כי בחי' עצם הנשמה (שממנה באה אהבה הטבעית והמס"ג), שרשה היא למעלה משרש התורה. ולכן, כמה צדיקים מסרו נפשם גם על עניינים שהדין עפ"י שו"ע הוא יעבור ואל יהרג, כי מצד גילוי יחידה שבנפש, אין גם המדידות והגבלות דתורה. (אלא שמ"מ, מכיון שכל דבר צריך לעבור ולהתגלות ע"י התורה דוקא, גם ענין המס"ג שלמעלה מהתורה, נמצא הוא בתורה)". וראו גם במאמרי על ה'עבירה לשמה', ושם נתבאר באריכות.

143. ראו בשו"ע אה"ע סט"ז סק"ד. ובאמת בספר חלקת מחוקק תמה על השמטת הלכה זו.

144. ראו בלקו"ש ח"ח עמ' 151 וחי"ח עמ' 319.

צריך לעשות זה כך או כך?", אבל אצל חסידים יודעים שיש את העניין עצמו, והם משתדלים לכוון לרצון ה'עצמות'. ואצל חסידים גופא יש בזה דרגות ורמות מסוימות, ובכללות יש בזה נר"נ ח"י.

יש ביאור מהרב¹⁴⁵ שכתוב במגילת אסתר לגבי מרדכי ששלח לאסתר "ויגד לו מרדכי את כל אשר קרהו"¹⁴⁶ וגם לגבי המן כתוב "ויספר המן... את כל אשר קרהו"¹⁴⁷. אבל יש הבדל, לגבי ה"קרהו" של מרדכי, הרי הוא היה יכול להינצל על-ידי אסתר שהייתה בארמון (או בדרכים אחרות), ואילו לגבי המן הרי באמת זה היה "קרהו". אלא שכיון שה"קרהו" של מרדכי היה לגבי כל בני-ישראל, בכל זאת מרדכי התייחס לכך שכביכול זה קרה לו באופן אישי, לכן בזכות זה, היה גם את ה"קרהו" השני.

...

נזכרתי בסיפור, "אולי כבר סיפרתי לכם"¹⁴⁸, על בחור בעל כשרונות אבל היה עצלן, הוא לא למד חסידות ולא למד נגלה - "מה פירוש? שהיה לומד רק מה שהיה בסדרי הישיבה, אז בשיבה היה נחשב לשיגען", היום בטח היה נחשב לבחור טוב"...

ר' שילם קרא לו יום אחד והתעניין אצלו מה הוא לומד ("הוא לא גער בו, הוא לא הוכיח אותו אלא התעניין אצלו"). ר' שילם שאל אותו בעניין עשר 'ספירות הגנוזות' (או 'חכמה סתימאה'), וכיון שהיה חריף אמר לו הסבר מסוים, ר' שילם אמר לו שהפירוש הוא יותר עמוק והסביר לו העניין בהסברה נפלאה, ואותו בחור התפעל מאוד מהעומק של חסידות (בכלל, ר' שילם לא היה משכיל גדול בחסידות, אלא הוא התייגע מאוד חזק).

לאחד כמה ימים, קרא לו ר' שילם שוב, ואמר לו שההסבר הקודם, לאמיתתו אינו מדויק, שכן זה עדיין שייך לעשר ספירות הגלויות, וההסבר הוא בעומק יותר. וכך קרא לו ר' שילם כמה פעמים וביאר לו עמקים נוספים בעניין, עד שאותו בחור התפעל ונכח לראות שיש בחסידות עומק נפלא.

הנהלה הגשמית קראה לאותו בחור והורתה לו לעבור לחדרו של זלמן דוד. הרבי

145. ראו בהתוועדות פורים תשי"ט.

146. אסתר, ד ז.

147. שם, ו יג.

148. ראו לעיל עמ' 10 ובשולי הגיליון בהערה 37.

הרש"ב אמר שבדורנו יש אהבה ויראה בזעיר אנפין (אמנם 'זעיר אנפין', אבל כמובן שזה הפלאה מיוחדת), ואמרו שהוא התכוון על התמים זלמן דוד.

פעם ראה את זלמן דוד אומר קריאת שמע שעל המיטה ובוכה במרירות, ודבר זה פעל עליו. בהזדמנות מסוימת ששוחח עם זלמן דוד (זלמן דוד לא שוחח עמו בצירוף של משפיע או אפילו של 'אלטער בוחער' אלא בצורה פשוטה כמו שני חברים. זלמן דוד לא היה 'בעל גאווה' וגם לא היה 'עניו'. 'ענווה' זו צרה יותר גדולה...) עלה בדעתו לנצל את ההזדמנות בכדי להקניט את זלמן דוד, ואמר לו: "אתם העובדים שקרנים, אפילו אתה בתפילה ראיתי אותך שאתה מנגן ניגון, וכי באמת זה התפרץ אצלך?!".

זלמן דוד לא ענה לו, אלא התחיל להחוויר, "הפך לאדום ואחר-כך ללבן ושוב לאדום", בהיותו פנימי לקח זמן דוד את הנזיפה ברצינות, ורק אמר: "אתה צודק, אבל אתה צריך להבין גם את הצד השני, אנחנו מאמינים שיש לכל יהודי נפש אלוקית, ולפעמים לומדים חסידות וחשובים ופשוט אי אפשר להתאפק..."

•••

שמעתי מר' משה גורארי¹⁴⁹, שבחיו של אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע הייתה התוועדות של חסידים שאחד הדוברים המרכזיים שם היה הרבי הריי"צ. ושם הוא תיאור מהרבי הריי"צ על ההבדל שבין 'בעל נגלה' ל'עובד' ("בתיאורים של הרבי הריי"צ, הרבי היה מתאר גם את הציור הגשמי של הדברים"). והתיאור מתחיל מליל שישי:

ה'בעל נגלה' יושב עם שולחן-ערוך חושן-משפט גדול ומתייגע על הבנת ש"ך ארוך וחושב ומתעמק על סברות המבוארות בש"ך, ומתעוררת במוחו קושיא חזקה. ומעמיק עוד יותר, ומנסה למצוא לקושייתו תירוץ, אולם גם על התירוץ מתעוררת שאלה. וממשיך ומתעמק ומחפש עוד תירוץ, כך שבסוף הלילה, יש לו פלפול ארוך, 'בנין שלם'.

כאשר מגיע הבוקר, ומתכוון לתפילת שחרית, אך כיון שהתייגע רבות בלילה וראשו כואב מעט הוא נשכב קצת לנוח. לאחר משך זמן הוא קם ומתחיל להתכוון לתפילה. הרי מדובר בחסידי'שער איד, ואם כן, הוא פותח ספר חסידות, לומד קצת, ואחר כך מתפלל. לאחר שמסיים את התפילה, נשאר עוד משך זמן עד כניסת השבת,

149. ראו גם ב'בדרכי החסידים' עמ' 185-182.

בו הוא נח עוד מעט, ואחר כך ממשיך ללמוד עוד כמה דפי גמ' וכך הוא נכנס לשבת מתוך מנוחה והרחבת הדעת.

לעומתו, סדר העובדה של ה'עובד' ב'ליל שישי' נראה אחרת לגמרי. הוא יושב ולמוד מתוך 'ביכל' חסידות קטן של אדמו"ר האמצעי. הוא לומד אודות בחינת 'עשר ספירות הגנוזות', ומנסה להבין מה המשמעות של מושג זה. אחר כך הוא ממשיך וחושב שאין זה נכון, 'זה עדין עשר ספירות הגלויות', הוא ממשיך להתייגע ולהתעמק, ומנסה להסביר לעצמו מה זה 'עשר ספירות הגנוזות'. כך הוא יושב ו'שובר את הראש' לילה שלם, ומסקנתו הסופית היא שהוא לא מבין מאומה...

כאשר מגיע הבוקר, הוא מתחיל להתכונן לתפילת שחרית. אך כיון שראשו כואב מעט לאחר היגיעה במשך כל הלילה, הוא הולך לשכב לנוח מעט קודם התפילה. כאשר הוא קם, הוא מתכונן לתפילה ומתחיל להרהר במה להתבונן קודם התפילה. עולה בו מחשבה, אולי כדאי להתבונן במה שלמד כל הלילה? אך מיד הוא דוחה אותה על הסף: 'הרי זה לא שייך!', וכי יכול להתבונן במה שהוא לא מבין?! הוא מחפש נושא שיש לו בו הבנה, עניין שלמד בעבר והבינו.

הוא מתחיל להתבונן ובהמשך רוצה להתחיל 'הודו', "אבער עס הודו זיך ניט" (אבל הוא חש שאינו מצליח לומר זאת כראוי). הוא מנסה להתבונן עוד, ושוב מנסה להתחיל אבל זה לא הולך! פתאום הוא מתעורר בבהלה: "אוי ווי, נשאר עוד רבע שעה עד לשקיעה!" הוא מתחיל מהר 'הודו', ואומר במהירות את כל התפילה, ובקושי הוא מצליח לחשוב על פירוש המלות.

הרבי הריי"צ סיים את התיאור, ושאל: 'מי הרוויח כאן יותר?' ה'בעל נגלה' עשה 'בניין' שלם, אחר כך למד וחשב קצת חסידות, התפלל כמו יהודי, ולבסוף הספיק 'לחטוף' עוד כמה דפי גמרא, ואילו ה'עובד' לעומתו מה עשה? למד כמה שורות בכתב-יד, מה שלמד לא בדיוק הבין, גם תפילתו נראתה גרועה יותר מתפילה של בעל-עגלה, ואפילו על פירוש המלות לא הספיק לחשוב.

אך סיים הרבי הריי"צ ואמר: "אבער אונזער גיהנום איז בעסער פון זייערע גן עדן..." (אבל הגהינום שלנו טוב יותר מהגן-עדן שלהם...).

ר' משה גורארי' לא רצה לספר מי הוא אותו 'עובד' אודותיו תיאר אדמו"ר הריי"צ.

פעם הרב קזרנובסקי והרש"ג אספו כסף עבור המל"ח ועבור הישיבה¹⁵⁰. (קזרנובסקי עבור המל"ח והרש"ג עבור הישיבה, באותם זמנים אנשים לא ידעו את הצורך לתרום למל"ח), ופעם אחת קרה מקרה וסכום כסף גדול שנאסף היה בספק להיכן הוא מיועד, למל"ח או לישיבה. הרב קזרנובסקי הלך לאדמו"ר מוהריי"צ ושאלהו מה יעשה כעת, והשיב מוהריי"צ לשאול אצל הרבי שכן לרבי יש "דעה ישרה, דעה ברורה ודעה נכונה - ער איז גאר אנדרער".

המעשה הזה מעניין שכן בפשטות הרבי היה 'נוגע בדבר', אעפ"כ אמר הרבי הריי"צ לשאול אצל הרבי, שכן אצל אדם שכלי נוגע הדבר בעצמו ולא כיצד הוא קשור לדבר. כתוב 'כי הנה השוחד יעוור עיני חכמים'¹⁵¹, אבל יש יהודים שהם שכליים בעצם שאצלם שוחד לא פעול על השכל, כמו שלהזיז את היד אין קשר לשכל, כך גם השוחד...

...

יש כאן יהודי בשכונה שבאמת בקי בהרבה ספרים, אבל הבנה אין לו.

פעם ראיתי אותו עומד ומדבר עם כמה בחורים והם שוחקים, והוא צועק עליהם שהם אפיקורסים! היה נראה ששמח שם. הלכתי לשם, ואותו יהודי ניגש ואמר לי שיש כאן בחורים שהם אפיקורסים, שאלתי אותו למה? והשיב לי שהם אומרים שרוחניות זה לא מציאות. ניסיתי להסביר לו את העניין וראיתי שהוא לא מבין.

שאלתי אותו מה אתה חושב? מה הכוונה? ואמר לי שכמו שיש סוגי צבעים שונים, כך יש כמו עוד צבע שפשוט אנחנו לא מסוגלים לראות וזהו המלאכים, העולמות העליונים וכו'...

...

מסופר על אחד שאמר שאינו לומד חסידות כיון שכל המאמרים מדברים על אותו דבר, על 'ממלא' ו'סובב' ושוב על 'ממלא' ושוב פעם על 'סובב'. וענו לו שגם הדיבור מורכב מאותם כ"ב אותיות בכל פעם ופעם...

...

150. ראו גם ב'דרכי החסידים', עמ' 84. ולעיל בעמ' 6 ולהלן בעמ' 65.

151. דברים, טז יב.

לגבי מכת חושך, ראיתי איזה פירוש מוזר¹⁵², ששואל מה שייך שאצל היהודים היה אור ואצל המצריים היה חושך, וכן מה פירוש מה שכתוב 'וימש חושך'¹⁵³, וכי אפשר לממש את החושך?

ומבאר שם שהפירוש שהקב"ה עשה כמין חתיכת עור (בעובי דינר) על-גבי העין אצל המצריים כך שהם לא ראו, ואת זה הרי אפשר לממש.

והנה לבד מהשטות שבדבר, זו חוצפה גדולה. לבוא ולקבוע שכיון שאני לא מצליח בשכלי להבין את הדברים, אזי הקב"ה מוכרח לביאור שלי...

...

הר' יחזקאל סופר סיפר לי על יהודי מתנגד, שכבר התחיל ללמוד מעט חסידות, וממילא מה שכתוב על לעתיד לבוא בנוגע לשור הבר והלוויתן¹⁵⁴, אין הכוונה כפשוטו ממש, אלא זה עניין רוחני. ומהו העניין הרוחני? שחז"ל רוצים להסביר לנו שהענוג יהיה כל-כך גדול עד שהוא יהיה ממש כמו להתענג מהטעם של 'שור הבר והלוויתן'...

152. ראו בביאור 'תורה תמימה' על מכת חושך, וז"ל: "ומבואר במדרשים שהחושך היה כעובי דינר, וכלל העניין מופלא מאוד, דמה שייך להדפיס שיעור ממשות בחושך, וגם צ"ע דלפי בפירוש רש"י שהיה כל המשך מעת לעת כולו לילה ולא היה יום כלל א"כ נשתנו סדרי בראשית, וזה קשה מאוד שהרי הקב"ה הבטיח לנח ובניו ויום ולילה לא ישבותו. ולולא דמסתפינא להמציא דבר חדש מאוד ה"א דעניין החושך היה לא באוויר רק בעיני האנשים, והיינו שהיה מתוך תבלול על אישון העין, ואמרו חכמים שאותו התבלול היה נמוש ביד וגם היה כעובי דינר ונייחא הכל".

153. שמות, י כא.

154. בבא בתרא עה, א.

פרשת בהר-בחוקותי

בפרשתנו, שמובא אודות שכר המצוות¹⁵⁵, כתוב¹⁵⁶ "אם בחוקותי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם - ונתתי גשמיכם גו". ולכאורה, הרי שלימות השכר הוא התועלת הרוחנית מקיום המצוות, ומדוע התורה מזכירה - ובאריכות - שכר גשמי?! גם צריך להבין, מדוע בכלל מוזכר בפסוק על דבר מתן השכר, שהרי לכאורה הרי תכלית העבודה היא העבודה לשמה "אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס, אלא הו כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס"¹⁵⁷ יש שמבארים¹⁵⁸, שמכיון שהעבודה ש'לא על מנת לקבל פרס', היא עבודה נעלית, ו'התורה על הרוב תדבר'¹⁵⁹, ורוב בני ישראל אינם שייכים לעבודה נעלית זו, ונוגע להם השכר הגשמי, לכך נזכר בפסוק השכר הגשמי.

אבל לכאורה ביאור זה קצת דחוק, שהרי פרשת בחוקותי נאמרה עבור כל בני ישראל כולם. ולפי הביאור לעיל נמצא שיהודי בדרגה גבוהה, שעובד 'שלא על מנת לקבל פרס' פרשה זו איננה מדברת אודותיו.

ב'עיקרי האמונה', הרמב"ם, קבע שאחד העיקרים הוא האמונה בשכר ועונש. ולכאורה, הרי 'עיקר', פירושו שהוא חלק עיקרי מהיהדות, ובלעדיו חסר עניין מרכזי ביהדות. ואם-כן לא מובן מדוע קבע הרמב"ם את האמונה ב'שכר ועונש' כאחד מהעיקרים, והרי גם בלעדי ה'שכר ועונש' הרי צריך לקיים את התורה והמצוות, ואפילו מי שאינו מאמין כלל בשכר ועונש, הרי יכול וצריך לקיים את התורה והמצוות!?

155. עניין זה נתבאר בלקוטי שיחות, חל"ז פרשת בחוקותי.

156. כ"ו, ג.

157. אבות פ"א, מ"ג.

158. ראו בלקוטי שיחות, שם.

159. מו"נ ח"ג פל"ד.

והביאור הוא:

כל כוח רוחני בנפש האדם מתאים לאיבר הגשמי בו הוא מתלבש. ולמשל, הכוח התחתון ביותר, כוח ההילוך, מתלבש ברגליים, שהם הכלי הנמוך ביותר. וכוח השכל, שהוא הכוח הגבוה ביותר, משכנו בראש, שהוא הכלי הנעלה ביותר.

יבוא אדם וישאל, והרי 'כוח הרצון', הוא נעלה הרבה יותר משכל האדם. ושכל (שהוא יותר נמוך) משכנו בראש, ורצון שהוא יותר גבוה, הרי הוא גם ברגליים! אבל באמת זאת לא קושיא. שכן, הרצון הוא לא מתלבש באיבריו של האדם בפנימיות (כמו שאר הכוחות), אלא הוא 'מקיף' עליהם, ולכן הוא נמצא בכלם.

אבל מה שכן קשה, הוא מ'חיות'. ה'חיות', שהיא הכי נעלית, הרי מתלבשת בכל האיברים כולם! ועל החיות הרי אי אפשר לומר שהיא רק באופן 'מקיף', שכן כל עניין החיות היא שמתלבשת בפנימיות ועד שנעשית דבר אחד עם האדם עצמו.

אלא מה, חיות שונה משאר כל הכוחות של האדם. כאשר מדובר על שני דברים שונים (כמו הכוחות לגבי איברי האדם), אז צריכים להיות שני הדברים תואמים אחד לשני, אבל 'חיות' הרי היא מהותו של האדם, ולכן היא נמצאת בכל איבר ואיבר בשווה.

על התורה נאמר "הוא חייך ואורך ימיך"¹⁶⁰, התורה והמצוות הם החיות של היהודי. והביטוי לכך הוא 'שכר המצוות'. ההוכחה שדבר מסוים קשור למהות וחיות האדם, הוא כאשר דבר זה בא לידי ביטוי לא רק בכוחות הנעלים שלו, אלא גם בכוחות הפחותים שלו. וכך הוא גם בנוגע לתורה והמצוות, כיון שהתורה היא החיות של האדם, לכן היא באה לידי ביטוי אפילו בעניינים הפחות נעלים - בשכר הגשמי!

כלומר, אם היה רק שכר גשמי, לא היה ניכר שהתורה והמצוות הם המהות הפנימית של חיי האדם, שכן זה פועל רק על עניינים רוחניים. ודווקא בגלל שיש שכר גשמי, הרי זה ביטוי לכך שהתורה והמצוות הם המהות הפנימית של האדם, התורה פועלת אפילו על עניינים גשמיים.

כמו כן, מבואר בחסידות¹⁶¹ שהשכר על המצוות "היא המצווה עצמה". כלומר, השכר על המצוות הוא תוצאה ישירה מפעולת המצווה. ולא כמו כל עניין גשמי

160. נצבים, ל, כ.

161. יסוד הדברים כבר מובא בשל"ה בית אחרון יב א-ב. וראו אצל רבינו הזקן בתניא פל"ז ופל"ח.

בעולם הזה שהשכר הוא דבר נוסף על הפעולה. במצוות זה שונה, שהמצווה והשכר על המצווה, הוא דבר אחד.

ולפי זה, מובן מדוע קבע הרמב"ם את האמונה ב'שכר ועונש' כעיקר, שכן דבר זה מורה שהתורה והמצוות חדרו כל-כך בעולם הזה, עד שהמצווה עצמה נעשית דבר טוב, ועבירה עצמה נעשית דבר רע.

...

ר' שאול בער זיסלין¹⁶² סיפר מה שסיפר לו מישהו שהיה בחג השבועות בוולוז'ין, ושנה אחרי כן היה בליובאוויטש.

וכך סיפר: בשני המקומות הוא שמע בחג השבועות פלפול. בוולוז'ין, הרי לא אומרים 'תיקון' חלילה (שהרי הם לא עמרצים¹⁶³)... ואחד התלמידים אמר דרשה (ולא הייתה זו דרשה פרטית, אלא עניין כללי ומהותי), ושאל מה הפירוש במה שאומרים 'תורה מן השמים'? מה זאת אומרת 'מן השמים'? הלוא נאמר 'לא בשמים היא!' ובכלל, הרי מדובר בשכל עמוק ביותר, ומאי נפק"מ אם היא מהשמיים אם לאו?! ופלפל הדרשן הרבה, ולבסוף הגיע למסקנה שהיא אכן מהשמיים...

בליובאוויטש היה אותו הדבר, כמעט. היה בחור שחזר 'מאמר', ושאל מה הפירוש שאומרים 'תורה מן השמים'? שמים הרי זה מלשון אש ומים - חסד וגבורה, והתורה היא הרי מה'עצמות' - למעלה הרבה מספירות פרטיות! גם הוא אמר מאמר שלם והסביר, שאמנם התורה היא מהקב"ה עצמו, אבל סוף-סוף בכדי שיחדור בפנימיות היא הרי השתלשלה דרך אצילות - אש ומים.

בשני המקומות נשאלה אותה השאלה והיה אותו תירוץ, אבל זה מצלצל אחרת...

מתנגד אחד שאל מה הפירוש שכתוב 'מצוות לאו להנאות ניתנו'? הרי יש בזה הנאה גדולה, שכאשר מסיימים את המצווה יש הנאה מכך שכבר אתה 'אחרי' המצווה... ולבסוף הגיע לתירוץ עמוק (עוד יותר מהשאלה...), שכתוב 'מצווה גוררת מצווה', וממילא כאשר מסיימים אחת ישר מגיעה לעוד אחת... או מען קיינמאל ניט פטור פון דעם...

162. ראו (בשינויים קלים) ב'דרכי החסידים', עמ' 364-365.

163. ראו למשל ב'חק יעקב' (בתחילת סימן תצד) שכתב שהתפשט המנהג בדורו לומר תיקון אבל בבית חמיו זקנו הגאון מהר"ש לא נהגו כן, וכתב שעיקר התיקון תוקן בשביל עמי הארץ.

...

ר' חיים משה אלפרוביץ' היה יהודי אמיתי ורציני מאוד¹⁶⁴. הוא לא היה חסיד ב'ציר' מסוים - 'משכיל', 'עובד' וכיוצא בזה. אבל הוא היה איש אמת בתכלית, באופן כזה שהעניינים של חסידות מונחים אצלו בפשטות גמורה.

ר' חיים משה הגיע בסוכות לתל-אביב, והתוועד. היה שם ר' חיים יוסף רוזנבלום, ודיבר הרבה מהלב. עיקר דיבורו ניסוב סביב אמרה ששמע מר' גרונם, על כך שבשמחת בית השואבה מאירה דרגה גבוהה מאוד באלוקות. ר' חיים משה חזר ריבוי פעמים על אותו המשפט - "ר' גרונם אמר שבשמחת בית השואבה וכו".

לאחר מספר שעות של התוועדות, כאשר השעה הייתה כבר מאוחרת מאוד, ר' חיים יוסף רוזנבלום, קם ממקומו ופנה לשוב לביתו. כאשר ר' חיים שמה הבחין בכך, פנה אל ר' חיים יוסף בשאלה "מדוע אתה כבר הולך?". ר' חיים יוסף השיב, שהשעה כבר מאוחרת מאוד וראשו כואב מאוד.

ר' חיים משה ענה לו: "אני סבור שאתה עושה טעות. הרי אם מישהו היה מציע לך להרוויח מיליון דולר, אלא שבשביל להרוויח אותם אתה צריך להשקיע כמה גרושים, וודאי שהיית משקיע את הגרושים בשביל להרוויח את המיליון. וזה בדבר שהוא גשמי, מוגבל, שעוד יש ערך בין הגרוש לבין המיליון, כל שכן כאשר מדובר על אור אלוקי בלתי מוגבל (שגשמיות היא באין ערוך לגבי רוחניות), הרי וודאי ששווה להשקיע אפילו שכואב הראש, כאב גשמי, בשביל 'להרוויח' אותו!" - ר' חיים משה לא אמר 'הדרכה', 'מוסר' או כיוצא בזה, אלא בפשטות אמיתית כזאת

הבחורים שישבנו שם, התחלנו לצחוק, וחייכנו מתמימות שבה ר' חיים משה השמיע את דבריו. אבל הוא חשב שאנחנו צוחקים מה'קל וחומר' שאמר לר' חיים יוסף רוזנבלום. ר' חיים משה אמר לנו: "מדוע אתם צוחקים? הרי כתוב במפורש בחסידות, שהאין ערוך בין גשמיות לרוחניות הוא הרבה יותר מהאין ערוך במספרים".

ר' חיים משה התגורר בירושלים¹⁶⁵. היה שם שוחט אחד, שהציע לר' חיים משה שינסה להתפרנס גם הוא משחיטה. הוא הסביר, שלו עצמו לא יחסר מכך דבר ואין בכך משום 'השגת גבול', שכן יש לו הרבה מאוד לקוחות, ואין לו כל בעיה שיהודי

164. ראו ב'דרכי החסידים', עמ' 370.

165. ראו שם, עמ' 370, וראו גם ב'אוצר החסידים' - ארץ הקודש', עמ' 417.

נוסף יתפרנס מכך. ואכן, ר' חיים משה, שהכיר את אומנות השחיטה, החל לשחוט ליהודי העיר. משהתפרסם שמו של השוחט החדש כירא-שמים בתכלית וככזה שאף מסר נפשו ברוסיה על קיום המצוות וכו', החלו לבוא אל ר' חיים משה יהודים רבים בכדי שישחוט עבורם.

בליל ערב יום-כיפור של אותה שנה, השתרך תור ארוך של אנשים חוץ לביתו, שהמתינו שר' חיים משה ישחוט עבורם את התרנגול של כפרות. כששם לב לתור הארוך, אמר לאחד מילדיו שילך לביתו של השוחט השני ויחזור לדווח לו מה המצב שם, אם גם יש אנשים רבים. הילד חזר וסיפר את האמת, שאצל השוחט השני כמעט ואין אנשים הממתינים לשחיטתו. כשר' חיים משה שמע את הדברים, מיד אמר "לא בשביל זה הגעתי מרוסיה, לגזול את הפרנסה של יהודי", ומיד הכריז שאין הוא שוחט יותר!

במהלך עבודתו, היו אנשים מגיעים ומבקשים לשוחח עמו על משהו. ר' חיים משה רק היה אומר להם שלום, והתנצל בפניהם שאינו יכול לדבר איתם עכשיו, כיון שהינו שכיר-יום ואינו יכול למעול בעבודתו.

שמעתי מדוד שלי¹⁶⁶, ר' לייב כהן. הוא עבד באותו מפעל בו עבד ר' חיים משה, ושניהם עבדו בעבודה פיזית קשה ומפרכת. מנהל העבודה שנוכח לדעת שמדובר באנשים בעלי צורה, רצה להקל עליהם והחליט לקדם אותם לדרגת מפקחי עבודה - עבודה שאינה דורשת מאמץ גופני, כי אם שימת לב והשגחה. כך מצד אחד העלה את משכורתם ומצד שני פטר אותם הדבר מעבודה פיזית כל כך קשה.

לאחר עשר דקות בעבודה החדשה, אמר ר' חיים משה לדודי שהוא מתכוון לבקש מהמנהל שיחזיר אותו לעבודה הקודמת. במענה לפליאתו של דודי - מדוע הוא חפץ בכך? הלוא כעת התנאים טובים לאין שיעור מלפני זה! הסביר ר' חיים כך: נכון שבתפקיד הקודם העבודה הייתה קשה ומאמצת יותר אולם אז רק ידיו היו תפוסות, ואילו בראשו יכול היה לחשוב פרק משניות ותניא בע"פ, לעומת זאת בעבודה החדשה, הידיים אמנם משוחררות אך הראש תפוס, כך שאפילו לחזור פרק תניא אינו יכול.

ר' פיניע אלטוהיז היה אוהב להתבדח¹⁶⁷, ואמר על ר' חיים משה, הרי בליובאוויטש

166. ראו שם, עמ' 374-373.

167. ראו שם, עמ' 374. וראו גם ב'אוצר החסידים - ארץ הקודש', עמ' 419.

היו תלמידים רבים שהיו שקועים כל כולם בחסידות והיו מרוממים ומופשטים מענייני העולם הזה. אבל בדרך-כלל, אחרי שהתחתנו נאלצו, מטבע הדברים, להתעסק גם עם ענייני העולם. ואילו ר' חיים משה נשאר במצב שלו כפי שהיה בליובאוויטש, גם אחרי שהתחתן ונעשה מעורב עם ענייני העולם.

ר' פיני'ע אמר על כך: "נו, מה הפלא, לר' חיים משה יש בעיית שמיעה, והוא לא שומע מה יש לעולם הזה להציע לו, לכן נותר מופשט כמו שהיה..."

פעם ישבו כמה חסידים¹⁶⁸ - ביניהם גם ר' חיים משה - בהתוועדות, ושוחחו אודות העניין של 'בליטות'. דיברו על כך שאדם צריך לעשות את האמת כי כך הוא אוהו, ולא בגלל שאנשים רואים אותו. באמצע הדברים, ר' חיים משה התערב בעניין ואמר:

אדם שמפחד להתפלל באריכות בבית-הכנסת בגלל 'בליטות', הרי שגם אם ילך לבית אחר - הוא לא יפתור כלל את הבעיה. החיסרון ב'בליטות' איננו בכך שמישהו אחר רואה את האדם: הבעיה היא שאצלו העניין בולט. הוא מרגיש את עצמו, ואת המעלה שלו מהעניין. ואם כן, מה יעזור ללכת לבית אחר ולהיות "הצנע לכת"? אדרבה, כעת לא רק שחושב אודות כך שהוא מתפלל באריכות, אלא הוא גם מחזיק מעצמו שהינו זהיר מ'בליטות' - הוא הלך למקום שאנשים לא יראו אותו.

שורש הבעיה הוא עצם ההרגשה של האדם את עצמו והמחשבה על כך שהוא עושה משהו. למה כאשר הוא מניח תפילין הוא אינו חושש מ'בליטות'? כיון שמבין בפשטות שזה מה שצריך לעשות וממילא היא עושה זאת. העניין לא בולט אצלו. לכן, העצה היחידה היא - להתרומם. שהאדם יהיה מונח בעניין ויפסיק להיות עסוק בעצמו.

ולכן, אמר ר' חיים משה: "איך קלער אז די עצה איז, אז מ'דארף ווערן א ביסעל העכער" (נראה לי שהעצה הנכונה היא - להתרומם מעט).

ר' אלי' חיים אלטהויז הי' יכול להגיד גלייך ווערטל, פעם ראו אותו מסתובב, כשהוא ממלמל לעצמו "אין לי מזל", כששאלו אצלו לפשר הדברים, השיב שבאמצע הלילה הוא התעורר ולא הצליח להירדם, אז חשב לעצמו שאם כבר הוא ער ינצל את זה. אז הוא הדליק את האור ולקח גמרא גדולה על-יד החלון וחיכה שאולי מישהו יעבור ויראה אותו שבאמצע הלילה הוא עוד לומד בהתמדה... אבל 'אין לי מזל' ואף-אחד לא עבר...

168. ראו שם, עמ' 151.

...

ראש-השנה תרפ"ט היה ראש השנה הראשון שהחסידיים לא היו יחד עם הרבי הריי"צ¹⁶⁹. הרבי נסע בשנה הקודמת, באיסרו חג סוכות, מחוץ לרוסיה. במשך כל השנים היו החסידיים רגילים לנסוע לרבי לראש-השנה, ללנינגרד, לפני זה לרוסטוב, וראש השנה של שנת תרפ"ט היה ראש השנה הראשון שחסידיים נאלצו להיות לבדם, ללא הרבי. והדבר הכאיב להם מאוד.

כאשר הגיע ראש השנה, החסידיים היו בדכדוך גדול על כך שאינם יחד עם הרבי. בבית הכנסת בנעוול, לפני תקיעת שופר ישבו החסידיים והתחילו להעלות זיכרונות ממה שהיה אצל הרבי בשנים קודמות. זה אמר: "איר געדיינקט די תקיעות?" (אתם זוכרים את התקיעות?) ואחר אמר: "געדיינקסט די מאמרים פון ראש השנה?" (אתה זוכר את המאמרים של ראש-השנה?), וכך דיברו בגעגועים על השהות במחיצת הרבי.

ר' זלמן משה, שהיה קשור מאוד לרבי וגעגועיו להיות אצל הרבי היו עזים ופנימיים מאוד, אך יחד עם זאת היה ביקורתי מאוד ולא אהב חיצוניות כלל, הרגיש שדיבורים ותיאורים אלו הם חיצוניים ואינם נובעים מהרגשה פנימית של געגועים לרבי, למאמרים ולתקיעות עצמם. פתאום הוא התפרץ ואמר: "און חוה העניא'ס לאטקע'ס איר גדיינקט?... (את הלביבות של חוה העניא אתם זוכרים?...)" ופרץ בבכי מר.

כוונתו הייתה ללביבות שאכלו באכסניה של מרת חוה העניא בתקופה ששהו אצל הרבי. ה"חוה העניאס לאטקע'ס" שלו היו ספוגים בגעגועים עזים, הרבה יותר מהזיכרונות של המאמרים והתקיעות של האחרים. הם דבירו על הפנימיות ולא בכו... והוא דיבר על החיצוניות אבל כל-כך נגע לו עד שפרץ בבכי...

פעם ראיתי שהדפיסו סיפור זה בחוברת שכתבו על ר' זלמן משה, רצו ליפות את הסיפור והרסו אותו... כתבו שלפני 'תקיעות' צריך לעשות 'תשובה', וממילא ר' זלמן משה חיפש בעצמו משהו להתעורר עליו בתשובה, ונזכר שלפני כמה שנים היה לו געשמאק בראש השנה מהלביבות של חוה העניא, ועל כך צריך לעשות 'תשובה'...

...

169. ראו שם, עמ' 293-292. וראו גם ב'אנשים חסידיים היו', עמ' 33-32.

סיפר לי יהודי שאני מכירו היטב וסומך על דבריו¹⁷⁰, שפעם, כאשר אחת מקבוצות החתנים עברו לפני הרבי לקבלת דולר, הוא שמע איך לאחר נתינת הדולר לאחד החתנים וברכת ברכה והצלחה, שאל הרבי את החתן: "אתה כבר קיבלת את המכתב? אני כבר חתמתי" (מדובר אודות המכתב ברכה של הרבי לקראת החתונה. מכתב זה נשלח על-ידי המזכירות לכל אחד מהחתנים).

היהודי שסיפר לי זאת אמר, שמאוד הסתקרן לדעת מה פשרם של דברים אלו. הרי עברו יותר מעשרים חתנים ולאף אחד מהם לא הזכיר הרבי מאומה על דבר המכתב, ורק לאותו בחור אמר הרבי את הדברים הנ"ל.

הוא בדק את הנושא והתברר לו, שכמה ימים קודם, ישבו יחד כמה חתנים ודיברו ביניהם בנושא המכתב ברכה של הרבי לחתונה. המכתב היה זהה אצל כולם. זהו נוסח אחיד בו הרבי היה מברך את כל החתנים לקראת חתונתם. המזכירות הכינה לכל חתן מכתב עם שמו האישי והרבי היה חותם בתחתית המכתב. הבחורים דיברו על הנושא וחלק מהם אמרו, שלמרות שזהו מכתב עם נוסח אחיד, מכל מקום כאשר הרבי חותם אזי הוא מכניס בזה את כל עצמיותו ומעניק את הברכה המפורטת במכתב לחתן זה באופן אישי. ככל שמדובר באדם פנימי יותר, אזי גם אותם דברים שנראים כחיצוניים נעשים מתוך פנימיות נפשו. על-אחת-כמה-וכמה יהודי צדיק שבכל פרט מפעולותיו הוא מכניס את כל עצמיותו ממש.

אבל היו כמה מהבחורים שטענו שהרבי עובר על המכתבים מהר מאוד, מבלי להתייחס לנושא בכל תשומת ליבו. והיה גם בחור שהרחיק לכת וטען, שקשה לו להאמין שתוך כדי טרדותיו הרבות של הרבי, הוא בודק את שמו של החתן המופיע על כל אחד מהמכתבים. הוא חותם על המכתב ומיד ממשיך הלאה למכתב הבא. ולבחור הזה פנה הרבי ואמר: "קיבלת את המכתב? אני כבר חתמתי!..."

סיפור זה שמעתי מאותו יהודי שראה את המעשה ובדק את העניין. לאחר משך זמן השתתפתי בהתוועדות חסידית באיזשהו מקום וסיפרתי את הסיפור הנ"ל, והוספתי, שהיהודי שסיפר לי על כך מוכר לי כאיש אמין שאינו מגזים ומשנה בדיבורו ולהערכתו סיפור זה נכון ואמיתי.

170. ראו במאמרו של ר' יואל 'החיים בצל הרבי', בתוך 'השביעי', עמ' 427-429 ו'בדרכי החסידים', עמ' 98-100.

לאחר ההתוועדות, ניגש אלי אחד המשתתפים ואומר לי כך: "אתה יודע שהסיפור אמיתי כיוון ששמעת ממישהו אמין בעיניך, אבל אני יודע בוודאות גמורה שהמעשה נכון. אני הייתי אותו החתן..."

לא רק שהרבי האציל מברכותיו גם לבחור כזה, הן בחתימת המכתב והן בעברו לקבל את הדולר מידי הרבי, אלא יותר מזה: הרבי אף דאג עבורו שיהיה לו קצת יותר דעת להתרומם ולהבין נכון במה מדובר...

...

פעם בא אלי יהודי¹⁷¹ ואמר שיש אצלו בעיה כלשהיא והוא אינו מוצא לה פתרון. הצעתי לו שיכתוב לרבי, ואמר לי שלכתוב לרבי הוא לא יכול כיון שהוא יקבל תשובה עפ"י חסידות חב"ד. והסביר לי, שבעניינים כלליים הוא שומע לרבי, למשל ילדתו הקטנה מדליקה נרות שבת (אע"פ שבמשפחתו לא נהגו כך), כיון שהרבי הסביר שכאשר החושך מתגבר צריך להרבות באור. כלומר הוא שומע לרבי כמו 'נשיא ישראל', אבל לא בתור רבי שמנהיג את חסידות חב"ד, ולכן כאן הוא לא כותב.

אמרת לי, ומה אתה חושב, הרבי יודע את כל הספרים והדרכים? והשיב לי שכן. אם כן - אמרת לי - תבקש מהרבי שיענה לך לפי השיטה שלך. פגשתי אותו אחרי כמה חודשים, והוא אמר לי "אני מוכרח להגיד לך, כתבתי לרבי, הרבי לא אמר לי באיזה דרך, אבל ב"ה העצה מצליחה..."

...

לפני כמה ימים, ניגשו אלי כמה בחורים, בקשר להכנה לקראת ג' תמוז. והעלו כל מיני הצעות של לימוד, אחת ההצעות הייתה לחלק את כל התורה של הרבי, השיחות, המאמרים והרשימות בין כל הבחורים (על דרך שעושים את חלוקת הש"ס) - זה דבר יפה, דבר גדול, אבל האם זה יהיה לימוד או שזה יהיה באופן של אמירת תהילים?! לרבי יהיה הנאה גדולה עם בחור ילמד מאמר כמו שצריך, בלי פלפולים, אלא פשוט להבין את מה שכתוב - "הרבי לא היה רוצה שיעשו מהשיחות שלו תהילים!"

צריך להיות 'עמלים בתורה', הפירוש 'עמלים' אינו שלא לאכול ושלא לישון. אדרבה, צריך לישון בכדי שיהיה כוח ללמוד כמו שצריך, וצריך להיות 'עמלים בתורה'

171. למעשה דומה (אך שונה) ראו ב'דרכי החסידים', עמ' 28.

עצמה, ללמוד כמו שצריך, בלי פלפולים מיותרים. לכל בחור צריך שיהיה כמה מאמרים שהוא יודע אותם היטב.

כשלומדים את השיחות של הרבי, ההשקפה צריכה להשתנות. כל שיחה של הרבי, הרבי נותן לנו הסתכלות אחרת על 'ישראל', 'אורייתא', והקב"ה.

בחור שלומד את המאמרים באופן שטחי, הרי זה 'ביטול תורה' באיכות. כמו שכאשר אדם לומד חמישים ותשע דקות ובדקה השישים התבטל, הרי זה ביטול תורה. שלמרות שחמישים ותשע דקות הוא לומד, אבל בדקה זו, היא ביטול תורה. על דרך זה, בחור שלומד את המאמר באופן שטחי, הרי נכון שחלק הפשוט בשכל שלו למד תורה, אבל יש חלק בשכל שלא למד תורה, והרי זה 'ביטול תורה' באיכות. צריך להתייגע בלימוד התורה¹⁷².

...

כתוב לגבי נח ש'היה צדיק בדורותיו'¹⁷³, כיון שלא החזיר בתשובה את אנשי דורו, אע"פ שכן הזהיר אותם בכל יום ויום במשך כל השנים בהם בנה את התיבה. ולכאורה, כיצד באמת לא הצליח נח לפעול אצל אנשי דורו לחזור בתשובה? אלא שלא היה נוגע לו באמת מצב אנשי דורו, אלא עשה זאת רק בכדי למלאות ציווי הקב"ה להוכיח את אנשי דורו. מה שאין כן אברהם אבינו, נגע לו מצב אנשי דורו, ורצה שישתנו.

למה באמת אצל נח לא היה נוגע מצב אנשי דורו ואצל אברהם כן?¹⁷⁴ כיון שאצל אברהם התחילה התקופה של 'שני אלפים תורה', שהתורה היא חיבור 'עליונים ותחתונים', שכל עוד אין שינוי בתחתון עצמו, אין כאן חיבור עם ה'עליון'.

אם רק חושבים ומתבוננים, רואים שהרבי נתן לנו להבין מה זה 'ישראל' מה זה יהודי שני, ושבאמת יהיה נוגע לנו שיהודי יניח תפילין ויקיים מצוות, ולא רק לצאת ידי חובתנו שהרבי יראה את השם שלנו בדו"ח... עכ"פ לדעת שיש עוד עניין שהאדם השני יניח תפילין...

172. וראו בלקוטי שיחות ח"ב, עמ' 566, תורת מנחם כרך טז עמ' 344-335. וראו גם בבית אפרים או"ח סי' ס"ח ו'פרדס חב"ד' גליון 14 (שבט תשס"ה) עמ' 171 ואילך.

173. בראשית ו, ט.

174. וראו גם להלן עמ' 58.

פרשת בהעלותך

בפרשתנו¹⁷⁵, מדובר אודות הקרבת הפסח במדבר, בשנה השנייה לצאת בני ישראל ממצרים. רש"י¹⁷⁶ מסביר מדוע ספר במדבר לא נפתח בפרשה זו שנאמרה בסיני: "מפני שהוא גנותן של ישראל, שכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, לא הקריבו אלא פסח זה בלבד".

ולכאורה נשאלת בזה שאלה, שהרי דין הקרבת הפסח תלוי בביאת בני-ישראל לארץ, ובמדבר הרי לא נתחייבו בפסח, ואם-כן מהי הגנות של ישראל? ומבואר על כך, שהא גופא שבני ישראל לא ביקשו מעצמם מהקב"ה לחייבם בקרבן פסח במשך הזמן שהיו במדבר - נחשב הדבר ל"גנותן של ישראל".

אך, מכל-מקום, לכאורה תמוה, כיצד ייתכן שגם משה-רבינו, לא ביקש מהקב"ה להקריב קורבן פסח? והביאור בזה הוא, שמשה רבינו הוא רועה ישראל, והוא אינו חושב על עצמו ועל תועלתו האישית, אלא הוא מוסר את נפשו עבור כלל ישראל.

ובענייננו, אם משה רבנו היה מבקש מהקב"ה ופועל שיחייב אותו בהקרבת הפסח, הרי אף שעל-ידי-כך היה זוכה למעלה של הקרבת הפסח, הרי לאיך היה מגלה עוד יותר את "גנותן של ישראל", זה היה מראה שאע"פ שהייתה אפשרות להתחייב בקורבן פסח, לא ביקשו זאת בני-ישראל. ולכן, היות ומשה רבנו הוא רועה נאמן של ישראל, הוא וויתר על מעלותיו האישיות שהיה בא להם בהקרבת הפסח, ובלבד שלא יתגלה על-ידי-כך "גנותן של ישראל".

שיחה זו של הרבי, זו הסתכלות אחרת לחלוטין (היציאה מעצמך עבור תועלת של מישהו אחר)...

175. ראו לקו"ש חכ"ג, עמ' 70 ואילך.

176. ט, א.

...

משמעותה של 'אמת' זה 'ביטול'. לצאת מעצמו, להתבטל ולקלוט את האמת. בכדי להבין זאת, צריך להקדים מעט אודות ההבדל שבין 'חכמה' ל'בינה'¹⁷⁷.

כאשר אדם לומד איזה עניין, ויש לו קושי, אזי הוא מרכז את כל מחשבתו בכדי לפתור את אותו קושי, עד שלפתע מתנוצץ בו איזה ברק ותחושה שהקושי נפתר. תחושה זו באה מ'החכמה'. מצד אחד אותו אדם חש שהקושי כבר נפתר, אך לאיך הוא עוד איננו יכול לבאר כיצד הקושי נפתר, ומה הן התשובות לשאלות.

מה הפירוש בדבר? והרי לא מדובר באדם שטחי, מה הפשט שמצד אחד הוא מרגיש שהקושי נפתר, ומאיך הוא איננו יכול לפתור לעצמו את הקושיות? בכדי להבין זאת צריך לבאר את משמעות המושג 'הבנה' - מה פירוש הדבר?

'הבנה' זה התקשרות בין האדם למהותו של הדבר. התקשרות זו, יכולה להיעשות בשני אופנים. או שהאדם מגיע לדבר או שהדבר בא לאדם. בהבנה של 'חכמה' הדגש הוא הדבר ולא האדם. בשעה שלאדם יש קושי, ולפתע פתאום הוא חש שהקושי נפתר, אזי הדבר התגלה אצל האדם, אך האדם עצמו הוא טרם הגיע לדבר, אצלו זה עוד קשה וחסר אצלו הבהירות בדבר. ולכן, מצד אחד הוא חש שהקושי נפתר, שהרי הדבר התגלה לפניו, אך מצד שני הוא עוד לא יכול להסביר כיצד בדיוק הקושי נפתר, שהרי הוא עצמו עוד טרם התקשר לדבר.

בחסידות, מדגימים זאת על-ידי כך שממשלים את ספירת ה'חכמה' ל'ראיה' ואת ספירת ה'בינה' ל'שמיעה'¹⁷⁸. מה ההבדל בין 'ראיה' ל'שמיעה'?

מקובלנו ש'אינה דומה שמיעה לראיה'¹⁷⁹, ומשמעות הדברים שידיעה המבוססת על 'ראיה' מאומתת יותר משמיעה. אדם יכול לשמוע על ציור יפה, ומונחים אצלו כל הפרטים של הציור, ואעפ"כ בשעה שהוא יראה את הציור, הוא יחוש וודאות והזדהות אחרת לחלוטין - מדוע זה אכן כך?

ב'בינה', ב'שמיעה', האדם קולט את הדבר באמצעות הוכחות והיסקים שונים.

177. בהבא לקמן ראו בביאוריו של ר' יואל על המאמר 'מרגלא בפומיה דרבא', 'להבין ולהשכיל' עמ' 373-378. וראו באריכות ב'שערי תורה', ג (טבריה, תשע"ז), עמ' 312 ואילך.

178. ראו למשל ב'תורה אור', עה א. וראו במקומות שנסמנו לעיל בהערה הקודמת.

179. ראו מיכלתא יתרו יט, ט, לקח טוב שלח יג, יח. וראו גם ברש"י במסכת ראש השנה כה, ב ד"ה 'יעמדו'.

כלומר, כל ידיעתו על ה'דבר' נעשית באמצעות אמצעים חיצוניים שאינם הדבר עצמו. בשונה מכך, בהבנה של 'חכמה' הדבר עצמו התגלה, מהות הציור היא זו שהתגלתה לאדם, זו התגלות שונה, הבנה שונה, משהו אחר לחלוטין¹⁸⁰.

דוגמא מוחשית לכך ניתן להביא מהמושג 'טביעת עין' לגבי מציאה¹⁸¹. אדם שאיבד חפץ כלשהו, יש שתי אפשרויות בהם הוא יכול לקבל את החפץ חזרה (כמובן, מדובר על אדם דובר אמת שאיננו שקרן). אפשרות אחת היא באמצעות שהאדם יחזור על הסימנים של החפץ שאיבד, החפץ נראה כך וכך. אפשרות שניה היא לא באמצעות סימנים של החפץ, אלא באמצעות כך שהאדם מזהה את החפץ עצמו, הוא רואה שהחפץ שלו, יש לו פשוט 'טביעת עין' שזה החפץ שלו!

כעת, נשאלת השאלה, איזה סוג של זיהוי חזק יותר? במה יש וודאות גדולה יותר ואיזה סוג זיהוי מאומת יותר אצל האדם?

בפשטות סוג הזיהוי של האופן הראשון, שכן האדם אומר את הסימנים של החפץ, אין לך הוכחה גדולה מזו! אבל לאמיתותו של דבר, זה אינו נכון, באופן הראשון האדם מזהה את הסימנים של החפץ, יש לו הוכחות שונות שהחפץ הזה שייך לו, אך בעומק, סוף סוף החפץ עצמו, במהותו, נעלם ממנו (יש לו רק הוכחות של החפץ). מה-שאינ-כן, באופן השני, באמצעות 'טביעת העין' האדם מזהה את הדבר עצמו, מהותו של החפץ היא זו שגלויה לאדם.

ובאמת לא ניתן להגדיר מה זה הדבר עצמו? מה מהותו של החפץ? מדובר כאן על סוג אחר לחלוטין. והדבר דומה לאדם שינסה להגדיר סברות שכל בהגדרות ומונחים של עגול או מרובע... זהו סוג אחר לחלוטין של זיהוי שאיננו נמדד במושגים של הוכחות.

אותה 'טביעת עין', ה'ראיה' במהותם של הדברים, נעשית באמצעות ה'חכמה', זו היא מהותה. ב'חכמה' יש את הכוח להתנתק מהאדם, ולהתחבר ולראות את הדבר כשלעצמו. זו משמעות הדברים ש'חכמה' היא 'ביטול', ב'חכמה' האדם מבטל את עצמו, ואת צורת ההסתכלות שלו, לטובות הדבר בעצמו.

180. דוגמא לחילוק שבין הבנה באמצעות ה'חכמה' להבנה באמצעות ה'בינה' ראו אצל רבינו הזקן בתורה אור פרשת משפטים, עה, א.

181. ראו במסכת בבא מציעא כג, ב.

...

הכוח הזה, שהאדם יכול להתנתק מתפיסת הדברים כפי שהיא אצלו בעצמו, ולראות את האמת, הדבר כשלעצמו, קשורה למה שמבואר אצל רבינו הזקן נ"ע בספר התניא אודות נפש הבהמית של יהודי¹⁸².

בפרק הראשון בספר התניא כותב רבינו הזקן נ"ע שההבדל בין הנפש הבהמית של היהודי לנפש הבהמית של הגוי היא במידות טובות. אצל גוי כל טובה שהוא עושה, סוף סוף בעומק, זה בשביל עצמו. ואילו אצל יהודי הוא עושה את הדבר בגלל הזולת. היום כשצריך להסביר זאת לאנשים, הדברים הללו נשמעים גזענות. אך ראשית כל לפני שנסביר זאת ב'חוצה', יש צורך להסביר זאת לעצמנו. נכון, שכך היא בוודאי המציאות (רבינו הזקן וחז"ל בוודאי היו גם הפסיכולוגים הטובים ביותר...). אך מה באמת משמעות הדברים? מה הפשט שהגוי עושה טובות עבור עצמו?

ידוע, שכאשר שור רואה בגד אדום אזי הוא מתעצבן, זה הטבע שלו. והדרך להרגיעו היא באמצעות כך שיסלקו לפניו את אותו בגד אדום. על-דרך-זה כאשר הגוי מרחם על מישהו, פירושו של דבר, שאצלו נרגש הצער שבדבר, עד שהוא מרחם על הזולת. כלומר בעומק נפשו סוף-סוף לגוי יש צער, והרחמנות היא תוצאה מרגש הצער שהגוי מרגיש. נמצא, שכל הרחמנות שלו היא מעצמו, ונעשית כתוצאה מרגש שלו.

מה-שאינ-כן, כאשר יהודי מרחם על מישהו, אין פירושו של דבר שאצלו נרגש הצער, ורק לכן הוא מרחם. אלא ליהודי יש יכולת להתנתק מעצמו, ולרחם כיון שלשני יש צער. היהודי מסוגל להתבטל, לא לראות את עצמו בתמונה, אלא לחוש הזדהות מוחלטת עם האדם השני כיון שלזולת יש צער. זו תכונה שקיימת אצל יהודי בלבד! וזו משמעות הדברים שהגוי גם כשאר הוא עושה טובה, זה לעצמו, ואילו יהודי מסוגל לעשות טובות רק בגלל הזולת.

...

כוח זה של יהודי להתבטל, ולראות את הזולת עצמו. קשור גם לנפש השכלית

182. בעניין זה ראו גם ב'דרכי החסידים', עמ' 149-146.

השונה בין היהודי לגוי¹⁸³. וניתן לראות זאת באמצעות ההתמקדות בנושאים השונים שבשכלי אומות העולם לעומת - להבדיל - היהדות.

באופן כללי החכמות החיצונית מתעסקות יותר במה שכבר קיים, בתכונות ובמציאויות השונות. ואילו ביהדות הדגש הוא מה אמור להיות, כיצד צריכים להתנהג. כלומר, חוכמת הטבע השונות מניחות שהעולם הוא מציאות, זו הנחת היסוד, הם אינם יוצאים ומתנתקים מעצמם אל כלפי האמת, ולעולם הם נשארים בתוך התחום של המציאות.

מה שאין כן ביהדות, יש יציאה מהעולם ומהמציאות, וההתקדמות היא במה נכון ומה צריך להיות, יש יותר ביטול כלפי האמת.

...

ישנם שני ביאורים בחסידות על עניינם ומדרגתם של עולמות 'בריאה' ו'יצירה' ('ועשיה') בסדר השתלשלות.

ביאור אחד, ש'בריאה' ו'יצירה' זה על-דרך 'שכל' ו'מידות'. שעניין השכל שייך בתוכנו למהות מדרגת ה'בריאה', ו'מידות' שייכות במהותן ל'יצירה'. ביאור שני הוא ש'בריאה' זה 'חומר היולי' וראשית התגלות היש כפי שהוא פשוט מכל צורה פרטית של יש, וזהו 'כוח היולי' הטמון בו עצם נקודת המציאות. מה-שאיין-כן 'יצירה' זהו כפי שכבר החומר הפשוט ירד ו'הצטייר' ל'יש' פרטי (באופן כזה שהוא כבר שייך ל'עשיה' ממש).

ואף שלכאורה, אלו שני ביאורים שונים, אבל בעומק העניין יסוד שני הביאורים הוא אחד. 'מידות' עניינן הוא כבר כפי שכבר הדבר (שאליו האדם מתקשר) מצטייר כלפי מציאות האדם. מה-שאיין-כן, שכל, זה הדבר כפי שהוא בהפשטה, למעלה לגמרי משייכות ותנועה כלשהיא כלפי מציאות האדם, אלא זה העניין כפי שהוא לעצמו בהפשטתו וטהרתו.

וזו גם המשמעות המבואר בספר התניא¹⁸⁴ ש'אהבה' ו'יראה' טבעיים מקומם ב'יצירה', ו'אהבה' ו'יראה' שכליים (שבאים על-ידי התבוננות) מקומם ב'בריאה'. אהבה

183. בעניין זה ראו גם 'בדרכי החסידים', עמ' 147-146. וראו גם אצל אדמו"ר מוהריי"צ במאמר ד"ה 'חביב אדם שנברא בצלם' (ספר המאמרים, תש"ב). ולעיל עמ' 7.

184. פט"ז ופל"ט.

ויראה טבעיים פירושה שהאדם בטבע, יש לו אהבה או שבטבע הוא אדם הירא, וכעת על-ידי שהוא מתבונן בגדולת ה' או ברוממות ה', אזי הוא מטה את השכל שלו ומקשר אותו באלוקות. אך סוף סוף, זה עדיין אהבה ויראה שבאים כתוצאה ממציאות האדם, ולפיכך זה בעולם היצירה, עולם השייך ל'מידות', למציאות האדם.

מה-שאינן כן אהבה ויראה שכליים, הם לא קשורים כל-כך לטבע האדם, ורק על-ידי ההתבוננות האדם מעורר את הטבע שלו. אלו הם אהבה ויראה שהרבה יותר קשורים עם אלוקות כשלעצמו (ולא כפי שאלוקות שייכת לטבע האדם) - שהקב"ה הוא דבר הנאהב ודבר שיראים ממנו, מצד שלמותו כשלעצמו.

...

מספרים¹⁸⁵ על 'גדול' אחד שעיקר עניינו היה התרחקות וזהירות מכל נדנוד של שקר.

היה מקרה, שהעלילו על איזה יהודי בעשיית מעשה כלשהו, וגזרו עליו פסק דין מוות. הדרך היחידה בה היו יכולים לבטל את פסק הדין הייתה באמצעות כך שאותו 'גדול' (כיון שהוא וודאי דובר אמת) יבוא ויעיד על אותו יהודי שלא עשה את אותו מעשה, וזכאי הוא. אלא שלאותו 'גדול' היה באמת ספק האם היהודי עשה את המעשה אם לאו, והתלבט מה לעשות, והתפלל להקב"ה שחלילה לא יצטרך להגיד ספק שקר בסוף ימיו. ובאמת מסופר שאותו גדול, באותו הלילה הלך לישון, ובבוקר כבר לא קם.

אנשים מספרים מעשה זה בהתפעלות עצומה על מדרגתו של אותו 'גדול', ועל הנס שנעשה לו. ולא מרגישים בליצנות שבדבר. עומד לו יהודי בסכנת נפשות, עומדים להוציא אותו למוות, יש אדם שיש לו דרך להציל אותו. ואעפ"כ הוא מסרב להציל אותו - וכל כך למה?! בגלל שהוא חושב על עצמו! אפילו ברגעים כאלו החשבונות שלו זה מדרגתו ומעמדו ומצבו! זו דוגמא מוחשית לאדם שאיננו מסוגל לבטל את עצמו כלפי האמת, וכל החשבונות שלו נעשים רק על בסיס מציאותו האישית.

בבריאה יש כמה סוגים, דומם, צומח, חי ומדבר. ובכל סוג וסוג יש ריבוי פרטים. בצומח, למשל, יש מעשבים קטנים ועד 'ארזי הלבנון'. אך הסוג של 'חי' זה משהו אחר

185. המעשה מסופר על רבי רפאל מברשיד זצ"ל (תלמידו של רבי פנחס מקוריץ). ראו ב'שמועות וסיפורים', חלק ראשון עמ' 243, 'לקוטי סיפורים' עמ' מב-מג וב'דור דעה' (כסלו, תשע"ה) עמ' 143-145.

לגמרי. 'בוא אדם ויחשוב שהמעלה של 'חי' זה דבר שגבוה אף יותר מ'ארזי הלבנון' - הרי וודאי שזו שטות גמורה! 'חי' זה משהו אחר לגמרי.

וכך גם בסיפור על אותו 'גדול', אולי הנהגתו היא נפלאה וגבוהה ביותר, אבל זו הנהגה של 'חי', זה בכלל לא קשור לסוג ה'מדבר'...

...

פעם מסרתי שיעור בבארא-פארק, והזכרתי את העניין שבבריאה יש ארבעה סוגים (דומם, צומח, חי ומדבר), ושיהודי הוא סוג חמישי (ושהוא לא חלק ודרגה נעלית במין ה'מדבר').

אחד מהבחורים שהיו שם, אמר לי שראש הישיבה שלהם הסביר להם שיש עוד סוג בריאה - "בן-תורה" ... אמרתי לו שזה לא עוד סוג, שהרי אדם שלא יודע דבר, ילמד כמה דפי גמרא ויהיה 'בן-תורה', זה לא סוג בפני עצמו. אותו בחור השיב לי, שניתן לומר כך גם על הסוג 'יהודי', שכן גם גוי יכול ברגע אחד להתגייר...

הסברתי לו שזה לא נכון. ניקח לדוגמא אדם גוי, שהוא אתאיסט, מושחת ובעל מדות-רעות, שהתחיל להתקרב לאמת. הוא עבד על עצמו, והשתנה לחלוטין בשכל ובמידות, עד שהלך לרב וביקש להתגייר. הרב, השיב לו שכעת הוא איננו יכול לגייר (בגלל סיבה טכנית, שהמפתח למקווה אינו ברשותו), אך שיבוא מחר ויטבול במקווה.

כשמתבוננים, בסיפור זה יש שלושה מצבים, שהגוי היה אתאיסט בעל מידות-רעות, שהתקרב לאמת ונעשה עדין ולאחר שטבל במקווה. כעת - שאלתי את הבחור - מה אתה חושב, המצב השני (שהגוי נעשה עדין), דומה יותר למצב הראשון או למצב השלישי? לכאורה, המצב השני דומה יותר למצב שלישי, שכן הגוי כבר מזוכך וכבר מאמין וכו' וכו', רק מה? המפתח למקווה חסר... אך וודאי שזה לא נכון! המצב השני דומה יותר למצב הראשון, כמה שהגוי ילמד ויהיה אדם מזוכך ומרומם סוף-סוף הוא נשאר גוי ו'יהודי' זה סוג אחר לחלוטין...

...

מכאן גם מגיע אצל המתנגדים הזלזול הכללי במבצעים¹⁸⁶. עומד לו בחור חב"די

186. ראו גם ב'דרכי החסידים', עמ' 46 וב'מחשבת החסידות', חלק ראשון עמ' 274-265.

ו'משגע' עובר אורח להניח תפילין, לאחר ריבוי הפצרות נאות אותו 'חילוני' להניח תפילין רק בכדי שאותו בחור חב"דניק "ירד לו מהנשמה"...

המתנגד, שואל - ובצדק לשיטתו - מה הטעם בהנחת תפילין שכזו?! האדם לא הניח תפילין אלא בכדי שהבחור החב"די יפסיק להטריד אותו, ועוד דקה או שתיים הוא כבר ישכח מכך - מהי אם-כן התועלת בהנחת תפילין שכזו?

ובאמת, בעולם ההשקפתי שלו - הוא צודק. הבעיה היא שהוא לא יוצא מצורת החשיבה שלו, והוא איננו מתבטל כלפי האמת. הרי יש רמב"ם מפורש¹⁸⁷ ש"כופין אותו עד שיאמר רוצה אני!" נו, אומר על כך המתנגד, הרמב"ם באמת קשה... המתנגד כל-כך מזוהה עם תפיסת העולם המציאותית עד שאפילו שכאשר יש רמב"ם מפורש אזי הרמב"ם הוא זה שקשה...

...

גם בקשר של בני-ישראל להקב"ה יש שני עניינים אלו, של התקשרות מצד עצמם ומצד הקב"ה¹⁸⁸.

ראשית כל יש קשר מצד בני-ישראל, שבני ישראל מתבטלים כלפי הקב"ה, בדיוק כשם שעבד מתבטל אל המלך ואל ציוויו השונים. אך יש סוג של קשר עמוק יותר, קשר מצד הקב"ה שהתחדש בשעת מתן-תורה, שבני ישראל קשורים להקב"ה מצד עצם הדבר, מצד הקב"ה.

ליתר ביאור:

מלכותו של הקב"ה שונה ממלכות בשר-ודם. מלך בשר ודם שיש לו נתין או עבד שלגמרי מסור ובטל אליו, תשאל אצלו "האם גם אדם ממדינה אחרת, גם הוא צריך להתבטל"? וודאי שלא! כיון שכל מלכותו של המלך זה מצד העם.

כלומר, הוא מלך כיון שהם קיימים. ואפילו לו יצויר מלך השולט בכיפה, שכל העולם שלו, אפילו במקרה זה מלכותו איננה 'בעצם' אלא מצד העם. שהרי אילו הקב"ה יברא כעת מקום חדש, אזי המלך איננו שולט שם. זאת אומרת, שמלכות המלך מתחילה מפרטים ומציאותיות כלשהם, זה אינה 'מלכות' בעצם.

187. ראו בהל' גירושין, ב, כ.

188. ראו ליקוטי שיחות חט"ו, ויצא (שיחה שלישית).

על הקב"ה נאמר "אשר מלך בטרם כל יצור נברא"¹⁸⁹ שפירושו של דבר, שהמלכות של הקב"ה איננה כמלכות בשר ודם, שכיון שיש עם שבטל אזי הוא מלך, אלא יש כאן 'מלכות' בעצם.

וכן לגבי מציאותו של הקב"ה, היא שונה לחלוטין משאר המציאויות שבעולם. שאר הדברים מצויים כיון שהם ישנם בפועל, לדוגמא שולחן, במה הוא ישנו? בכך שכעת במקום ספציפי זה הוא נמצא (הוא תופס מקום ואי-אפשר לעבור בו), אבל הקב"ה הוא נמצא 'בעצם', כלשון המופיע בחסידות¹⁹⁰ 'נמצא בלתי מציאות נמצא'.

...

בשנים הראשונות הרבי עורר מאוד שיחזרו שיחות בבתי הכנסת. היה בית כנסת שלא היה בחור קבוע שיחזור שם שיחות, פעם אני הייתי הולך, פעם ר' יודל קרינסקי ופעם ר' יוס'ל בליז'ינסקי. הרב שם היה אדם מוזר. מצד אחד הוא הסכים לנו לחזור שם שיחות, אלא שהיה יוצא בתחילת השיחה וחוזר בסופה. פעם מישהו זלזל בשיחות ובחסידות, אותו רב אמר: "מילא אני, אני 'גדול'! יכול לחלוק על חסידות, אבל אתה..."

שבת אחת, לא סידרנו בנינו, ויצא שאף בחור לא חזר בבית-הכנסת שם שיחה. שבת לאחר-מכן הלכתי לחזור שם שיחה, ואחד מהמתפללים אמר לי ששבוע קודם לא הגיעו לכאן מליובאוויטש ודיבר אחד ממיר, חשבתי שהוא סתם אומר, אלא שהוא מיד הסביר - בליובאוויטש כל הזמן מדברים אותו דבר, עוד פעם על 'תורה' ועד פעם על 'נשמות-ישראל', ואילו אותו בחור כל הזמן אמר "איך זאג אזוי"..." ו"איך זאג אזוי"..."

189. בנוסח התפילה, פיוט 'אדון עולם'.

190. ראו המשך תערי"ב ח"א פמ"ט (עמ' קטו בהוצאות החדשות), ושם נסמן.

פרשת שלח

בפרק ל"ב בתניא, הלב של התניא¹⁹¹, מסביר רבינו הזקן שעל היהודי לאהוב כל יהודי ויהודי, למעט "המינים והאפיקורסים שאין להם חלק באלוקי ישראל". אעפ"כ, הרבי הזכיר¹⁹² שרבותינו נשיאינו נהגו לקרב את כל היהודים ממש, אפילו את אלו עליהם נאמר "תכלית שנאה שנאתים", והחזירו אותם למוטב.

ובאמת, מה ההסבר בהנהגה זו?

יש שמבארים, שכיון ש'אין אדם יודע מה בליבו של חברו¹⁹³, על כן אין מקום להתעסק במעמד, מצב והדרגה של הזולת. רק מה? דוד המלך, כיון שהיה מלך, והיה עליו חובה של הנהגת כלל ישראל, אזי רק עליו נאמר "תכלית שנאה שנאתים". אמנם, מובן ופשוט, שביאור זה דחוק מאוד.

פעם¹⁹⁴ שאלו את הרבי הרי"צ, מדוע הוא מקרב יהודים כאלה שעליהם נפסק בשולחן ערוך כי יש לנהוג בהם בדרך של 'מורידין ולא מעלין'. השיב הרבי: "בשולחן ערוך יש ארבעה חלקים אורח חיים, יורה דעה, אבן העזר וחושן משפט. החלק האחרון הוא 'חושן משפט'. בחלק זה עצמו יש יותר מארבע מאות ועשרים סימנים. ההלכות העוסקות ב'מורידין ולא מעלין' מופיעות בסוף 'חושן משפט', בסימנים האחרונים. למה להתחיל בהלכות האלה? קודם לכן יש להקפיד לקיים את כל ההלכות שמופיעות בארבעת חלקי השולחן ערוך, וכשסיימו הכול ולא יישאר לנו אלא לברר את ההלכות האחרונות, יהיה מקום לדון בהן...".

191. ראו לקוטי ביאורים בספר התניא, ח"א, עמ' שצא. וראו גם לקו"ש, ח"ט, עמ' 156 הערה 23.

192. מאמר ד"ה 'הוי' לי בעוזרי', תשי"ז, בתחילתו (וראו גם שם בהע' 6 בשולי הגיליון).

193. פסחים נד, ב.

194. לקוטי שיחות חלק ב', עמ' 620.

אודות מעשה פנחס¹⁹⁵, כתב רש"י על הפסוק¹⁹⁶ 'פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן':
 "לפי שהיו השבטים מבזים אותו הראיתם בן פוטי זה שפטם אבי אמו עגלים לעבודה
 זרה... לפיכך בא הכתוב ויחסו אחר אהרן". ולכאורה, מה זה נוגע? אם הדין לא נכון,
 אז אסור לעשות כן. ואם העניין כן נכון, אז מה זה נוגע שסבו של פנחס פיטם עגלים
 לעבודה זרה?!

אלא, יש אנשים שבטבעם הם אכזריים, רק מה? הם 'פרומע אידן', ולכן הם בוודאי
 לא ירצו שבני אדם יתנהגו באלימות. אך כשיש מקרה, ויש הזדמנות, שעל פי תורה
 לכאורה יש הצדקה להתנהג באלימות, מיד יתפרץ אצלם הטבע האכזרי, והם מצדיקים
 את עצמם שזה עניין של 'קדושה...'.¹⁹⁷

ולכן השבטים חשבו, הרי כל בני ישראל נעלמה מהם ההלכה ש"הבועל ארמית
 קנאים פוגעין בו", ואפילו ממשה רבינו עצמו, נעלמה הלכה זו. ולכן, כשראו את
 פנחס שנתעורר בקנאות, חשדו בו שזה הגיע מטבע האכזריות שבנפשו. וגם ראה
 הייתה להם, שכן "פטם אבי אמו עגלים לעבודה זרה", שזה לא סתם עניין של עבודה
 זרה, אלא "פטם" שמצער את בעלי החיים באכזריות. וחשבו השבטים שטבע זה עבר
 בירושה גם אל פנחס.

ועל זה אומר רש"י: "לפיכך בא הכתוב ויחסו אחר אהרן". עניינו של אהרן היה
 'רודף שלום ומטיל אהבה בין בעלי מריבה'¹⁹⁷, ולכן הוא התעורר בלעשות שלום בין
 היהודים להקב"ה מצד אהבת ישראל שלו שלא תפרוץ מגיפה.

לגבי נח¹⁹⁸ כתוב¹⁹⁹ "את החיה אשר איננה טהורה", ועל זה נאמר²⁰⁰ אשר "עיקם
 הכתוב שמונה אותיות ולא הוציא דבר מגונה מפיו" (שלא נכתב "טמאה"). וזאת
 למרות שהלשון 'טמא' כתוב ריבוי פעמים בתורה. והסבר הדבר הוא, שיש הבדל בין
 סיפורי התורה לבין הלכות שבתורה. כשמדברים בהלכה (בפרשת שמיני), צריך הדבר
 להיות ברור וחד, אך כשמספרים סיפור, בנח, בזה התורה מלמדת אותנו שצריך לדבר
 בלשון נקיה.

195. לקוטי שיחות, חלק ח', פרשת פנחס.

196. פרשת פנחס, כה, יא.

197. רש"י חקת, כ, כט.

198. בהבא לקמן ראו בלקוטי שיחות, חלק י' פרשת נח שיחה ב'.

199. בראשית ז, ח.

200. פסחים ג, ב.

יש שמסבירים שהפירוש בזה, שבכדי שהלכה תהיה בלשון ברורה, אזי משתמשים בלשון שאינה נקיה. כלומר, הכלל ש'ההלכה תהיה בלשון ברורה' גובר על הכלל ש"לא יוציא דבר מגונה מפיו". אבל לאמיתו של דבר, הפשט בזה הוא שכאשר מדובר בהלכה אז אין זה דבר מגונה, זה לשון נקיה.

אחרי הסיפור עם נח ש"ויתגל בתוך אהלה"²⁰¹, כתוב²⁰² לגבי שם ויפת ש"וילכו אחורנית ויכסו את ערוות אביהם ופניהם אחורנית וערוות אביהם לא ראו". ושואלים בזה, שבפסוק נראה כפל, הרי אם הם הלכו אחורנית ופניהם אחורנית בשביל לא לראות ערוות אביהם מיותר לציין בכתוב ש"ערוות אביהם לא ראו", ומפני מה הוצרכה התורה לכתוב זאת?

אלא הביאור הוא, שערוות אביהם במובן הגשמי ודאי שלא ראו, ועוד יותר מכך, גם במובן הרוחני הם לא ראו חיסרון באביהם, ההתמקדות שלהם הייתה רק לתקן ולכסות את אביהם. הם ראו רק את ה'הלכה' שבדבר, מה ההוראה ומה צריך לעשות במקרה זה.

מפורסמת תורת הבעש"ט²⁰³, שכאשר אדם רואה רע בזולתו, הרי זו הוכחה שדוגמת אותו הרע נמצא בו בעצמו, וכמו אדם המביט בראי אם פניו נקיים, אינו רואה במראה שום דופי, אבל אם הוא רואה לכלוך וכתם בראי, אין זה אלא משום ש'פניו מטונפין'.

ולכאורה, הרי היו כמה וכמה צדיקים, שראו רע אצל יהודים, והרי וודאי שלא היו שייכים לכך, ואי אפשר לומר שדוגמת אותו רע היה נמצא בהם! והביאור הוא²⁰⁴, שדברי הבעש"ט שהרואה רע בחבירו נמצא אצלו, זה שרואה בחבירו "רע", אבל צדיקים לא ראו את ה'רע' שבדבר, אלא את ה'הלכה' שבדבר, מה התורה אומרת במקרה זה, וכיצד אפשר לתקן את הדבר.

...

ראיתי פעם קונטרס בעניין 'מורידין ולא מעלין', ומסביר שם, בהקדמה, שראה לנכון להוציא קונטרס זה, כיון שלא כל כך מתעסקים בנושא זה. הרבנים בארץ ישראל הם משוחדים, כיון שהם מקבלים כסף מהממשלה... ואילו האדמו"ר מליובאוויטש,

201. בראשית ט, כא.

202. שם, כג.

203. מאור עינים, תחילת פרשת חקת. וראו גם במקומות שנשמנו בלקוטי שיחות, לעיל הערה 198.

204. ראו בנסמן בהערה הקודמת.

לא עוסק בזה, כיון שלאמיתתו גם הוא משוחד, כיון שיש לו הרבה אהבת ישראל... אותה טענה יש גם על הקב"ה, שגם הוא אוהב הרבה את בני ישראל "בין כך ובין כך בני הם"²⁰⁵...

כל זה, עדין לא מסביר כיצד באמת רבותינו נשיאינו נהגו לקרב את כל בני ישראל, אפילו מי שעליהם נאמר "תכלית שנאה שנאתים".

תשאל אצל כל בן אדם, שחלילה הילד שלו ירד מהדרך, וחסידי ליובאוויטש מתעסקים ומקרבים אותו האם הוא מרוצה מכך? בוודאי יענה לך שכן, וזאת למרות שייתכן והוא מסוג האנשים עליהם כתוב שאסור לקרבם. רק מה? אותו אדם יסביר, שבאמת, זה נכון שלא צריך לקרב, אלא שסוף סוף זה הבן שלו! כלומר, יש עולם עם החוקים שלו ויש את התורה שהקב"ה נתן, והבן שלו יקר אצלו יותר מהתורה, אך אילו באמת הוא היה יהודי מזוכך אזי הוא לא היה מרוצה מכך שמקרבים את בנו...

אבל, האמת היא שזו טעות. כל יהודי ויהודי הוא בנו של הקב"ה, וכשם שהאבא מרחם על בנו, כך גם הקב"ה מרחם על כל יהודי ויהודי, ורוצה באמת בקירובם. וזאת למרות הדין של 'מורידין ולא מעלין'.

פעם ראיתי קונטרס²⁰⁶, שיש אומרים שהוא מהאדמו"ר הצמח צדק²⁰⁷, 'אגרת הוויכוח והשלום', ושם נכתב כל מיני טענות על חסידים, למשל שבתפילה הם מוסיפים מילים (כמו 'טאטע זיסער') בעוד שעפ"י הלכה הרי אסור להפסיק. ובקונטרס שם מביא להנהגה זו כמה ראיות מהש"ס.

ומביא שם מהגמ' במסכת כתובות²⁰⁸ שמסופר על כובס אחד שהיה נוהג ללכת לרבי כל יום ויום, אך ביום פטירתו של רבי 'אשכבתיה דרבי', לא היה. לאחר מכן כששמע על כך הצטער מאוד שבדיוק אז לא היה, ועלה לגג, קפץ ומת. ועל זה יצאה בת קול ואמרה 'ההוא כובס מזומן לחיי העולם הבא'.

ואעפ"י שלפי הלכה²⁰⁹ הרי 'המאבד עצמו לדעת אין לו חלק לעולם הבא', ואם היה

205. עפ"י פיוט הסליחות שחיבר הריב"ם. וראו בקידושין לו, א.

206. נדפס ב'כרם חב"ד', חלק רביעי, עמ' 226-236. וראו גם לעיל בעמ' 33.

207. ראו לעיל בעמ' 33, ובשולי הגיליון בהערה 136.

208. קג, ב.

209. ראה לעיל בעמ' 32 ובשולי הגיליון בהערה 138.

הולך לשאול רב אזי היה אוסר עליו לקפוץ, אעפ"כ הכובס נהג לפי הרגש נפשו ועל כך יצאה ה'בת קול' והכריזה שהוא מזומן לחיי עולם הבא.

אותו הדבר רואים גם בדין ש'הבועל ארמית קנאים פוגעין בו', שוודאי אילו אדם יבוא וישאל רב האם מותר לו לפגוע בבועל ארמית אז הדין הוא שאסור, שכן עפ"י הדין היבש ('טרונקנע דין') אז אסור, אך מי שהוא קנאי, שבוער בו קנאת ה', אזי זהו מעשה נכון²¹⁰.

מכאן רואים שיש ליהודי קשר להקב"ה, שהוא נעלה אפי' יותר מהתורה ומצוות, ולפעמים ייתכן שליהודי התפרץ קשר זה. צריך כמובן להיזהר בזה, ולא צריך להתבונן בזה. הגבול בין זה לבין קונסרבטיבים מאוד דק...

יש מדרש²¹¹, משל למלך ש"כעס על בנו והכניסו לקיטון ומתחיל לבקש להכותו. והיה המלך מצעק מן הקיטון: הניחה לי שאכנו. והיה פדגוג עומד בחוץ, אמר הפדגוג: המלך ובנו לפניו בקיטון למה הוא אומר הניחה לי, אלא מפני שהמלך מבקש שאלך ואפייסנו על בנו, לכך הוא מצעק "הניחה לי".

כלומר, תפקידו של הפדגוג איננו בשביל עצמו, אלא כל הפדגוג הוא לצורך הבן. וממילא, כאשר הבן הולך כנגד רצונו של המלך והפדגוג, אזי הפדגוג מיד מפייס את המלך כל תפקידו של הפדגוג הוא אך ורק לצורך הבן.

...

בחסידות מבארים²¹² את החילוק שבין 'אור' ל'שפע'. באופן כללי 'אור' זהו המשכה מה'מאור', ללא התחשבות במקבלים, ולכן 'אור' מאיר גם במקום האשפה. מאידך 'שפע' היא המשכה לפי ערך המקבלים (בדוגמת רב שמשפיע את השכל לפי ערך התלמיד).

בעניין שהתורה מתחילה באות בי"ת ולא באות אל"ף, שואלים מדוע התורה לא מתחילה באות א', הראשונה? ומבואר בירושלמי²¹³ שאל"ף היא תחילת המילה 'ארירה', ובי"ת היא תחילת המילה ברכה.

210. בכל זה ראו גם לעיל בעמ' 32 ובנסמן בשולי הגיליון בהערות.

211. שמות רבה, פרשת כי תשא, פרשה מב סימן ט.

212. ראו ב'דרך מצוותיך', מצוות הלל, ד"ה "להבין בתוספת ביאור מ"ש בפ' הלל", בהמשך תרס"ו, ד"ה 'זאת חוקת התורה' ובריבוי המקומות שנשמנו שם בשולי הגיליון.

213. חגיגה פ"ב ה"א.

ושואלים על זה²¹⁴, והרי מצינו מילים רבות, המתחילות באות בי"ת ותוכנן הוא תוכן של היפך הברכה, ולאידך גיסא ישנן כמה וכמה מילים שמתחילות באות אל"ף ומשמעותן הוא טוב וברכה.

והביאור הוא²¹⁵, שהתוכן של האות אל"ף הוא 'ארירה', וזאת משום שאל"ף עניינה הוא 'אור' (זה הראשית וההתחלה), ו'אור' כיון שהוא לא מתחשב במקבלים, הרי הוא מגיע גם לאשפה 'ארירה', ואות בי"ת שעניינה הוא 'שפע', לפי ערך המקבלים, אזי זה 'ברכה'.

הדברים שאמרתי לכם עד עתה, לא יודע למה אמרתי אותם... לא יודע למה זה שייך כעת... ככה זה שלא מכינים מה לומר... כמו ש'אור' אינו בערך ל'מקבלים' כך גם דברים שאמרתי, אלו דברים שהם בגדר 'אור' במקום האשפה... הדבר היחיד שאתם יכולים ללמוד מזה הוא שכשאינן לכם מה לומר אפשר פשוט לשתוק!...

...

ר' מיישקה גור אריה²¹⁶ היה מרבה ללכת להתוועדויות של ר' זלמן משה, למרות ששניהם היו אנשים בעלי סגנון שונה לגמרי זה מזה, הוא היה הולך חצי שעה בכדי להשתתף בהתוועדות של ר' זלמן משה. כאשר היה שומע שר' זלמן משה היה מתוועד, היה מזדרז לסיים התפילה בכדי להספיק לשמוע את ר' זלמן משה...

פעם הם ישבו יחד, ור' זלמן משה היה כבר מבושם. הוא פנה לר' זלמן משה ואמר לו: "נו מיישקה, זאג עפאס א ווארט, זאג וואס איז 'פשיטות'..." (אמור משהו, אמור מהי 'פשיטות'). וכך, דחף אותו: "נו זאג, דו ביסט דאך א שטיקל משכיל (הרי אתה קצת 'משכיל'), זאג וואס איז 'פשיטות'..."

נו, מה ר' מיישקה יכול לומר לו? וכי אפשר להסביר מה זה 'פשיטות'?! אבל ר' זלמן משה שוב דחף אותו: "נו, זאג שוין (אמור כבר), זאג וואס איז 'פשיטות'..."

בלית ברירה, ר' מיישקה התחיל לומר משהו, אולם מיד כשפתח את פיו נתן לו סטירה קלה ר' זלמן משה, ואמר לו: "ווי דו הויבסט אן מסביר זיין, איז דאס שוין ניט 'פשיטות'... (אם אתה מתחיל להסביר, כבר אין זו 'פשיטות'...).

214. ראו באבן עזרא בהקדמתו לתורה.

215. ראו ב'באר מים חיים' (לרבי חיים מצ'רנוביץ) על פרשת בראשית ד"ה 'אמנם'.

216. ראו גם ב'בדרכי החסידים', עמ' 293, וכאן בא בהוספות קלות.

פעם ראיתי שהדפיסו סיפור זה, והרסו את הסיפור. כתבו שר' זלמן משה "התמלא כולו כעס על ר' מיישקה ונתן לו סטירה!"...

•••

אני זוכר איך ר' זלמן משה היה מתפלל²¹⁷. הוא התפלל במתינות, בלי שום רעש. הוא חשב הרבה במהלך התפילה. הייתה לו מנגינה, כמין 'תנועה' כזו, שהיה מתפלל איתה תמיד. היו פעמים רבות, שאחרי שהיה מסיים להתפלל, זה כבר היה אחרי הצהריים, הוא הרגיש צורך להתוועד. הוא היה מרגיש שהעניין עוד לא נכנס אצלו בפנימיות, ובכדי להתוועד יש צורך בשני אנשים.

באותו רחוב שהתגורר בו, גר גם ר' משה דוביסנדקי. לר' משה יש בן, ר' מוט'ל, שבאותה התקופה היה בערך בן שמונה. יום אחד, ר' זלמן משה היה אחרי התפילה, והנה הוא רואה את מוט'ל הולך ברחוב. הוא קרא לו: "מוטל קום אהער, קום פארבריינג..." (הוא הנה להתוועד). מוט'ל עלה אליו, ר' זלמן משה לקח בקבוק משקה ושתי כוסיות, מזג בשתיהן 'משקה' אבל הזהיר את מוט'ל: "דו זאלסט נישט טרינקען (אל תשתה), אתה רק תאמר 'לחיים' ואני אשתה בשבילך..."

הוא אמר 'לחיים' בעצמו ואמר למוט'ל: "נו, מוט'ל זאג 'לחיים'...", והוא שתה את שלו... ואז אמר: "אין עוד מלבדו! 'סאיז ניטא גארניט! גארניט! (מאום לא קיים!), ואמר למוט'ל: "מוט'ל זאג 'אין עוד מלבדו, סאיז ניטא גארניט, גארניט, איז ניטא..." כך התוועד איתו כרבע שעה עשרים דקות, ואז אמר: "נו, מספיק, לך לביתך".

היה זה ביטוי לרגש עמוק מאוד שחש באותם רגעים. הוא הרגיש במלחמה. הוא למד והתפלל הרבה שעות, והרגיש שהעניין עוד לא נכנס לתוכו. התחוללה בקרב, כביכול, מלחמה בין שני צדדים. זה לא בנוגע לעניין של 'בפועל ממש', אלא בנוגע להרגשת הדברים. הוא חש שהשכל האנושי לא מקבל את האמת של חסידות. הוא נאבק לקבע הרגשה זו במוח, והיה חייב לעשות משהו, להילחם שזה יכנס בפנימיות. לכן הוא חזר על כך פעם נוספת, כדי שהעניין יחדור בפנימיות.

פעם²¹⁸, באמצע התוועדות, אמר הרבי הריי"צ דבר מסויים לר' זלמן משה. אחר

217. ראו שם עמ' 294-295.

218. ראו גם ב'דרכי החסידים', עמ' 298, 'אנשים חסידים היו' עמ' 24 ו'באוצר החסידים - ארץ הקודש' עמ' 71.

כך, ר' זלמן משה שאל את החסידים שעמדו לידו מה הרבי אמר לו. שאלו אותו: "לא שמעת מה הרבי אמר לך?". השיב ר' זלמן משה: "במשך כל הזמן חשבתי, מתי הרבי יוריד את העיניים הקדושות שלו מהפנים החזיריות שלי...!".

בסוף ימיו ר' זלמן משה קיבל שיתוק²¹⁹, וביומא דפגרא, היינו הולכים לבקר אותו, בכדי שלא יהיה לבד בזמנים אלו. על השולחן היה מונח תרס"ו (באותה תקופה היה כבר את המאמרים הראשונים), והצביע על שורה מסוימת שמדובר בה אודות לוחות אחרונות שהיו באופן של חקיקה²²⁰, וזה תפס אותו מאוד.

...

פעם היה גיליון שבועי שהיה יוצא לאור לילדים ונקרא בשם 'האח', היו שם סיפורים מעניינים, וזה קירב הרבה ילדים לחסידות. ובאחד²²¹ הגיליונות מביא שם סיפור על 'אסיפת היצרים'.

פעם הייתה אסיפה ('פאראד'), בה התאספו כל ה'יצר הרע'. והיה שם את יו"ר

219. ראו גם ב'דרכי החסידים', עמ' 296 וב'אנשים חסידים היו' עמ' 50. ובמקומות אלו הובא בשינויים משמעותיים.

220. מובא בהמשך תרס"ו, עמ' קטו.

221. ראו ב'האח' שנה שנייה, גילי' מס' 23 ואילך (פרשת ויקרא, בנספח).

שער גילי' 'האח'
בו נדפס המעשה אודות 'אספת-היצרים'

תחילת סיפור 'אספת-היצרים'
כפי שנדפס ב'האח'

האסיפה, שהיה גבוה ושמן מרוב עבירות שגרם לעשות. לאדם אחד גרם לאכול מאכלות אסורות ולשני גרם שלא להניח תפילין וכו' וכו'. כל אחד מהיצר הרע נעמד בתורו וסיפר בגאווה אודות הפעולות שהצליח לעשות בכך שיהודים הפסיקו לקיים מצוות ולעבור עבירות רח"ל.

אחרון הנואמים היה יצר הרע קטן, רזה וחלש, שהתנצל שאין לו לספר על עבירות גדולות שגרם לעשות. אלא רק על כך שהצליח שלפעמים יש בחור שרוצה להאריך בתפילה וגורם לו שלא להאריך בטענה שיאחר ל'סדר הלימוד'... או להיפך, שגורם לבחור לקצר בלימודו בכדי שיאריך בתפילה... כל אחד לפי עניינו... אמר לו יו"ר היצר הרע: "לא ולא! טעות גדולה בידך! חטאים אלו הם המקור והשורש לכל החטאים שהוזכרו כאן קודם!..." "צריך לדעת, שבחור חושב קצת חסידות, זה סם המוות לנפש הבהמית!"

...

ר' אלטר שימחוביץ' היה מרבה לדבר עם תלמידיו על החשיבות הגדולה 'לחשוב חסידות'²²².

מספרים, שפעם מישהו טען לפניו אודות בחורים מסויימים שחושבים חסידות לפני התפילה, שזו 'חיצוניות', והדבר נעשה לשם 'פניות'. ר' אלטר הגיב ואמר: "לא ייתכן שדבר כזה יבוא מצד נפש הבהמית. היא לעולם לא תיקח סיכון כזה על עצמה..."

יש חוק במסחר, שאדם משקיע סכום כסף ומסכן את הכסף, עבור השקעה שהרווח ממנה עתיד לבוא, אבל לא ייתכן שהוא יסכן את כל חייו...

הדבר עמוק מאוד. הוא הכיר בכך שכאשר יהודי חושב חסידות כדבעי, זה בוודאי יפעל על מציאותו וישנה משהו מהנפש הבהמית. זה הדבר שהנפש הבהמית הכי פוחדת ממנו, ולכן לא ייתכן שזה יבוא מצידה, אפילו לשם פניה אישית. זה הימור על כל המציאות שלה.

...

יש שמתווכחים מה יותר נעלה 'לימוד התורה' או התעסקות ב'מבצעים'? מוזר שאף פעם לא שמעתי שמתווכחים מה יותר נעלה 'ציצית' או 'תפילין'?... שכן זה

222. ראו גם ב'דרכי החסידים', עמ' 246.

ברור ש'ציצית' ו'תפילין' כולם הם מצוות ה', ואין הבדל ביניהם. כך הוא גם בנוגע ל'מבצעים', שגם 'לימוד התורה' וגם התעסקות ב'מבצעים' עניינם הוא אחד השלמת הכוונה של הקב"ה.

על דרך משל מקטגור וסנגור, מתי הם אויבים זה לזה, רק בשעה שכל אחד מרגיש את מציאותו ואת תפקידו העצמאי שלו, ואז הסנגור טוען כלפי הקטגור "אתה איש רע! כל הזמן מחמיר!", ואילו הקטגור טוען כלפי הסנגור שהוא מידי רחמן, מידי מקל ובגללו יש הרבה פושעים וכו'.

מה שאין כן, כאשר נרגש הן אצל הקטגור והן אצל הסנגור שתפקידם הוא 'השלמת המלכות', אזי הם אוהבים זה את זה, בידעם שבכדי להשלים את כוונת המלכות, נזקקים הן לקטגור והן לסנגור, כך שתפקידם הוא חלק בהשלמת המלכות, כל אחד בתחומו שלו.

וכן הוא בנמשל, שהן 'לימוד התורה' והן ההתעסקות ב'הפצת המעיינות', אלו שני עניינים שאינם מתנגשים אחד בשני. זקוקים הן ל'לימוד התורה' והן להפצת המעיינות, את שניהם צריכים בכדי להשלים את הכוונה העליונה.

את השלוחים הרבי ייקר מאוד, אך מאידך 'ברכת הבנים' בערב יום כיפור, הייתה רק עבור התמימים. כל אחד ממלא את תפקידו שלו, המוטל עליו, להשלים את הכוונה.

יש שטוענים שכל הלימוד ב'תומכי תמימים', הוא רק כהקדמה והכנה ליציאה לשליחות, זו שטות! כעת התפקיד הוא לשבת וללמוד תורה, בזה משלימים את הכוונה העליונה כעת!²²³

...

הייתה ידידות בין הקוצקער לאדמו"ר הצמח צדק²²⁴. הקוצקער היה חריף ביותר, ויש לו אמרות חריפות. פעם התבטא "תנו לי עשרה אנשים ואהפוך את העולם", ואילו אדמו"ר הצמח צדק אמר על כך שהוא חפץ בכל אחד ואחד...

מספרים שהקוצקער היה מזלזל באדם העושה 'תשובה' לפני מיתתו... פעם סיפר לי זאת חסיד גור, והסביר שהזלזול הוא כיון שאותו אדם העושה 'תשובה', עושה זאת

223. וראו בעניין זה גם ב'דרכי החסידים', עמ' 78.

224. ראו גם בשיחה משושן פורים תשל"ז, וב'שמועות וסיפורים', חלק ב' עמ' 93. וראו גם ב'דרכי החסידים' עמ' 156.

כיון שחפץ שיחשבו אודותיו שהוא 'צדיק', אבל וודאי שמקרה כזה בכלל לא צריך לומר. והכוונה היא שאדם עושה 'תשובה', בכדי להרגיש טוב עם עצמו, שהנה הוא מצליח לפני פטירתו לכפר על כל עוונותיו, ועל זה מגיע הזלזול...

פעם²²⁵ הרבי הוסיף באחת השיחות שהוכנסו אליו להגהה, ציטוט של כמה שורות מתוך הספר 'רסיסי לילה' של רבי צדוק הכהן מלובלין. אבל הרבי ביקש, שכיוון שהספר אינו תחת ידו, אזי לפני ההדפסה יעיינו בספר לבדוק שהציטוט אכן מדויק.

כשהלכנו לספריה להשוות בין הקטע שכתב הרבי לנכתב בספר, מצאנו שהציטוט שרשם הרבי מהזיכרון היה מכוון לכתוב בספר, ומלבד שינוי במילה אחת או שתיים כל השורות היו מדויקות!²²⁶

לכתוב ספר חלומות, או שמדובר באדם גבוה מאוד או נמוך מאוד... רואים בספר שלו שכתב הרבה עניינים שמימיים, בלי הסברה כל כך. ומכך שרואים שלרבי היה חקוק קטע שלם מהספר, נראה שהרבי החזיק מכך.

...

אומרים בשם ר' הלל מפאריטש²²⁷ ש"מי שיש לו חוש בנגינה יש לו חוש בחסידות". מה הפירוש בזה? אני לא יודע. אבל כשם שאדם שיש לו חוש בציור, יכול להסתכל שעות על גבי שעות בציור מסוים, או להביט בשקיעה ("אומרים שזה יפה...") כמה וכמה שעות. ולכאורה, מה יש להסתכל כל כך הרבה זמן? להגיד שצריך להתבונן כמה דקות, ולא מספיק הבנה שטחית זה מובן, כיון שרוצה לתפוס את כל פרטי הציור, אך אחרי שכבר תפס את הדבר, מה פתאום האדם עוד נשאר להסתכל ולהביט!?

והתשובה היא שאין את מי לשאול! אין כאן אדם שמבין את הציור ומסתכל בו כמביט מהצד, הציור לקח את כל כולו! הוא לגמרי כלול בציור, אין כלל את מי לשאול! ואותו הדבר הוא לגבי ניגון, האדם שומע את הניגון שוב ושוב ושוב, ולכאורה מה יש לנגן עוד פעם? והרי האדם כבר מכיר את הניגון? אלא מה? כעת האדם כלול לגמרי בניגון, הניגון לקח אותו לחלוטין.

225. ראו גם ב'השביעי', עמ' 416 וב'דרכי החסידים', עמ' 242-243.

226. הדברים נדפסו ב'לקוטי שיחות' חלק ה', עמ' 86.

227. 'ספר השיחות - תרצ"ד', עמ' 221. וראו באהלי ליובאוויטש, ניסן אייר תשנ"ה עמ' 48, וראו גם להלן עמ' 70.

וכן הוא בלימוד החסידות, שעניינה היא התבוננות שוב ושוב (על אף שכבר יודע),
כיון שהדבר לקח אותו וכו'...

•••

עומדים אנו שבוע לפני ג' תמוז. האמת היא שהיה צריך לעשות מבחן, ולא כמו
שעשינו ביו"ד שבט, אלא מבחן על המאמרים שכבר למדנו בתקופה האחרונה.
בעז"ה בימים הקרובים נתחיל ללמוד מאמר 'והיה עקב'²²⁸ המדבר אודות ביטול
בתכלית ובשייכות לזה את השיחה של רש"י והרמב"ן אודות ביטול של בני ישראל²²⁹,
ולאידך את המאמר ד"ה 'ארבע ראשי שנים'²³⁰ המדבר על תענוג בלימוד התורה.
המאמר ד"ה 'והיה עקב' יש בו חידוש עצום של הרבי בדרגה של 'ביטול'. "לא שאני
בקי בחסידות, אבל ניתן לראות זאת לפי המראי מקומות, שאין ציון למקור הדברים
של הרבי"...

228. נדפס ב'ספר המאמרים - מלוקט', ח"ב עמ' סז ואילך.

229. לקוטי שיחות חט"ו, ויצא ג'.

230. נדפס ב'ספר המאמרים - מלוקט', ח"ה עמ' קעד ואילך.

פרשת חקת

הטעם והסיבה למאסרו של אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע אינו כל כך ידוע. מה שכן יודעים הוא ממה שהיה בזמן אמירת המאמר בפורים קטן של שנת תרפ"ז²³¹, שהרבי הרי"צ דיבר בלהט, ונכחו שם אנשי השלטונות, וזה מה שהוביל למאסר. הרבי אז התבטא²³² ואמר לאיזה חסיד שאם יתנו לך שתי אפשרויות, או לשלוח את הילד לבית הספר שלהם, או שישליכו אותך לתוך מדורה של עצים עליך לקפוץ לאש!

אבל ישנה סיבה נוספת²³³, פחות ידועה, שהשלטונות רצו לכנס אסיפה של רבנים, ובה יחליטו על כל מיני החלטות הקשורות לדת. והרבי הרי"צ התנגד בתוקף לקיום האסיפה הזו, וזה מה שהוביל למאסר.

ובאמת, במאסר הציעו לרבי הרי"צ שבמידה ויחתום בעד קיום האסיפה, ישתחרר מיידית. אך הוא סירב בתוקף.

במהלך המאסר שאלו החוקרים שאלות שונות, ובין השאלות נשאל מה הוא נשיא? מה הוא רבי? ומה תפקידו? ולא השיב אדמו"ר מוהרי"צ, דבר. אחר כך שאלו אצלו 'מנין ידע שבאסיפה זו תוכננו החלטות כנגד הדת?', וענה ששאלה זו היא תשובה לשאלה הקודמת... וזה לא הפירוש שהרבי הרי"צ התנגד לאסיפה כיון שיש לו רוח הקודש. זה כלל לא מצד רוח הקודש... אלא מעצם היותו רבי.

לר' חיים מבריסק והאדמו"ר מוהרש"ב הייתה ידידות רבה²³⁴.

231. ראו ב'ספר השיחות - תרפ"ז', עמ' 158 ואילך.

232. ראו שם, עמ' 162.

233. ראו אודות אסיפה במבוא ל'ספר השיחות - תרפ"ז'.

234. וראו בהיכל הבעש"ט, גילי' לב (עמ' רי-רכב), מהספד שנשא הגרי"ד סולובייצ'יק. עוד על היחס של ר' חיים לחסידות ניתן לראות אצל רש"י זיין ב'אישים ושיטות', עמ' סב-סג ובדברים שאמר נינו הרה"ג

יש סיפור²³⁵ מאדמו"ר מוהרש"ב ור' חיים מבריסק, אשר באסיפת הרבנים של שנת עת"ר, התנגד אדמו"ר מוהרש"ב בתוקף לאחת ההצעות שהציעה הממשלה. וכששאל אותו ר' חיים מהי ההוכחה שהצעה זו היא כל כך מסוכנת, השיב הרבי הרש"ב ש"עס וילט זיך מיר ניט", שאל על זה ר' חיים "ליובאוויטשער רבי, צי דען אויף דעם שטעלט איר? והשיב "יע. איך שטעל אף מיין משקל הראשון'דיקן ניט וועלן", וכששמע זאת ר' חיים, אמר לאדמו"ר מוהרש"ב: "אם כך, אני הולך אחרין!".

יש עוד סיפור מר' חיים²³⁶, שבאחת מאסיפות הרבנים בפטרבורג רצו להחליט אודות כך שהרבנים והמלמדים ילמדו לימודי חול. והרבי הרש"ב דיבר דיבורים חריפים אודות החלטה זו, ובסיום דבריו נחלש מאוד. ר' חיים מבריסק נכנס לחדרו של הרבי הרש"ב וראה אותו שהוא בוכה, וחשב שבטח בוכה מפני מה שיצטרך להשיב בבית דין של מעלה, ועל כך הרגיע ואמר: "ליובאוויטשער רבי, וואס וויינט איר? מ'האט דאך געטאן אלץ וואס מ'האט געקאנט?", וענה לו אדמו"ר מוהרש"ב: "אבער דער עניין האט זיך ניט אפגעטאן..."

אני חושב ששני הסיפורים יש בהם את אותה הנקודה. עניינו של רבי זה אנשי דורו. זאת לא אומרת, שיש אצלו שני עניינים, יש אותו ויש את אנשי דורו. כל כולו זה מה שאנשי דורו זקוקים.

מובא בהלכה²³⁷ שכאשר אדם חולה, והרופאים טוענים שהחולה יכול לצום ביום כיפור, ואילו החולה טוען שאינו יכול לצום. אזי הפסק הוא שאסור לחולה לצום כיון ש"לב יודע מרת נפשו"²³⁸. זאת אומרת, שאע"פ שהרופא הוא זה שמבין בחוכמת הרפואה, ויש לו הוכחות והסברים למצבו של החולה (משא"כ החולה שאין לו הסברים), למרות זאת, שומעים לחולה, כיון שכך הוא מרגיש.

וכך גם אצל נשיא, הרבי מרגיש ויודע את ענייני הדור, כיון שהדור זה נפשו (בשונה

הר' יוסף סולובייצ'יק בעניין זה (ראו במוסף 'קולות' של עיתון 'בקהילה' מחודש אב תשס"ח). וראו גם ברשימות היומן, עמ' קצו-קצז. ו'שמועות וסיפורים' ח"א עמ' 111.

235. ראו בלקוטי שיחות, ח"ד עמ' 1012, ושם מובא על א' הרבנים ללא כל פרטי המעשה. ופרטים אלו מובאים אודות האדמו"ר מגור ב'ספר השיחות - תרפ"ה, עמ' 91 ובהערה 4.

236. ראה בלקוטי שיחות, חכ"ג, עמ' 161.

237. יומא פג, א, ש"וע רבינו הזקן או"ח ר"ס תי"ח. וראו גם ב'תורת מנחם', ב' עמ' 336.

238. משלי יד, י.

מתלמידי חכמים אחרים שאצלם זה בהוכחות והסברים, זהו כדבר נוסף עליהם, ולא חלק מהם).

כתוב לגבי נח ש"היה צדיק בדורותיו"²³⁹, כיון שלא החזיר בתשובה את אנשי דורו. למרות שכן הזהיר אותם, בכל יום ויום במשך כל השנים בהם בנה נח את התיבה. ולכאורה²⁴⁰, כיצד באמת לא הצליח נח לפעול אצל אנשי דורו לחזור בתשובה?

אלא שלא היה נוגע לו באמת מצבם של אנשי דורו, נח עשה זאת רק בכדי למלאות את ציווי הקב"ה, להוכיח את אנשי דורו. מה שאין כן אברהם אבינו, נגע לו מצב אנשי דורו, ורצה שישתנו. ורואים זאת עד כדי כך שאף 'התווכח' כביכול, עם הקב"ה לגבי הפיכת סדום ועמורה.

...

אנשים שואלים למה לא ממנים אצלנו רבי חדש? והנה מלבד העניין אשר וודאי הרבי ממשיך להנהיג את העולם כולו, ומבחינה מסוימת אף יותר ממה שהיה פעם. הרי שהשאלה באה מאי הבנה בתפקידו של רבי.

אנשים חושבים שרבי זה איזה תפקיד שהוא בחר לקבל על עצמו, ולכך הם שואלים מדוע לא ממנים רבי חדש. אבל רבי זה לא תפקיד, זה לא שהאדם מקבל על עצמו איזה משרה (שמקבלים עבורה הרבה כסף...), אלא שכך הוא מצד עצמו, זה עניינו מצד מהותו, ולכן הוא בפועל רבי²⁴¹.

יש מאמר בלקו"ת²⁴² שמבאר ג' העניינים של 'מזון', 'לבוש' ו'דירה'.

מזון זהו חיות פנימית לגוף, נכנס לתוך גופו של האדם, ואילו 'לבוש' זה דבר חיצוני לאדם, הוא רק מקיף אותו. אך סוף סוף יש מעלה בלבוש על מזון. על ידי הלבוש נעשה יופי ועילוי באדם שאינו נעשה באמצעות המזון, וכפי שמצינו²⁴³ ש"ר" יוחנן קרא למאני מכבדותא". אמנם, למרות זאת, גם 'לבוש' אינו 'מקיף' לחלוטין, כיון שאף הלבוש צריך להיות מתאים כפי מידת האדם. אך 'דירה' זהו מקיף לחלוטין, שכולם נכנסים באותה דירה, ולא משנה האם היא גבוהה או נמוכה, שמנה או רזה.

239. בראשית ו, ט.

240. וראו גם לעיל עמ' 43.

241. בכל זה ראו גם אצל ר' יואל ב'דרכי החסידים', עמ' 134-104.

242. וזאת הברכה צח, ד.

243. שבת קיג, א.

במאמר, מבאר רבינו הזקן שהתורה הוא בחינת 'מזון' שנכנס לתוך מוחו של האדם, והוא תפוס בו. מצוות זהו בחינת 'לבוש', כפי שמוסבר באריכות בתניא²⁴⁴. ו'דירה' זהו מצות 'שכחה' ו'נשיא'. שמצוות 'שכחה' זה עניין שאינו מגיע מצד האדם, כל המצווה היא שלא מרצונו ואינה מדעתו כלל.

וכפי שמסופר בתוספתא²⁴⁵ על אותו חסיד ששכח עומר בתוך שדהו, ושמח מאוד. שאל אצלו בנו "אבא מה ראית לשמוח במצווה זו מכל מצוות שבתורה?", והשיב לו האבא "כל המצוות שבתורה נתן להם המקום לדעתנו, זו שלא לדעתנו, שאילו עשינוהו ברצון לפני המקום לא באת מצווה זו לידינו...".

כולם מבינים את התוספתא הזו בפשטות, שהחסיד שמח כיון שזו מצווה שאינה מצויה, שרק כאשר שוכחים ניתן לקיים אותה. אמנם, לאמיתו של דבר, שורש המצווה הזו, שלא מדעת, גבוה ביותר, בחינת "מקיף דמקיף", ולכן הוא למטה גם כן למעלה מהדעת ורצון האדם.

וכן הוא גם בעניין של 'נשיא', שעניין הנשיאות הוא לגמרי שלא מדעתו של האדם, זה עניין שמגיע מלמעלה לחלוטין. מי שרוצה להיות נשיא, אזי מוכח שהוא לגמרי לא מתאים לזה...

...

הבעש"ט חידש משמעות עמוקה ב'אחדות ה' עד הבעש"ט, חשבו שהפירוש 'ה' אחד' הוא שהקב"ה הוא השולט היחיד, ואין עוד אלוקים. הבעש"ט חידש שאין עוד מציאות כלל חוץ מהקב"ה, ואת זה ביאר רבינו הזקן בהסברים והוכחות רבות בכדי שיונחו הדברים אף בשכל האדם.

במתן תורה התחדש שהאחדות של הקב"ה עם היהודי ועם העולם היא אחדות ש'מצידו' ולא רק מצד ה'דבר'.²⁴⁶ כשיש, למשל, 'בן יחיד', אזי מפני מה הוא 'בן יחיד'? כיון שבפועל אין לו עוד אחים, וברגע שיהיו לו עוד אחים אזי הוא כבר לא 'בן יחיד'. זאת אומרת שגם בשעה שהוא 'בן יחיד', אזי הוא תלוי בפרטים אחרים, וזה אינו בעצם מהותו.

244. ראו בתניא פרקים ד'-ה'.

245. פ"ג במסכת פאה.

246. בהבא להלן ראו בנסמן בהערה 254.

כך גם לגבי עבד שבטל למלך. כאשר בני המדינה בטלים לחלוטין למלך, תשאל אצל העבד הכי מסור, מה אתה חושב, האם גם אדם שאינו ממדינתך צריך להתבטל למלך? יגיד לך בוודאי שלא! זאת אומרת שמלכותו של המלך היא מחמת אנשי המדינה שהתבטלו אליו, והוא איננו מלך בעצם. אך לגבי הקב"ה, מלכותו ואחדותו, אינם תלויים במציאויות או פרטים אחרים. בשעת מתן תורה התחדש שהיהודי והעולם קשורים להקב"ה לא רק מצידים (שהם בטלים), אלא מצד הקב"ה.

עד מתן תורה האלוקות לא חדרה לגמרי בעולם, וכמ"ש בזהר²⁴⁷ לגבי יעקב אבינו שבאמצעות פעולותיו במקלות, השרה בעולם את האורות האלוניים של מצוות תפילין. ובכל זאת, המקלות נשארו חפץ גשמי של חולין, שלא חדר בו הקדושה האלונית²⁴⁸.

ואף שגם לפני מתן תורה ההתעסקות הייתה בגשמיות, ולא רק ענין רוחני אבל זה היה באופן שהגשמי היה טפל לרוחני. כמו אצל האדם ששמח או עצוב, שוודאי שהנפש היא זו ששמחה או עצובה, אך הדבר ניכר גם בתווי הפנים של האדם. או להיפך שעל ידי תנועת הגוף הגשמיות האדם פועל על נפשו שמחה או עצבות. אך עכ"פ תווי הפנים אינם אלא ביטוי או תוצאה של הנפש, והם אינם עיקר העניין. וכך הוא גם במצוות שלפני מתן תורה, שעם היות שהמצוות נעשו בגשמיות, אך סוף סוף הגשמיות אינה הייתה העיקר, אלא ביטוי של המהות הרוחנית של המצוות²⁴⁹.

וכפי שמצינו לגבי הכנסת האורחים של אברהם אבינו²⁵⁰, שלמדים משם²⁵¹ ש'גדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה', שאברהם אבינו עזב את השכינה, והלך והכניס את האורחים. ולכאורה נשאלת בזה שאלה, שהרי סוף סוף כלפי האמת לכאורה אברהם אבינו הרי לא קיים את מצוות הכנסת אורחים, שהרי המלאכים לא באמת אכלו ושתו, ואם כן נמצא שהקב"ה הכשיל כביכול את אברהם אבינו!

והתשובה לזה²⁵², שבמצוות אורחים יש שני עניינים, יש את המהות הנפשית של המצווה, ויש את הפעולה הגשמית של המצווה. הפעולה הגשמית של המצווה

247. ח"א קסא, א. וראו בתורה אור בראשית כג, ג.

248. וראו גם ב'ספר המאמרים - תרס"ה', עמ' רכ ואילך.

249. וראו באריכות בביאור ר' יואל בעניין זה שנדפס ב'להבין ולהשכיל' עמ' 43-41.

250. וראו בנסמן בהערה הקודמת.

251. שבת קכז, א.

252. ראו ב'תורת מנחם' תשכ"ה ח"א, עמ' 250 ו'בלקוטי שיחות' ח"ה בהוספות לפרשת וירא.

נעשית באמצעות האכילה והשתיה של המלאכים וזה באמת לא התקיים אצל אברהם. אך הפעולה הנפשית של המצווה, נעשית באמצעות הרצון, התשוקה ובכך שאדם מראה את חפצו בקיום הכנסת האורחים. וזה עשה אברהם, וכפי שכתוב בפסוק²⁵³ "ואל הבקר רץ אברהם", וכיון שלפני מתן תורה עיקר העניין בהכנסת אורחים, היה העניין הרוחני שבמצווה, הרי שאברהם אבינו קיים את המצווה בשלימותה.

בשעת מתן תורה התחדש שגם גשמיות העולם בטלה לאלוקות. וביאר הבעש"ט שאף העולם עצמו (ולא רק הגשמיות של המצוות), גם הוא אינו סתירה לאלוקות, והוא בטל לחלוטין. ולכאורה כיצד ייתכן לומר כן? והרי העולם הוא מלשון 'העלם' שמסתיר על אלוקות? והתשובה לזה, שאחדותו של הקב"ה אינה מצד הפרטים, שאז באמת הדבר הוא סתירה, אלא אחדותו של הקב"ה היא אחדות בעצם, שאיננה מצד הפרטים, ולכן לגביו זה לא סתירה (ואנו אין לנו בנמצא דוגמא טובה לזה). וכפי שלמדנו במאמר 'והיה עקב'²⁵⁴.

להגיד שאנו שייכים לזה? זה לגמרי לא! אך סוף סוף זה משנה את ההשקפה, את השיטה ואת ההסתכלות.

אדמו"ר מוהרש"ב התבטא²⁵⁵ על ר' שילם ש"בשביל כאלה הייתה כוונת יסוד תומכי תמימים" ... חושבים שבשביל כאלה הייתה כוונת יסוד 'תומכי תמימים' ואילו אצלנו זה לא פעל דבר אז לא נכון! שבביל כאלה אנשים כבר הייתה שווה הקמת 'תומכי תמימים', אבל וודאי שתומכי תמימים נתנה לכולנו הסתכלות אחרת, השקפה אחרת וחינוך אחר.

....

ר' נחום גולדשמיד²⁵⁶ פעם ראה שיכור רוסי ובידו בקבוק 'בראנפן', ולוקח עוד 'קעלעשיק' ועוד 'קעלעשיק'. כששאלו אצלו, וכי אתה תגמור את כל הבקבוק?! השיב: "אבל לשאוף צריך"!!!

253. בראשית יח, ז.

254. 'ספר המאמרים - מלוקט ב', עמ' 80.

255. ראו ב'ליובאוויטש וחייליה' עמ' 312 וב'בטאון חב"ד' גילי' 27 עמ' 22. וראו גם ב'דרכי החסידים' עמ', 339.

256. ראו גם ב'דרכי החסידים', עמ' 177.

סיפר לי אברך אחד²⁵⁷, שליח בעיר כלשהיא, שביום שלומד הוא חסידות, אזי הפעילות היא באופן אחר לגמרי. חשבתי שהפירוש הוא שברגע שלומד הוא אודות מצוות תפילין, הרי שהחיות במבצע תפילין היא באופן אחר לגמרי. אך מיד הוא הסביר את עצמו, שכל התנועה היא אחרת לגמרי.

וסיפר, שבשנה שעברה, לפני חנוכה, הלכתי לראש העיר כ'עני בפתח' ב'פנים נפולות' לבקש אישור להעמיד חנוכיה. ואילו השנה למדתי חסידות, וחשתי שהקב"ה הוא הבעל הבית, והרבי תפקידו לגלות אלוקות בעולם, ואני השליח שלו לגלות את היהדות בנקודה זו וזו ממילא אני הוא הבעל הבית! באתי לראש העיר בתוקף גדול והחלטיות רבה ואמרתיו לו אודות דרישתי להציב חנוכיה. וכמובן, שראש העיר מיד הסכים.

...

בבית הכנסת בתל אביב תמיד היה מה לשמוע²⁵⁸.

היינו אוהבים לעבור מידי פעם דרך בית הכנסת ולשמוע מה יש שם. פעם, במוצאי י"ג תמוז הלכנו כמה בחורים מהישיבה לבית הכנסת (בכלל העניין של התוועדות ב'מוצאי' זהו חידוש של הרבי). נכנסו וראינו את ר' נחום גולדשמיד, שהיה כבר קצת מבושם, עובר בין הנוכחים כשבידו קערה עם כמה מטבעות שאסף מהנוכחים עבור קניית משקה. אני זוכר כיצד הוא פנה, תוך כדי שהוא מכה באצבע צרדה, לאחד החסידים שישב שם, ואמר לו כך במנגינה: "גיב עפעס, אט דא (בהצביעו על הכיס) ווערט דער גילוי עצם הנפש (תן משהו, ממש כאן מתגלית עצם הנפש)".

הלכו והביאו משקה, וישבו להתוועד. ישבנו שם כמה בחורים צעירים ועוד כמה אברכים יונגעלייט, ר' נחום פנה אל האברכים ואמר להם "תגידו לחיים!", והם רק הרטיבו מעט את השפתיים... בכלל ישנו 'חוק השיכורים', ברגע שהסובבים אותם גם הם אומרים 'לחיים' אזי זה 'הולך', אך אם הם אומרים 'לחיים' לבדם זה מבלבל אותם ומפריע להם מאוד...

ר' נחום התרגז מאוד, והודיע שבכוונתו ללכת. כששמעו זאת האברכים, עשו הם טובה, ושוב הם הרטיבו מעט את השפתיים... ר' נחום קם ויצא מבית הכנסת. אנחנו

257. ראו שם, עמ' 80.

258. ראו שם, עמ' 359-360. וראו גם לעיל בעמ' 31.

החלטנו ללכת אחריו וללוות אותו כיון שהיה מבושם (וגם בלעדי זאת היינו הולכים אחריו). ביציאה מבית הכנסת היו מדרגות, הוא התחיל לרדת במדרגות, ושמענו אותו ממלמל לעצמו: "א שטיק משוגענער! ס'איז י"ג תמוז, משקה איז דא, און דו גייסט אהיים!?! (משוגע שכמוך! זה י"ג תמוז, 'משקה' יש, ואתה הולך הביתה!?!), ומיד עשה סיבוב אחורנית וחזר חזרה להתוועדות בבית הכנסת.

פעם סיפרתי סיפור זה, ואחר כך הדפיסו זאת בעיתון כפר חב"ד. הרסו את כל הסיפור, רצו שזה יהיה נעים לאוזן. וקישרו את דברי ר' נחום שאמר 'עצם הנפש' למה שכתוב בתניא²⁵⁹ על מעלת הצדקה...

פרשת פנחס

אודות מעשה פנחס²⁶⁰, כתב רש"י על הפסוק²⁶¹ "פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן":
 "לפי שהיו השבטים מבזים אותו הראיתם בן פוטי זה שפטם אבי אמו עגלים לעבודה
 זרה... לפיכך בא הכתוב ויחסו אחר אהרן".

ולכאורה, מה זה נוגע? אם הדין לא נכון, אז אסור לעשות כך. ואם העניין כן נכון,
 מה זה נוגע שסבו של פנחס פיטם עגלים לעבודה זרה?! אלא, יש אנשים שבטבעם הם
 אכזריים, רק מה? הם 'פרומע יידן', ולכן הם בוודאי לא ירצחו או שיתנהגו באלימות.
 אך כשיש מקרה, ויש הזדמנות, שעל פי תורה לכאורה יש הצדקה להתנהג באלימות,
 מיד מתפרץ אצלם הטבע האכזרי המושרש בהם, והם מצדיקים התנהגותם כיון שזה
 עניין של 'קדושה'...

כתוב בגמ'²⁶² שכאשר חלה רבי יוסי בן קיסמא הלך לרבי חנינא בן תרדיון "שמעתי
 עליך שאתה יושב ועוסק בתורה ומקהיל קהילות ברבים... אמר לו רבי מה אני לחיי
 העולם הבא אמר לו כלום מעשה בא לידך אמר לו מעות של פורים התחלפו לי במעות
 של צדקה וחלקתים לעניים אמר לו אם כן מחלקך יהי חלקי ומגורליך יהי גורלי".

וב'תורה אורי'²⁶³, מקשה רבינו הזקן מה חשב רבי יוסי בן קיסמא, והרי הוא הקהיל
 קהילות ברבים, על אף הגזירה, ובוודאי הוא מזומן לחיי העולם-הבא!?

ומבאר רבינו הזקן שיש אנשים בעלי 'מרה שחורה' ויש אנשים בעלי 'מרה לבנה'.
 מי שבעל 'מרה שחורה' יש לו בטבעו נטייה לשבת וללמד. אבל מי שבעל 'מרה לבנה',

260. לקוטי שיחות, חלק ח' לפרשת פנחס.

261. כה, יא.

262. עבודה זרה, יח, א.

263. תולדות, יט, ב. וראו גם בשמועות טובות לר' חיים אברהם דייטשמאן, ווארשא תרנ"ז, עמ' 17, הובא
 גם בספר הרב, מכון כתבי הרב תשע"ה, עמ' מג-מד.

יש להם טבע של פזרנות יתר - "קוראים לזה היום 'נהנים מהחיים'" - ולכן שאל "מהו לחיי העולם הבא", שחשב שכל הנהגתו הוא מצד טבעו שהוא 'מרה שחורה'. ולכן אמר לו שכאשר הגיע 'מעות פורים', והתנהג בטבע של פזרנות (למרות שטבעו 'מרה שחורה'), הרי שהתנהג היפך טבעו, ולכן הוא 'מזומן לחיי העולם הבא'.

ולכן השבטים עשו חשבון כזה, הרי מכל בני ישראל נעלמה ההלכה ש"הבועל ארמית קנאים פוגעין בו", ואפילו ממשה רבינו עצמו, נעלמה הלכה זו. ולכן, כשראו את פנחס שנתעורר בקנאות, חשדו בו שזה הגיע מטבע האכזריות שבנפשו. וגם ראייה היה להם, שכן "פטם אבי אמו עגלים לעבודה זרה", שזה לא סתם עניין של עבודה זרה, אלא "פטם" שמצער את בעלי-החיים באכזריות רבה. וחשבו השבטים שטבע זה עבר בירושה גם אל פנחס.

ועל זה אומר רש"י: "לפיכך בא הכתוב ויחסו אחר אהרן". עניינו של אהרן היה 'רודף שלום ומטיל אהבה בין בעלי מריבה'²⁶⁴, ולכן הוא התעורר בלעשות שלום בין היהודים להקב"ה מצד אהבת ישראל שלו שלא תפרוץ מגיפה.

והשבטים חשבו, שהיות שפנחס היה מיוחס ליתרו - שהיה אבי אמו - לכן באופן טבעי פנחס ירש את תכונותיו מאבי אמו יותר מאשר אבי אביו, שהרי "אשה מזרעת תחילה יולדת זכר", ולכן האדם דומה בטבעו יותר לאמו מאשר לאביו. ואצל אמו, מפני ש"איש מזריע תחילה יולדת נקבה", מתבטאת יותר התכונות של אביה יתרו - "אבי אמו" - מאשר של אמה, ויותר מהדמיון של אבי פנחס לאביו - אהרן.

בשיחה זו רואים כיצד הרבי מדייק בכל אות ואות בתורה. מדוע רש"י כותב "אבי אמו" (ולא זקנו), מדוע כתב "ויחסו אחר אהרן" (ולא מסתפק רק ב"לפיכך בא הכתוב ויחסו") מה הדגש ב"פטם עגלים", ועוד ועוד.

ומעניין שבשולי הגיליון²⁶⁶ מביא הרבי את שכתוב בלוח 'היום-יום'²⁶⁷ שרבינו הזקן אמר בחזיון לילה לאדמו"ר הצמח-צדק, (בתקופה שאדמו"ר הצמח-צדק לא רצה

264. רש"י, חקת כ, כט.

265. רש"י, ויגש מו, טו.

266. בהערה 31.

267. כ"ח אייר.

לקבל את הנשיאות) ש"אשה מזרעת תחילה יולדת זכר - זהו אתה". הרבי אף מוסיף שסברא זו הובאה להלכה בפרי מגדים²⁶⁸.

משיחה זו גם רואים, כיצד אף פעם אי-אפשר לדעת מה מתרחש אצל הזולת, ולעולם אין לדעת מדוע הזולת פעל ונהג דווקא כך ולא אחרת.

פעם ראיתי מכתב שכתב הרבי ליהודי שכל הזמן היה נוהג להעביר ביקורת על הזולת. הרבי כתב לו, שיעביר ביקורות על עצמו לפחות כפי שמעביר על אחרים...

לגבי ה"טבע האכזרי" שיכול להיות אצל יהודי שמקיים מצוות. מעניינים דברי האור-החיים (שהובא בחסידות²⁶⁹) לגבי 'עיר הנידחת'. כתוב בפסוק לגבי 'עיר-הנידחת'²⁷⁰: "ונתן לך רחמים ורחמך והרבך כאשר נשבע לאבותיך". ועל פניו לא מובן ההקשר של "ונתן לך רחמים" לציווי אודות עיר הנידחת.

מסביר האור-החיים שהציווי להרוג את כל ה'עיר הנידחת', יכול להוליד אצל האדם טבע אכזרי. ולכך מבטיחה התורה ש"ויתן לך רחמים".

...

כתוב בחסידות²⁷¹ שאחד הטעמים שלשמים יש 'סדר השתלשלות', הוא כי הקב"ה רצה שהדברים יהיו מובנים מעט בשכל.

במאמר²⁷² ד"ה 'החודש הזה לכם' (תשמ"ז²⁷³), הרבי חזר בקצרה על נקודת הדברים הללו. כשהכנסתי את המאמר להגהה אצל הרבי כתבתי בזה הלשון: "הסדר דהשתלשלות עילה ועלול... הוא מצד זה שהוא ית' צמצם עצמו כביכול בכדי שיהיה מקום בשכל".

כאשר עלי ההגהה יצאו מחדרו של הרבי, ראיתי שהרבי שינה את הבי"ת בלמ"ד כך שיהיה כתוב "מקום לשכל". זה אמנם שינוי באות אחת, אבל זהו שינוי בכל הבנת העניין. כאשר כתוב "בשכל", זאת אומרת שעצם מציאות השכל זהו מושג הקיים

268. או"ח סק"ח סקס"ב.

269. הובא בספר המאמרים תרל"ג, ח"ב עמ' תעד.

270. דברים, יג יח.

271. ראו ספר המאמרים תרנ"ח עמ' קכ.

272. על המעשה דלהלן ראו גם בגיליון 'מעיינותיך' מס' 55 (סיון תשע"ח), וב'שביעי' עמ' 420.

273. 'ספר המאמרים מלוקט - ג', עמ' קיג ובהע' 29.

מכבר, וסדר התהוות על-ידי השתלשלות בדרך עילה ועלול מאפשר שהדברים יתקבלו בשכל זה.

אמנם הניסוח שכתב הרבי "מקום לשכל", מבטא עניין אחר לגמרי. לא רק שבלי השתלשלות העולמות לא היה מקום להבנת עניין התהוות בשכל, אלא כל מציאות השכל לא הייתה קיימת ללא השתלשלות זו. ההשתלשלות, הסדר והדרגה שבהתהוות, היא זו שנותנת מקום לעצם המושג שכל.

גם כאן רואים איך כל דבר ודבר אצל הרבי מדויק הוא.

...

שמעת²⁷⁴ מר' מאיר בליז'ינסקי שבשנת תרצ"ב הרבי התוועד בריגא במשך שתיים-עשרה שעות ברציפות²⁷⁵, וזה עשה רעש גדול.

היה זה שמחת-בית השואבה (ר' מאיר סיפר שהיה זה במוצאי יום-כיפור, אך ככל הנראה שהוא טעה בזה), ואמר על הרבי הרי"צ שאנשים חושבים שכל המעלה שלו שהוא צדיק בעל רוח-הקודש וכו', אבל צריך לדעת שהוא גם 'גאון'... ו'גאון' פירושו שהוא לא רק חכם יותר מאחרים, אלא שהוא לא בערך בכלל...

תמיד היה לי לפלא מה השבח שמשבחים בזה, והרי לכאורה זו דבר קטן. אבל האמת שגם כלפי הקב"ה ניתן להקשות כן, שאנו משבחים אותו בתפילה "רוח סערה עושה דברו", לכאורה הרי הוא כבר התפלל אתמול ברכות קריאת-שמע שם נאמר שהקב"ה הוא 'קדוש' ו'ברוך' וכו', והרי הוא יודע שהוא הולך להגיד שבחים אלו, ואם-כן מהי המעלה שבבחים קטנים כגון אלו?

אלא שנקודת הביאור הוא, שיכלנו לחשוב שהקב"ה הוא אכן למעלה מהעולם, והוא 'אחד' ואין עוד מציאות, אבל כאשר הוא כבר ברא את העולם, אזי העולם הוא מציאות לעצמו. ועל-כך אומרים שגם לאחר שברא את העולם, בכל-זאת, גם אז העולם הוא בטל לאלוקות.

פעם הסוכצ'ובער דיבר במעלותיו של הגר"א, ושאלו אצלו "ומה עם הרב? (כלומר,

274. ראו גם ב'דרכי החסידים', עמ' 81.

275. התוועדות זו נזכרה ברשימות חוברת ז'. וראו גם ב'ימי מלך' ח"א עמ' 337.

אדמו"ר (הזקן)", והשיב: "אני מדבר על מי שיש לו ערך, הוא לגמרי למעלה, עליו בכלל אין על מה לדבר"²⁷⁶...

...

פעם הרב קזרנובסקי והרש"ג אספו כסף עבור המל"ח ועבור הישיבה²⁷⁷ (הרש"ג עבור הישיבה והרב קזרנובסקי עבור המל"ח. באותם זמנים אנשים לא ידעו את הצורך לתרום למל"ח ותרמו בעיקר לישיבה).

קרה מקרה ופעם אחת סכום כסף גדול שנאסף היה בספק להיכן הוא מיועד, למל"ח או לישיבה. הרב קזרנובסקי הלך לאדמו"ר מוהרי"צ ושאלהו מה יעשה כעת, והשיב אדמו"ר מוהרי"צ לשאול אצל החתן שלי שכן יש לו "דעה ישרה, דעה שלמה ודעה נכונה - ער איז גאר אן אנדערערד".

המעשה הזה מעניין שכן בפשטות הרבי היה 'נוגע בדבר' (שהרי היה יו"ר ועד

276. ויש לציין את שסיפר הרבי שהיה נוהג להתפלל בסידור רבינו הזקן (שיחות-קודש' תשל"ז, ח"א עמ' 523, ובהתוועדויות תשמ"ח, ח"ב עמ' 566).

בספר 'שיח זקנים' (ח"ד, עמ' עה): "סיפר לי הרה"ג ר' צבי הירש טוועל: שמעתי פעם ממור"ר הגאון מקוזיגלוב (בעל 'ארץ צבי') זצ"ל הי"ד, ששמע מרבו הרה"ק בעל 'אבני נזר' זצ"ל שצריכים לדייק בשולחן ערוך הרב כמו ברשב"א".

במגדל עז (עמ' צב הע' 24): "והיה ה'אבני נזר' רגיל בלשונו לקרוא את הגר"א בשם 'הגאון' סתם, ואת אדמו"ר הזקן קרא 'הגאון האמיתי'. ולנכדו הר"ר שבת בורנשטיין ע"ה אמר פעם שבשו"ע אדמו"ר רואים יותר עומק מביאור הגר"א, והראה לו י"ד 'צריך עיון' של הגר"א המתורצים בשו"ע זה... הגאון ר"י מקוזליגאב אמר בשם רבו - האבנ"ז - שמי שעניו מאירות (ליכטיגע אויגן) רואה כיצד מתורצות בשו"ע אדמו"ר קושיותיו של הגאון רבי עקיבא איגר... ופעם אחת אמר האבנ"ז שפעמים רבו אירע לו שסוגיא שנתייגע בה במשך שבועות, נתיישה אח"כ ע"י ס"ק אחד בשו"ע רבנו".

ב'בטאון חב"ד' (גילי' טו עמ' מא): "מספרים אשר אחד מגדולי הגאונים המפורסמים במדינת פולין - הגאון מסאכאטשוו זמ"ל בעמה"ח ס' אגלי טל וש"ת אבני נזר - הביע פעם למקורביו אשר דרך ושיטה בלימוד לקח לו משו"ע הרב ומהקונטרס אחרון שעליו".

עוד על היחס של האבנ"ז לשו"ע רבינו הזקן ראו בחוברת 'הלכתא כרב' (טבת, תשע"ו), שם נלקטו עוד ביטויים כיוצא באלו.

277. ראו גם ב'דרכי החסידים', עמ' 84. ולעיל בעמ' 6 ו-36.

הפועל של המל"ח), אעפ"כ אמר הרבי הרי"צ לשאול אצל הרבי, שכן אצל אדם שכלי נוגע הדבר בעצמו ולא כיצד הוא קשור לדבר.

כתוב 'כי הנה השוחד יעוור עיני חכמים'²⁷⁸, אבל יש יהודים שהם שכליים בעצם שאצלם שוחד לא פועל על השכל, כמו שלהזיז את היד אין קשר לשכל כך גם השוחד... א' הבחורים שאל, שהרי יש שיחה של הרבי²⁷⁹ ש"נתעלמה ההלכה ממשה רבינו", כיון ש"כל ת"ח שמורה הלכה ובא, אם קודם מעשה אמרה שומעין לו, ואם לאו אין שומעין לו"²⁸⁰, ובנידון דידן היה זה בשעת מעשה, ומשה רבינו היה 'נוגע בדבר', ולכך סיבב הקב"ה שהלכה זו 'נתעלמה ממנו', הרי רואים ששייך 'נגיעה בדבר' אצל משרע"ה!

והסביר, שיותר מכך אנו מוצאים שמשה ואהרן פסולים לעדות²⁸¹! אלא שבוודאי שבהלכה כולם שווים (ואף משה רבינו אסור לו להעיד וכדו'), אלא שכאן לא עסקו בעניין הלכתי של ממש.

278. דברים, טז י.

279. לקוטי שיחות, ח"ג, פרשת פנחס.

280. יבמות, עז יא.

281. בבא בתרא, קנט, א (וראו שם במאירי ובמפרשים על אתר, ואכ"מ).

פרשת מטות-מסעי

בהלכה מובא²⁸² על השבתות שב'שלושת-השבועות', שלא לעשות דברים שיכולים להתפרש כעניינים של אבלות.

היה סיפור ביקטרינוסלב²⁸³, שהיה יהודי שבמשך היום-יום לא היה מקפיד על צורת לבושו, פעמים היה הולך עם נעלים עם חורים ובגדים קרועים וכיוצא באלו. היה פעם שאותו יהודי היה באבל. הרה"ק ר' לוי יצחק ע"ה, שהיה הרב של העיר, אמר לו שבשבת יקפיד ללכת עם נעלים מתוקנות ובגדים טובים, כך שלא יחשבו שהוא באבל (וזאת למרות שאף במשך היום-יום לא היה מקפיד על-כך).

ועל-דרך-זה הוא גם בשלושת-השבועות, שצריכים להיות בשמחה רבה, ולהראות שלא מתאבלים.

דבר זה הוא הן מצד נגלה והן מצד חסידות - מצד נגלה, כנזכר לעיל, זהו כיון שאסור להתאבל בשבת. ועפ"י חסידות, מבואר על-כך משל מרב ותלמיד, שכל עניינו של הרב להשפיע לתלמיד וכל עניין התלמיד לקבל מהרב²⁸⁴. ופעם באמצע הלימוד, היה לרב הברקה מיוחדת הנעלה באין ערוך מההשכלות הקודמות, וכיון שמהות ה'הברקה' שאם לא מורידים אותה לכלים היא נעלמת, והרב הרי מטרתו להשפיע אותה לתלמיד, היו לרב שתי אפשרויות:

(א) להפסיק לחשוב על אותה 'הברקה', ולהמשיך ולהסביר לתלמיד את העניינים הפשוטים יותר, אבל אז ה'הברקה' העמוקה נאבדת.

282. ראו במסכת חגיגה (יח, סע"א), ובלקוטי שיחות ח"ד עמ' 1091 ובהע' 32.

283. ראו בלקוטי שיחות, שם (בקיצור ובתמצות).

284. ראו בעניין זה בלקוטי שיחות ח"ב פרשת דברים ובמאמר ד"ה 'איתא בפסיקתא' להרה"ק ר' הלל מפאריטש ('פלח הרימון' עמ' לט ואילך).

ב) הרב יחשוב ויתרכז שוב ושוב באותה הברקה עד שההברקה תונח אצלו היטב. ואחר-כך במשך הזמן יכול לבארה לתלמיד. במצב זה, ככל שהרב יותר ויותר יחשוב על ההברקה, התלמיד פחות ופחות ילמד מהרב, ועד שיהיה מצב שהרב יפסיק להשפיע לתלמיד.

כשהתלמיד מסתכל על-זה בצורה חיצונית, נראה לו הדבר כחסרון. שכן כל יום ויום הוא מפסיד מהרב השכלות חדשות, והרב פחות משפיע לו. אבל במבט עמוק יותר, זה לא נכון. היות והתלמיד, בסופו של דבר, יקבל את ההשכלות, אזי בפנימיות העניינים גם לגבי התלמיד נחשב הדבר לעילוי.

וכך הוא גם בנמשל, לגבי חורבן הבית. במבט שטחי וחיצוני נראה שמיום ליום אנו מתרחקים מבית המקדש, מהגילוי אלוקות שהיה אז. אבל זה לא נכון - האמת היא שבפנימיות העניינים אנו מתקרבים יותר ויותר להשיג את ה'הברקה' העמוקה יותר, את הגילוי האלוקי של בית המקדש השלישי. ובשבת שמאיר אצל היהודי הרובד הפנימי יותר²⁸⁵, חשים את הקרבה לבית המקדש השלישי, כך שאין על מה להתאבל.

הגמרא מספרת²⁸⁶ שבשעה שנכנסו הנכרים להיכל ראו את הכרובים "איש אל אחיו". בחסידות מקשים²⁸⁷, שהרי הגמרא אומרת שכאשר בני ישראל מתנהגים כראוי פניהם איש אל אחיו, ואילו כאשר אינם מתנהגים כראוי אזי פניהם אחורנית. אם כן כיצד בשעת החורבן ראה טיטוס שפניהם איש אל אחיו?!

ומבארים, שבחורבן הבית התחיל הגילוי האלוקי הנעלה של בית המקדש השלישי. כל חורבן הבית היה בכדי שבני ישראל יוכלו להגיע לגילוי האלוקי הנעלה של בית המקדש השלישי, ולכן בפנימיות העניינים אזי היו הכרובים 'איש אל אחיו'.

מעניין שהן הגר"א²⁸⁸ והן רבינו הזקן²⁸⁹ - שניהם - כותבים בפירוש שבשבת של שלושת השבועות אסור להראות סימנים של אבילות.

שמעתי מר' ישראל יצחק פיקרסקי²⁹⁰, שהיה חסיד של הסוכצ'ובער, שפעם דיבר

285. ראו בלקוטי שיחות ח"ד עמ' 1091, ובנסמן בהע' הקודמת.

286. ראו ביומא נד, ב ובבא בתרא צט, א.

287. ראו בלקוטי שיחות שם (ח"ב פרשת דברים), ובחידושי אגדות למהרש"א ביומא שם (נד, א).

288. ראו בהגהות הגר"א לשו"ע או"ח ס' תקנ"ד סי"ט ובמשנ"ב שם סק"ו.

289. ראו בשו"ת דברי נחמיה, יו"ד סי' כז.

290. היה תלמידו של ר' אברהם ויינברג (מחבר ספר 'ראשית ביכורים') שהיה תלמידו של הסוכצ'ובער.

הסוכצ'ובער במעלותיו של הגר"א, ושאלו אצלו "ומה עם הרב (כלומר, רבינו הזקן)?"²⁹¹, והשיב: "אני מדבר על דברים שאנחנו יכולים להביין"²⁹¹.

...

בשנת תשכ"ד חל שבעה עשר בתמוז בשבת. באמצע ההתוועדות הרבי אמר אז שצריך להראות שלא נמצאים באבלות. ולכן יש לשתות את כל המשקה שנמצא כעת. נשאר עוד כמה בקבוקים חצי ריקים על השולחן, והרבי אז אמר "נו! נו!", והצביע לכל מי שהיה מסביב שישתה מהמשקה. אחר-כך הרבי שאל האם יש עוד משקה בכל בית-הכנסת ובכל הבניין - ואמר שיגמרו את הכל!

בשבת תשעה באב של אותה השנה הרבי החל לדבר ביאור על המדרש 'קץ שם לחושך' - "זמן ניתן לעולם כמה שנים יעשה באפילה", ודיבר שגלות היא עניין של חושך, שהיא ישות. ואילו גאולה היא ענין של אור שהיא עניין הביטול. ואחר-כך התחיל בניגון של מאמר "וואס אין די ביטול פון אור זיינען פאראן דריי מדרגות"²⁹².

באחת השבתות בשלושת השבועות, אמר הרבי מאמר. ומיד בסיום המאמר, לפני שבכלל הספיקו להתחיל ולחשוב על הניגון, הרבי פנה אלי ואמר: "נו, א פרייליכע ניגון, אבילות בפרהסיא?!".

...

שמעתי מר' משה רובין²⁹³ שסיפר ששמע מר' איצ'ע מתמיד משל, שהיה איזור שהיו הרבה כלבים מסתובבים שם. כך שמי שהיה רוצה לעבור באותו איזור, היה צריך לנוסע בעגלה, בכדי שהכלבים לא יוכלו לפגוע בו.

פעם אחת עבר שם יהודי עם עגלה, וראה שלידו צועד אדם ללא עגלה, מיד אמר לו בעל העגלה לאותו אדם, שיבוא ויעלה אל העגלה שהרי זה אזור מסוכן. השיב לו אותו אדם, שיש לו 'לחש', שכאשר הוא אומר אותו הכלבים לא פוגעים בו.

היהודי מהעגלה פקפק בזה ולא האמין כל-כך בלחשים, כך שנסע לצידו של אותו אדם, בכדי לראות מה יהיה עליו. ובאמת, ברגע שהגיעו הכלבים אותו אדם החל לצעוק 'הצילו!' 'הצילו!'... מיד בעל העגלה העלה אותו שישב לצידו. כששאל אותו

291. וראו לעיל בשולי הגיליון בהערה 276.

292. המאמר הוגה לקראת תשעה-באב תנש"א, ונדפס בספר המאמרים מלוקט ח"ה ד"ה 'קץ לשם חושך'.

293. ראו גם ב'דרכי החסידים', עמ' 283.

בעל העגלה "מדוע הלחש לא הועיל?", השיב לו: "הלחש שלי בדוק ומנוסה! אלא שהכלבים לא נותנים לי להגיד אותו!"...

ר' איצ'ע מתמיד אמר את המשל על לימוד החסידות. שלימוד החסידות זה 'לחש' נגד היצר-הרע, רק שפעמים היצר-הרע אפילו לא נותן להגיד את אותו לחש. ומכאן למדים שעלינו תמיד להיות על העגלה, להיות גבוהים יותר, וכך הכלבים, היצר הרע, לא יוכל לפגוע בנו.

...

כתוב במשנה ב'פרקי אבות'²⁹⁴ שאדם שאינו עוסק בתורה נקרא 'נזוף'. וכפי שלומדים בפשטות הכוונה לאדם המבטל תורה, ואם-כן נשאלת השאלה - הרי כתוב דברים הרבה יותר חמורים על ביטול תורה, בתניא נאמר²⁹⁵ שאדם שאינו לומד תורה זה 'הכרת תכרת'. אלא מסביר הרב²⁹⁶, שלא מדובר על אדם שאינו לומד תורה, אלא מדובר על אדם שלומד באופן כזה שזה איננו ה'עסק' שלו.

יש הבדל בין פועל לבין בעל-עסק. לפועל לא אכפת מהמצב של העסק, הוא עובד בקבלת-עול מה שבעל העסק מצווה עליו. אך בעל העסק, אינו רוצה רק לקנות ולמכור באותו מחיר - הוא רוצה להרוויח! ועל זה אומרת המשנה שאדם שאינו לומד תורה באופן של 'עסק' - נקרא 'נזוף'!

עלינו לחיות, שבעת שאנו לומדים תורה, אזי אנו מקדמים את המטרה של קירוב העולם לקראת הגאולה!

יש ששואלים מדוע אנו לא מתגייסים? למה אנו משתמטים? ובאמת אילו באמת היינו מאמינים שבעת לימוד התורה אזי אנו מגנים, לא פחות מאשר החייל שעומד בקרב, אזי היינו יכולים להסביר זאת, והדבר היה מתקבל על הדעת. רק מה? הבעיה היא אצלנו, שאנו לא מאמינים בזה עד הסוף. ולכן גם כאשר אנו אומרים זאת, הדבר לא מתקבל אצל השומעים.

במלחמה בתש"ח, מה שנקרא 'מלחמת השחרור', היה תנועה של צעירים לנסוע לארץ בכדי לעזור במלחמה. היה לי חבר ר' העסקע גאנזבורג שרצה גם הוא לנסוע

294. פרק ו' משנה ב'.

295. פרק א'.

296. לקוטי שיחות חלק ד', עמ' 1228.

ולעזור במלחמה. ר' העסקע נכנס לרבי, והציג בפני הרבי את כל טענותיו בדבר חשיבות הלחימה "אחיכם יצאו למלחמה ואתם תישארו פה" ועוד טענות כיוצא באלו.

הרבי הקשיב עד הסוף, ולבסוף אמר: "אתה צודק לחלוטין. באמת חייל שמשתמט מפלוגתו - הוא עריק! רק מה? כמו שמובן שחיל שנמצא בחייל האוויר אסור לו לעבור לחיל הים וחיל שבחיל הים אסור לו לעבור לחום בחיל האוויר, כך גם אתה! הרבי הריי"צ נתן לך תפקיד לשבת וללמוד! ובעת שאתה ממלא את התפקיד - בזה אתה לוחם את מלחמתך, וברגע שתלך להילחם בצבא, הרי אתה עריק שמשתמט מפלוגתך!"²⁹⁷.

אנשים בעולם לומדים תורה באופן של 'קבלת-עול', אצלם יש את העולם ויש את התורה, אלו שני דברים שלא משפיעים אחד על השני. אבל באמת צריך ללמוד באופן של 'עסק', להרגיש שהלימוד הוא כמו אצל חייל שנמצא בקרב.

חייל שנמצא בקרב, ונלחם באופן כזה שהוא בטל למפקד, מה שהמקפד אומר לו הוא מבצע, אבל הוא עצמו לא אכפת לו כלל מהניצחון, ואפילו שהוא שר את ה'מארש' אזי הוא שר בקבלת-עול, אז אפשר לשער איזה צורת מלחמה זו...

לימוד התורה צריך להיות באופן שיש לנו מטרה מסוימת! ורק מה? הבעיה היא אצלנו שאנו לא מאמינים בזה.

בעת שיש תאונה, פעמים והרבי אמר שיש לבדוק את המזוזה²⁹⁸, ולכאורה מה הקשר אחד לשני?! התאונה התרחשה בגלל נהג שיכור וכיוצא בזה, ומה השייכות בין זה לפסול במזוזה?! אלא מה? שהעולם נברא בשביל התורה - "בראשית - בשביל התורה שנקראת ראשית", ולכך העולם והתורה אינם יכולים להוות סתירה זה לזה.

ואותו הדבר הוא לגבי הטכנולוגיה, שמחפשים כל הזמן עצות כיצד להתמודד אל מול הבעיות שבדבר. אבל האמת היא שזה לא נכון להסתכל על הדבר, כביכול יש את התורה ויש את העולם שמתקדם ויש בו טכנולוגיה, וממילא יש בעיה כיצד להתמודד עמה. אבל בכל רגע ורגע הקב"ה מחייה ומהווה את העולם, וברגע זה הקב"ה מחייה את הטכנולוגיה הזו, ולא יכול להיות שדבר זה הוא בסתירה לתורה!²⁹⁹

297. וראו גם בשיחה מו' תשרי תשכ"ח, עמ' 73 ואילך. ו'במורה לדור נבוכ' (כפר חב"ד, תשס"ה), חלק ג' עמ' 214.

298. וראו גם לעיל בשולי הגיליון בהערה 55.

299. וראו גם בספר השיחות תשמ"ח ח"ב, עמ' 593.

...

פעם היה כמין מקובל בארץ-הקודש³⁰⁰, שראה שכתוב בספרים שמי שלא יכול ללכת למירון לרשב"י בל"ג בעומר, אזי ב-ז' אדר יכול לנסוע למירון, ולקבל את אותם גילויים. אותו מקובל אמר שבאמת שנה אחת לא הצליח לעלות בל"ג בעומר למירון, ואכן נסע ב-ז' אדר, וחש והרגיש את אותם הגילויים...

פעם הוא ראה שכתוב שיש עניין גדול לנסוע ולשמש את 'צדיק הדור', עד שאפילו הבעש"ט נסע לאחד הצדיקים בכדי לשמשו. אותו מקובל נסע לבני-ברק לביתו של החזו"א בכדי לשמשו. כשהגיע לחזו"א, שאל אותו החזו"א: "מי אתה שראוי לשמשני?", והשיב לו אותו מקובל: "כתבתי ספר ושלחתי לך אותו", החזו"א חיפש את הספר, והוציא אותו מהארון ספרים, דפדף בו מעט ואמר: "נו, בסדר, אתה אכן ראוי לשמשני!..."

300. לשאלתי האם היה זה ר' ר' זליג מרגליות, השיב ר' יואל: "לא, ר' זליג מרגליות היה בן אדם"...

פרשת שופטים

הסדר אצל חסידים היה³⁰¹, שניגון חסידי נקבע באמצעות כך שהיו מנגנים ניגונים שונים לפני הרבי, והניגון שהיה מוצא חן בעיני הרבי, היה הרבי אומר לנגנו שוב, וכך זה נהפך ל'חסידישע'- ניגון'. וכאשר ניגנו לפני אדמו"ר מוהריי"צ את ניגון 'הבינוני', הניגון מצא חן בעיני הרבי, והוא התקבל אצלו.

אדמו"ר מוהריי"צ התבטא על ניגון 'הבינוני' שהוא מבטא את תנועת ומהלך הנפש של ה'בינוני'. ר' אהרן חריטונוב (שהלחין את הניגון), חיבר ב' ניגונים, והוא באופן אישי אהב יותר את הניגון השני, וכאשר שמע שאדמו"ר מוהריי"צ קרא לניגון ההוא 'הבינוני', אמר בצחוק "אם הוא בינוני - זה (הניגון השני) צדיק!"...

אומרים בשם ר' הלל מפאריטש³⁰² (ויש בזה כמה וכמה נוסחאות) ש"מי שיש לו חוש בנגינה - יש לו חוש בחסידות".

מה הפירוש בזה? אני לא יודע. אולי הפירוש בזה הוא: אדם שיש לו חוש בציור, יכול להסתכל שעות על גבי שעות בציור מסויים, או להביט בשקיעה כמה וכמה שעות ("אומרים שזה יפה"...). ולכאורה, מה יש להסתכל כל-כך הרבה זמן? להגיד שצריך להתבונן כמה דקות, ולא מספיק הבנה שטחית - זה מובן, כיון שרוצה לתפוס את כל פרטי הציור, אך אחרי שכבר תפס את הדבר, מה פתאום האדם עוד נשאר להסתכל ולהביט!?

301. ניגנו ניגון נ"ז ב'ספר הניגונים' (ניגון של ר' אלי' חיים אלטהויז), ור' יואל שאל את אחד הבחורים שניגנו ממני שמע שכך מנגנים. והשיב אותו בחור שכך שמע מפי ר' פינייע אלטהויז. ואמר חזרה שלא ניגנו זאת בצורה נכונה, ששמע אחרת מר' אברהם דוד ששמע כן מפי ר' אהרון חריטונוב בעצמו. ובקשר לכך סיפר כדלהלן, וגם שר את זה כפי ששמע מהנ"ל.

302. 'ספר השיחות - תרצ"ז', עמ' 221, וראו באהלי ליובאוויטש, ניסן אייר תשנ"ה עמ' 48. וראו גם לעיל עמ' 56.

והתשובה היא שאין אצל מי לשאול! אין כאן אדם שמבין את הציור ומסתכל בו כמביט מהצד, הציור לקח את כל כולו! הוא לגמרי כלול בציור, אין כלל את מי לשאול! ואותו הדבר הוא לגבי ניגון, האדם שומע את הניגון שוב ושוב ושוב, ולכאורה מה יש לנגן עוד פעם? והרי האדם כבר מכיר את הניגון? אלא מה? כעת האדם כלול לגמרי בניגון, הניגון לקח אותו לחלוטין.

ולפי זה יש לעי' מה הדגש על 'ניגנה' דווקא, שכן לכאורה כן הוא גם בחוש ב'ציור', וכנראה יש משהו מיוחד בניגנה.

הניגונים של ר' שלום חריטונוב יותר מוזיקליש, ולא כ"כ חסידישע - משא"כ הניגונים של ר' אהרון חריטונוב הם יותר חסידישע ניגונים.

...

"אתם חושבים שהסתיימה השליחות שלכם? - כעת היא מתחילה!"³⁰³, כאשר הבחורים רואים שהשליח התנהג כדבעי רק בזמן השליחות בלבד, הרי שזה פועל אצלם 'דוגמה חיה' שהם גם יתנהגו בהתאם רק 'מתי שצריך'...

השליח צריך ללמוד. זו השליחות שלו בכל רגע ורגע. צריך שהדבר יהיה אכפת לו, ולא כ'פועל' שהעבודה לא נוגעת לו עצמו.

כתוב לגבי נח ש'היה צדיק בדורותיו'³⁰⁴, כיון שלא החזיר בתשובה את אנשי דורו, אע"פ שכן הזהיר אותם בכל יום ויום במשך כל השנים בהם בנה את התיבה. ולכאורה, כיצד באמת לא הצליח נח לפעול אצל אנשי דורו לחזור בתשובה?

אלא שלא היה נוגע לו באמת מצב אנשי דורו, אלא עשה זאת רק בכדי למלאות ציווי הקב"ה להוכיח את אנשי דורו. מה שאין כן אברהם אבינו, נגע לו מצב אנשי דורו, ורצה שישתנו. וכן הוא גם אצל התלמידים והשלוחים, שצריך שהדבר יהיה אכפת להם בעצמם!

במלחמה בתש"ח³⁰⁵, מה שנקרא 'מלחמת השחרור', היה תנועה של צעירים לנסוע לארץ בכדי לעזור במלחמה. היה לי חבר ר' העסקע גאנזבורג שהעיקה לו המחשבה

303. בשבת הגיעו כמה וכמה בחורים שחזרו משנת שליחות בישיבות, ובנוגע לכך דיבר זאת.

304. בראשית ו, ט.

305. ראו גם לעיל עמ' 78.

מדוע אנו איננו עוזרים גם במלחמה כפשוטו והולכים לצבא (הייתה זו רק מחשבה שהעיקה לו)? ר' העסקע נכנס לרבי, והציג בפני הרבי את כל טענותיו בדבר חשיבות הלחימה "אחיכם יצאו למלחמה ואתם תישארו פה" ועוד טענות כיוצא באלו.

הרבי הקשיב עד הסוף, ולבסוף אמר: "אתה צודק לחלוטין. באמת חייל שמשתמט מפלוגתו - הוא עריק! רק מה? כמו שמובן שחיל שנמצא בחייל האוויר אסור לו לעבור לחיל הים וחיל שבחיל הים אסור לו לעבור ללחום בחיל האוויר, כך גם אתה! הרבי הריי"צ נתן לך תפקיד לשבת וללמוד! ובעת שאתה ממלא את התפקיד - בזה אתה לוחם את מלחמתך, וברגע שתלך להילחם בצבא, הרי אתה עריק שמשתמט מפלוגתך!"³⁰⁶.

ר' שמואל לויטין היה מספר בדיחה, מה ההבדל בין זקן ב- 'כולל זקנים' לבחור ישיבה (והרי שני אלו לומדים)?

ובאמת זה לגמרי שונה. הזקן - הסביר ר' שמואל - קם בבוקר, שותה כוס קפה או תה, ואחר-כך קורא את העיתון של הבוקר, ומפטפט עם עוד זקנים. נשאר עוד זמן ביום, אזי הזקן מחפש מה לעשות, אזי לוקח הוא גמ' וקורא מעט.

אבל בחור - אין לו זמן! הוא צריך להספיק וללמוד כמה דפי גמ' בעיון ועוד כמות של דפים שעליו לדעת עם גמ' רש"י ותוס'. אין לו זמן!... כשיש לבחור זמן, כאן מתחילה הבעיה...

...

בפולין או באטווצק היה פעם שניגנו ניגון בצורה בלתי מסודרת, 'זה בכה וזה בכה'. אדמו"ר מוהריי"צ פנה לר' יהודה עבער ואמר לו כמה מילים. לא ידוע מה אדמו"ר מוהריי"צ אמר לו, אך בעקבות כך החל ללמד ניגונים לבחורים. הוא גם חיבר מעצמו כמה ניגונים.

ר' יהודה עבער היה מלמד ניגונים בצורה מאוד מסודרת, ובכלל הכל אצלו היה מסודר. היה אצלו פנקס קטן והיה רושם בו הכל, מה מצב התלמידים וגם בנוגע לניגונים.

³⁰⁶. וראו גם בשיחה מו' תשרי תשכ"ח, עמ' 73 ואילך. ו'במורה לדור נבוכ' (כפר חב"ד, תשס"ה), חלק ג' עמ' 214.

ר' יהודה עבער חילק את הניגונים לשני מחלקות, ניגוני ניקוליב ו'סתם ניגונים', ו'סתם ניגונים' עצמם' היה 'סתם ניגון נאמבער 1', 'סתם ניגון נאמבער 2' וכן הלאה... פעם ר' משה רובין ניגן ניגון, ושאלתי אצלו "איזה ניגון זה?", והשיב לי בפליאה: "וכי אינך יודע והרי זה "סתם ניגון נאמבער 1"!..."

...

בשמיני-עצרת, בסוכה, הרבי תיקן וביאר את התוכן שבניגון 'הבינוני' (שכידוע יש אי דיוק בגרסת הניגון הנפוצה). האנשים ששיבו שם לא היה להם חוש בנגינה, לחלוטין לא היה להם חוש, ממש כחרשים... ולא זכרו כלום מלבד כך שהרבי אמר שחלק אחד מבטא את העניין של' מלמעלה למטה' וחלק אחר את 'מלמטה למעלה'...³⁰⁷.

307. ניגנו ניגון של ר' יהודה עבער (ניגון מס' 153 במסורת הניגונים של ר' דוד הורביץ), והתבטא שיש ניגונים יותר יפים מר' יהודה עבער... והתחילו עוד ניגון שלו.... ובהמשך אמר שאי-אפשר להשוות את הניגונים האלו לניגונים הקדמונים של חסידים בדורות שקדמו.

פרשת כי תבוא

ספר משנה-תורה לרמב"ם מיוחד בכך שהוא הספר היחיד שכולל את כל הלכות התורה.

בלימוד ההלכה בכלל יש ב' מעלות:³⁰⁸

(א) לימוד הלכות מביא לידי מעשה, וללא ידיעת ההלכות האדם עלול להיכשל באיסור או בביטול עשה.

(ב) יש מעלה בעצם חלק זה של התורה. במסכת מגילה נאמר³⁰⁹ על לימוד ההלכה שזה "כתרה של תורה". רבינו הזקן מבאר בספר התניא³¹⁰ שכשם שהכתר טובב ומקיף את ראשו של האדם, כך גם בתורה, הרצון האלוקי המתגלה בהלכות התורה נעלה יותר משאר הדברים, כדוגמת הכתר.

הנפק"מ שבין שני הטעמים, שלפי הטעם הראשון מספיק ללמוד את ההלכות הנוגעות ונצרכות לזמן הזה, אולם מצד הטעם השני 'כתרה של תורה', יש מעלה בלימוד כל הלכות התורה, גם אותן שאינן נוהגות היום.

וזהו ההבדל שבין ה-'שולחן-ערוך' ל'משנה-תורה'. מטרת השולחן-ערוך להגיש לפני האדם את כל ההלכות הצריכות, מה-שאינ-כן מטרת ספרו של הרמב"ם היא לקבץ את כל הלכות התורה, כדי שהאדם יוכל לתפוס את הרצון האלוקי.

מעלה זו נרמזת בפסוק שהביא הרמב"ם כהקדמה לחיבורו - "אז לא אבוש בהביטי אל כל מצוותיך"³¹¹. פסוק זה מבטא את מעלתו המיוחדת של ספר זה. דווקא על ידי

308. בהבא לקמן ראו בלקוטי שיחות, חכ"ז עמ' 257 ובספר השיחות תנש"א ח"א עמ' 113.

309. כח, ב.

310. אגרת הקודש, סימן כט.

311. תהילים קיט, ו.

הבטתה "אל כל מצוותיך", לימוד כל ההלכות של מצוות התורה, גם אלה שאינן נוהגות בימינו - אז "לא אבוש".

כאשר חסר בלימוד ההלכות הנצרכות למעשה, האדם עלול להיכשל בנזק, הוא עלול להיכשל באיסור וכיוצא בזה. אך כאשר חסר בלימוד כל ההלכות, גם אלה שאינן נדרשות למעשה כיום, הוא אינו עלול לבוא לנזק אלא לידי בושה. יהודי מעצם היותו יהודי נדרש ללמוד את כל תורתו של הקב"ה, ובמידה וזה לא מתאפשר לו, עליו לדעת לכל הפחות את רצונו של הקב"ה כפי שהוא מתגלה בהלכות התורה. ואם חסר אצלו ה"הבטה" אל הרצון האלוקי אזי הוא במצב של "אבוש".

על היהודי לדעת את כל הלכות התורה, "כתרה של תורה", לשם כך חובר ספר הי"ד, וזו הסיבה שבה פתח הרמב"ם בפסוק "אז לא אבוש בהביטי אל כל מצוותיך".

הרבה מדייקים בספר 'משנה-תורה' של הרמב"ם, אבל לדייק עד כדי כך, ועוד בפסוק שנראה כהקדמה בלבד - זה אנו מוצאים רק אצל הרבי.

...

ר' שמואל מונקעס היה חסיד חריף והיה אצלו התנהגות שלווה בשובבות³¹².

מסופר³¹³ שר' שמואל מונקעס, בפארבריינגען, היה אחראי על הגשת האוכל לשולחן. באחת ההתועדויות כאשר הביאו תבשיל בשרי כלשהו, ר' שמואל עשה כל מיני קונצים בכדי שלא יגישו את התבשיל, וכשראה שאין לו ברירה, השליך את התבשיל לאשפה!

הקהל התפלא מאוד וחפצו לקיים בו 'פסק'... בינתיים הגיע השוחט בריצה ואמר שלא לטעום מהבשר, כיון שהוא טרף! זקני החסידים ניגשו לר' שמואל מונקעס ותבעו ממנו כיצד באות אליו דרכים נעלות שכאלו, שלדעתם הוא מרוח-הקודש, וביקשו להלקותו...

השיב להם ר' שמואל מונקעס, שאין זו רוח-הקודש כלל, אלא שפעם הראשונה שנכנס לרבינו הזקן ליחידות, החליט שלא לרצות בכל דבר גשמי שיש לו משיכה

312. וראו גם לעיל בעמ' 26.

313. ראו בלקוטי דיבורים לה"ק ח"ד עמ' 1084-1083, ספר השיחות תרצ"א עמ' 259 ובספר השיחות תש"ג עמ' 175.

אליו. וכשראה את המשיכה שיש אצלו, ולקהל המתוועדים, לתבשיל, הבין שהמשיכה אינה מגיע מ'קדושה', ולכך לא צריך לאוכלו.

עוד מסופר³¹⁴ עליו שפעם באה לרבינו הזקן אישה מעוברת שמתקשה ללדת, בכדי לבקש את ברכתו. ר' שמואל לא היה חפץ להטריח את הרבי, והורה לאישה לומר שבע פעמים את נוסח 'יזכור'... ואכן האישה ילדה! כששאלו אצלו מהיכן לקח את הסוד של אמירת 'יזכור'? השיב: "פשוט, עשיתי קל וחומר, כשאומרים פעם את 'יזכור' מועיל שאנשים גדולים וקטנים יוצאים, כל שכן כשיאמרו ז' פעמים, בוודאי יצא תינוק קטן כזה..."

כמו כן, מסופר³¹⁵ שבימי רבינו הזקן היה איש אחד שלמד קבלה והעריך את עצמו כידען. פעם היו אצלו כמה קושיות בקבלה והחליט לנסוע לרבינו הזקן.

בדרך פגש בר' שמואל מונקעס, וכשסיפר לר' שמואל מונקעס שנוסע לרבינו הזקן בכדי לשאול אותו מספר שאלות בקבלה, אמר לו ר' שמואל שגם לו יש שאלה בקבלה, כתוב בפרי עץ חיים (או באחד מספרי הקבלה) בזה הלשון: "בתחילה היה מפוזר ומפורד ואחר-כך נעשה דבוק ובא בבחינת עיגול גדול ואחר-כך נמשך קוים קוים ונעשה בבחינת תלתא קרנתא ונקודה באמצע, ועל ידי התכללות יסוד המים ביסוד האש נגמר ונעשה טוב". לשון זה נמצא שם כתוב, והוא תמוה, וביקש ר' שמואל מאותו ידען שישאל זאת אצל רבינו הזקן.

כאשר נכנס אותו ידען ושאל זאת אצל רבינו הזקן, השיב רבינו בשחוק, זה כיסן, בתחילה זה קמת, אחרי הלישה נדבק, אחר-כך מגלגלים את העיסה מעגלים וחותכים לקווים, ממלאים בבשר ונוצרות נקודות באמצע, ועוגיה זו היא בעלת שלש קצוות, לבשל במים על גבי האש, וטובה למאכל...

עוד מעשה שובבות מסופר על ר' שמואל מונקעס, שפעם זוגתו שלחה אותו לקנות גחלים. כאשר יצא מביתו ראה כמה חסידים הנוסעים לרבי, והצטרף אליהם בנסיעה, ושהה אצל הרבי במשך זמן. כשחזר, לא רצה להיכנס כך לביתו ללא סיבה וטעם (שכן, לא אמר לאשתו אודות הנסיעה).

אז הלך וקנה גחלים, ושם אותם בשולי המעיל. ובפתח ביתו, כשאשתו ראתה אותו,

314. ראו בזכרון הרז"ש, תשורה וואלף, ה' תמוז תש"ע, עמ' 70.

315. ראו בשמועות וסיפורים, חלק א' עמ' 34.

הוא כביכול נתקע באיזה מכשול, כך שהגחלים התפזרו לכל עבר, והוא פולט אנחה מפיו: "את רואה מה קורה כשמזדרזים..."

בזמן רבינו הזקן הפצת המעיינות הייתה באופן כזה שכאשר היו רואים יהודי ששייך לחסידות, היו משתדלים לקרב אותו. וגם בזה יש מעשה 'שובבות' על ר' שמואל מונקעס.

פעם נזדמן³¹⁶ שהיה באחת העיירות של יהודים שלא נימנו על עדת החסידים, כאשר כנס לבית-הכנסת מצא את הרב יושב ולומד מסכתא בבא מציעא, ניגש אליו ואמר לו שיש לו שאלה בתחילת המסכתא. בתפילת הלל אנו כופלים ואמרים "זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו", ובסידור כסימן על כפל הפסוק מסומן תיבת "זה" בצורה קטנה יותר. מדוע אם-כן במשנה שכתוב פעמיים "זה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי", לא מסתפקים בציון כבהלל?

אותו רב הבחין שר' שמואל מונקעס אדם פיקח ויש בידו תשובה, "ומה אתה אומר?! שאל אותו רב את ר' שמואל מונקעס. השיב ר' שמואל: "האדם השני שטוען "כולה שלי!", איננו חוזר על דברי הראשון, אלא אומר דבר אחר לחלוטין, שהטלית כולה היא "שלי!". מה-שאינ-כן בהלל הפעם השנייה שאומרים 'זה היום', לא מתבוננים ולא מתכוונים לפירוש שבדבר, ואין זה אלא חזרה על מה שכבר נאמר..."

שאל אותו אותו רב: "נו... וכיצד פועלים ש'זה היום' השני יהיה באופן אמיתי כמו ב'זה אומר כולה שלי'?", כששמע זאת ר' שמואל השיב: "בשביל זה יש מדריך בליאזנא!..."

"בטח אתם מכירים את המעשה של סליחות עם ר' שמואל מונקעס³¹⁷..."

פעם נזדמן לר' שמואל מונקעס לשהות בימי סליחות באיזה קרעצ'מע. בלילה עמדו בעל המלון ואשתו לומר סליחות, ודפקו אצלו על הדלת בכדי להעיר אותו לסליחות. כששאל אותם ר' שמואל - "מה זה סליחות!?", אמרה בעלת הבית לבעלה "ראה איש בא בשנים ופניו כתלמיד חכם, מלמד, או דיין ואיינו יודע מה זה סליחות! שכולם הולכים לבית-הכנסת ומבקשים מה' יתברך אשר השדות יוציאו דשאים טובים,

316. ראו ב'תולדות שמואל מונקעס', עמ' 29-17. על המעשה דלהלן ראו שם עמ' 19 (מ'תשורה ווילשאנסקי-רוזנבלט, תש"ע עמ' 74 אות עב), וכאן בא עם תוספות ושינוים קלים. וראו גם לעיל עמ' 29.
317. ראו באגרות קודש לאדמו"ר מוהררי"צ ח"ה עמ' תלז ובתורת מנחם ח"ב עמ' 226. ובנוסף אחר נדפס ב'תולדות אברהם חיים' עמ' קה.

שיהיה מרעה לבהמות ויתנו הרבה חלב וחמאה והאדמה תיתן את יבולה שנשבע לחם ופרי הגן. "חרפה ובושה" - השיב ר' שמואל - "אנשים זקנים יקומו באמצע הלילה ויבקשו אוכל!"...

...

על תפילה נאמר³¹⁸ שזהו מהלשון "התופל כלי חרס"³¹⁹, שמשמעותו התקשרות והתחברות של היהודי להקב"ה.

ועל פניו, דבר זה מצריך ביאור, שכן שעה שיהודי מקיים מצוות הוא פועל ביטול על גופו ממש³²⁰, ובשעה שלומד תורה שכלו נעשה ממש חד עם התורה³²¹. בשונה מכך, בתפילה, האדם מבקש אודות דבריו הגשמיים ביותר, מדוע אם-כן דווקא על תפילה נאמר הלשון של התקשרות להקב"ה?

אלא שהיא הנותנת, דווקא מחמת כך שהתפילה היא אודות העניינים הגשמיים, היא תופסת את הצרכים של האדם עצמו. שעה שאדם מקיים מצוות אכן איבריו בטלים לאלוקות, אבל זהו לא הצורך הגשמי של האדם עצמו.

אפילו בשעה שלומד תורה, ששכלו מתאחד עם התורה, סוף כל סוף זהו רק השכל, אבל העניינים הגשמיים של האדם, מה שכואב לו והצורך שלו אינו בא על סיפוקו, זה לא התקשרות של האדם עצמו. דווקא התפילה, שמתעסקת בעניינים גשמיים, היא תופסת את הצרכים העמוקים ביותר של האדם, ומקשרת זאת לאלוקות - "התופל כלי חרס".

...

תמיד ידעו שהחילוק בין חסידים לשאר ה'עולם' במהות של ראש-השנה, שבכל ה'עולם' הדגש הוא על יום הדין, על מעשיו של האדם - "מי יחיה ומי ימות", ומתפללים על כך. ואילו אצל חסידים ראש-השנה הוא יום הכתרת וקבלת מלכותו של הקב"ה, וממילא אין מקום לבקש אודות צרכים גשמיים.

318. ראו בתורה אור ר"פ תרומה.

319. כלים, ג, ד.

320. ראו בתניא, פרק ד'.

321. ראו שם, פרק ה'.

אך הרבי ביאר באופן אחר לגמרי³²². בהפטרה של היום השני של ראש-השנה מסופר אודות תפילתה של חנה שהתפללה להקב"ה "ונתתה לאמתך זרע אנשים"³²³, ומתואר בפסוקים ש"בכה תבכה"³²⁴ ו-"הרבתה להתפלל"³²⁵. כשראה זאת עלי טען כלפיה "עד מתי תשתכרין?!"³²⁶, והשיבה לו חנה ש"ישן שכר לא שתיתי ואשפוך את נפשי לפני ה'³²⁷".

הרבי מבאר, שעלי התכוון בשאלתו לשאול, שכאשר נמצאים במקום כה קדוש, לא שייך לבקש אודות צרכים גשמיים, ובפרט באופן של "הרבתה להתפלל" שוודאי איננו שייך! ועל-כך חנה השיבה לו שבקשתה ותחינתה אינם מגיעים מהצורך הגשמי, אלא "ואשפוך את נפשי לפני ה'", שבקשתה באה מצד פנימיות הנפש, מצד "לפני ה'"! וכפי שאכן היא הבטיחה (וכך עשתה) ש"ונתתיו לה' כל ימי חייו"³²⁸.

וכך גם לגבי ראש-השנה שהבקשות והצרכים הגשמיים של היהודי, אינם בכדי למלאות רצונותיו שלו (שאז אין זה מתאים לבקש זאת בראש-השנה), אלא הבקשות הגשמיות הן באות מצד פנימיות הנפש שהיא "חבוקה ודבוקה בך".

שמעתי מר' מענדל פוטרפס שפעם הרבי שאל אותו מדוע הוא אינו מבקש אודות הבריאות, וכשהשיב ר' מענדל שהוא כתב על בריאות בפ"נ, התבטא הרבי שאכן זה הנוסח שכותבים בפ"נ, אבל מדוע הוא אינו מבקש...

•••

מלבד³²⁹ קיום ההוראות של הרבי, לימוד התורה של הרבי, ועניינים הגדולים של הפצה ו'שליחות', צריך לזכור שהרבי הוא גם 'אבא', שיש למי לפנות, ויש למי לבקש וניתן ללכת לאהל. כאשר המצב לא טוב, יש ללכת על האהל, לגשת ולומר שהמצב הוא כך וכך, והרבי שומע לכל אחד ואחד, מקשיב ומצטער, בדיוק כפי שהיה פעם.

322. ראו לקוטי שיחות ח"ט עמ' 291-297. וראו גם ב'דרכי החסידים' עמ' 93-91.

323. שמואל א', יא.

324. שם, י.

325. שם, יב.

326. שם, יד.

327. שם, טו.

328. שם, יא.

329. בעניין זה ראו גם ב'דרכי החסידים', עמ' 94.

וכאשר אחרי איזה זמן, המצב נעשה טוב יותר, אזי שוב יש ללכת על האהל, ולומר לרבי שהמצב נעשה טוב יותר, והרבי מקשיב ושמח בשמחות כפי שהיה פעם.

שמעתי מיהודים שאינם נמנים על דגל ליובאוויטש שסיפרו שכאשר היו נמצאים ב'חידות' אצל הרבי, בשעה זו הרבי היה כל כולו איתם. כביכול אין לו בעולמו מאומה, לא מכתבים ולא דברים אחרים. אפילו הנושא של 'משיח' לא היה כעת אל מול הרבי, אלא רק הרבי ואותו יהודי שביחידות...

...

לרב יוסף-דוב הלוי סולובייצ'יק היה ב'חדר' מלמד חב"דניק³³⁰. אותו מלמד היה מלמד הרבה בספר התניא, על חשבון השעות שהיה צריך ללמד 'נגלה'. ספרי ה'נגלה' היו פתוחים ועליהם היו ספרי-חסידות, כך שבשעה ומישהו היה מגיע היו מסירים מיד את ספרי החסידות, כביכול לומדים עתה 'נגלה'...

פעם סיפר ר' יוסף-דוב שבערב ראש-השנה בבית (שהיה בריסקאי), היו עסוקים בדקדוקי ובפרטי הלכות תקיעת שופר. ואילו 'מהו שופר?' זה למדתי אצל המלמד³³¹... כמו כן, ניכר בדרשותיו ההלכתיים שגדושים הם ב'ראת שמיים', ובהשפעה מתורת החסידות³³².

...

הרב שאול-דובער זיסלין³³³ סיפר שפעם בחן שני תלמידים. ושאל מהיכן רש"י ידע לפרש כך וכך? אחד התלמידים ענה שזה הכרח מהפסוקים, ואילו התלמיד השני לא ידע, ובסוף אמר שרש"י פירש כן כיון שהיה לו 'רוח-הקודש'!

330. ראה 'פניני הרב' עמ' רלב-רלט (הובא גם בהוצאות החדשות של 'אשכבתא דרבי', בסופו), ושם ששמו של המלמד היה ר' ברוך יעקב ריסברג.

בספר 'תפארת אירופה' (ח"א, עמ' 164-165) כתב הרב מנחם גענאק (תלמידו של הרב סולובייצ'יק): "בכל אופן מו"ר הרב יוסף בער סולובייצ'יק זצ"ל היה מספר תמיד שבילדותו היה לו מלמד חסידי. על המלמד היה מוטל אז ללמדו מסכת בבא מציעא, אך למעשה מתחת לשולחן היה תניא... ומהלימוד הזה הוא קיבל את אהבתו לספר התניא.

אחד מחברי שנסע לרוסיה מיד עם פתיחת השערים עוד נפגש שם עם אותו מלמד. הרב סולובייצ'יק לא האמין למשמע אונזיו כאשר סיפרו לו שהוא עדיין חי!"

331. וראו ב'איש ההלכה', עמ' 57.

332. וראו בעניין זה ב'אמנוה בזמנים משתנים', עמ' 19.

333. ראו גם ב'דרכי החסידים', עמ' 368-367.

הרב זיסלין אמר שמכאן ניתן לראות את ההשפעה של המלמד החסידי. זה שהתלמיד לא ידע להגיד את ההכרח מהפסוקים, כיון שלא הקשיב למלמד, זו אשמת התלמיד. אבל, מהיכן הגיע תשובתו על 'רוח-הקודש' זה בא מהמלמד החסידי!

על הפסוק³³⁴ 'ויאמר יצחק אל יעקב גשה נא ואמושך בני האתה זה בני עשו אם לא', מפרש רש"י: "גשה נא ואמושך - אמר יצחק בלבו, אין דרך עשו להיות שם שמים שגור בפיו".

ולכאורה, נשאלת השאלה, והרי כשם שעשו רימה את יעקב בכך שהוא תלמיד חכם (ששאל כיצד מעשרין את המלח), היה יכול גם לרמותו בכך ששם שמיים יהיה שגור בפיו, ומדוע אם-כן לא נהג כן!?

אלא שהנהגה זו ששם שמיים יהיה "שגור" דווקא, איננה ניתנת לחיקוי מעושה. ניתן לחקות הנהגה כזו או אחרת בתחום המעשי, אבל בכך ששם שמיים יהיה "שגור", זהו דווקא שזה מגיע באמת ובפנימיות.

334. בראשית כז, כא.

לזכות

החתן התמים אברהם והכלה פייגא מלכה שיחיו

גולדשמיד

ליום נישואיהם בשעתומ"צ - ה' אלול תש"פ

שיבנו בית בישראל בניין עדי עד על יסודי התורה והמצוות

כפי שהם מוארים במאור שבתורה - היא תורת החסידות

מתוך הרחבה בגשמיות וברוחניות

•

ולזכות הוריהם וזקניהם שיחיו